

Geografies del combat

Títol original: Geografías del combate.

Autor: Miquel Amorós.

Selecció i traducció: Rafa Arques.

Maquetació: Ester Jiménez.

Disseny de cobertes: Jordi Arques.

ISBN: 978-84-948756-1-8

Depòsit legal: A-308-2018

Editorial Milvus.

www.editorialmilvus.net

info@editorialmilvus.net

Impressió: Romanyà Valls.

Paper reciclat.

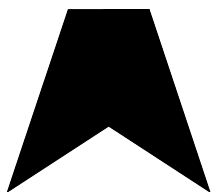
Es pot reproduir lliurement sense finalitats comercials.

Agrairíem que se citara l'autor, l'obra i els editors.

Per a qualsevol altre ús contacteu amb l'editorial.

Geografies del combat

Miquel Amorós

milvus

2018

Editorial

Que se't fique en el cap que en aquesta terra hi ha una guerra i que en les teues mans està guanyar-la; està guanyar-la o perdre-la.

El Corazón del Sapo

Encetem aquest nou projecte editorial amb un llibre que al seu temps, dóna la pistolada d'eixida a la col·lecció de *pensament*. No tractem de separar-lo de la pràctica, sinó d'establir un diàleg amb ella que la pugua dotar de sentit, perquè la teoria no esdevinga mera ideologia. Alguna cosa així com la forja on afilar les *armes de la crítica*. En aquest esforç, el seu autor té un gran camí recorregut i els textos ací reunits s'insereixen perfectament en eixe itinerari¹. En algun lloc va deixar escrit que «per a canviar el món, avui més que mai, cal comprendre'l». Amb això no pretenem que aquest llibre siga una guia, però sí que pot ser un mapa de les geografies per les quals transiten els temps moderns en la seua culminació.

Temps confusos, on el pensament crític ha sigut ofegat o condemnat al museu, acompanyat per una pràctica pseudorevolucionaria, desorientada, fragmentada i autoreferencial. No és d'estranyar que en aquest escenari, on l'esperit rebel no respira, els cants de sirena de la falsa consciència troben un terreny fèrtil

¹*Geografies del combat* segueix amb la tasca dels anteriors reculls: *Las Armas de la crítica* (2004); *Golpes y contragolpes* (2005); *Registro de catástrofes* (2007); *Desde abajo y desde afuera* (2007); *A carne viva. Exabruptos anticapitalistas* (2009); *Perspectivas antidesarrollistas* (2011); *Salida de emergencia* (2012) i *Filosofía en el tocador* (2016).

per on propagar-se com una llavor transgènica. Assistim a un re-encantament de les institucions, on tota l'habilitat cooptadora de la dominació ha sigut desplegada per a seduir no ja solament a tota la classe mitjana —la ciutadania—, donant forma a les seues aspiracions, sinó també a bona part d'una espècie de militància desencantada dels *moviments socials*, despistats, abatuts i plens d'abúlia. Per això trobem tan necessàries les paraules incisives dels últims escrits de Miquel Amorós, que a tall de bales i projectils, dinamiten la consciència benpensant posant els pertinents punts sobre les is.

Pot ser que el mateix caràcter dels escrits, en la seua majora esborranys de xerrades, juntament amb una lloable tenacitat per posar en relleu una alternativa practicable que escape de propostes abstractes i massa generals, porte a l'autor a emprar per moments un to excessivament predictiu o programàtic —especialment a l'hora d'assenyalar les possibilitats del sorgiment d'un subjecte social conscient. Una cosa és el que podria passar o seria desitjable que passara i una altra, asseverar que tal cosa ocorrerà. Tanmateix, no es tractaria tant de profetitzar una època daurada per a la Revolució com d'assenyalar les potencialitats i perills dels antagonismes presents. La projecció d'hipotètics escenaris venidors ens pot donar pistes al respecte. Així mateix, és just destacar que la responsabilitat de qui escriu un *text de combat* és equiparable a la de qui el llig, com és igualment responsabilitat de totes construir realitats oposades a la devastació capitalista, si és que encara somiem amb una «societat horitzontal, capaç de defensar-se, descentralitzada, equilibrada, igualitària, no patriarcal i autogovernada».

Com a conseqüència d'aquesta *rendició sostenible*, vivim en un present perpetu. Però paradoxalment, no es pot aïllar el present si volem cercar les arrels dels perills que ens amenacen, o expres-

sat d'una altra forma: «Si no ens prenem el temps indispensable per a examinar el passat, ens faltarà la perspicàcia necessària per a comprendre el present i donar rumb al futur»². Idea molt present en tota la segona part del llibre, les pàgines de la qual ens ofereixen una rabiosa mirada endarrere. No és qüestió de recuperar el cadàver de la història —sense incidir massa en la seua clarificació—, sinó de practicar-li una autòpsia que desemmascare els seus botxins.

Considerem que estem davant d'un llibre explícit, els continguts del qual s'expressen per ells mateixos, per la qual cosa no necessiten més presentació. Hem tractat de compilar textos variats que abasten un ampli ventall. És cert que en provenir d'un mateix autor, abordant alguns d'ells qüestions similars, escrits en dates pròximes entre si i, sobretot, pensats per a ser discutits a diferents llocs —com de fet ha succeït—, és inevitable que es repetisquen algunes coses —tot i que en la majoria de casos pensem que més bé es complementen. La selecció i l'ordre estan pensades per a llegir-se del primer a l'últim. En canvi, no tant per a llegir tot seguit; sinó com un compendi de textos independents que conviden a la reflexió sobre cadascun d'ells, sempre partint d'una lectura crítica.

Albaida, febrer del 2018.

²Mumford, Lewis. (2010). *El Mito de la máquina (Vol.I) - Técnica y evolución humana*, p.26. Logroño: Pepitas de Calabaza.

EL NOSTRE TEMPS

El tema del nostre temps: Antidesenvolupisme i defensa del territori

L'antidesenvolupisme o antiindustrialisme no és una nova ideologia ni un producte contestatari nascut en un club il·lustrat, una càtedra o una fundació. No proclama principis particulars inventats per algun preclar teòric o alguna camarilla il·luminada. Tan sols és el tret principal de la pràctica anticapitalista i alhora la reflexió sobre ella feta per diferents autors i col·lectius des d'una òptica llibertària. Com a tal és l'expressió més verídica de les condicions reals de la lluita contra el capitalisme. Els antidesenvolupistes no constitueixen una organització a banda ni responen a unes sigles amb les quals disputar a unes altres una influència qualsevol. Els seus interessos no es distingeixen dels de tots els oprimits i és en les lluites socials on cal trobar-los.

La necessitat del capitalisme de créixer constantment sota pena d'entrar en crisi s'ha vist justificada amb la idea de progrés, doctrina burgesa que estableix una incessant millora de la humanitat social, moral i material gràcies al creixement econòmic i al desenvolupament científic i tècnic. La sobreexplotació del treball, les massacres del colonialisme, les grans guerres, les dictadures sagnants i els totalitarismes, van arruïnar tal creença. El progrés desembocava en la barbàrie.

Superada la fase bèl·lica de 1914 a 1945 mitjançant la consolidació d'un capitalisme nacional, el desenvolupament es va justificar amb el seu contrari: el subdesenvolupament; és a dir, contra les dificultats de l'acumulació per culpa d'un capitalisme insuficient. Tanmateix, en els cinquanta va passar a tenir-se per cert que simplement amb el desenvolupament econòmic se solucionarien tots els problemes polítics i socials. En conseqüència, la política es fusionava o quedava absorbida per l'economia, no havent-hi més objectius polítics que els econòmics. La raó d'Estat derivava en raó de Mercat. La tecnologia era la clau. Fou el moment de la fusió del Capital amb l'Estat gràcies a la Tècnica, el del productivisme a ultrança o desenvolupisme.

El desenvolupisme va arribar prompte als seus límits externs. Créixer és destruir. La industrialització galopant destrossava els ecosistemes, contaminava l'aire i els sòls, disparava la demografia, expandia les conurbacions, acumulava residus i esgotava recursos. Un d'ells, l'energia, va fer sonar l'alarma i va donar lloc a la geopolítica, un nou tipus de guerra; a la nuclearització i, un parell de dècades més tard, al *fracking*, als agrocombustibles i a les centrals industrials renovables. Alguns economistes dissidents van advertir de les vinents catàstrofes ambientals, malalties, fams, desigualtats i anomia, que provocaria el creixement il·limitat. Científics crítics van portar a col·lació l'escalfament global i el forat en la capa d'ozó. Diverses reflexions, com per exemple, les de Mumford, Bookchin, Carson, Commoner, Illich, Goldsmith, Ellul, Charbonneau, Polanyi, etc., van contribuir a plantejar correctament la qüestió. Altres escrits van aportar posteriorment claredat, com per exemple els d'Anders, Kunstler, Kaczynski o Arendt. Però el moviment obrer era progressista i per tant, desenvolupista. S'aferrava a una idea que la burgesia li havia traspasat. No qüestionava la naturalesa del seu tre-

ball ni la seua finalitat. La sacralització de la fàbrica va impedir adonar-se de la importància d'aquesta problemàtica. En entrar en declivi aquest moviment, van adquirir notorietat els conflictes ambientals, en principi, lluites contra la construcció de centrals nuclears, autopistes i la pol·lució de les factories petrolieres i químiques. Serien les primeres lluites antidesenvolupistes o antiindustrials. Així mateix, es van albirar formes de vida alternatives.

La crítica antidesenvolupista, especialment pel que fa a la *Encyclopédie des nuisances*³, va nàixer d'un balanç de les lluites socials dels seixanta i setanta, on es constata la derrota del moviment obrer en el seu assalt a la societat classista, la pèrdua de centralitat de la classe i la impossibilitat d'autogestionar el sistema productiu. El capitalisme havia edificat un aparell de producció i administració incapaç de servir a la causa de la llibertat. La seua apropiació per part dels treballadors reproduiria el món que es volia abolir. En canvi, s'assenyalava la importància de les lluites contra la nocivitat en la conformació d'un nou proletariat, conscient de l'artificialització i degradació extrema de la vida sotmesa als imperatius del consum i suportant els efectes nocius de la producció. La crítica hauria de partir del rebuig de la doctrina del progrés, englobant en una perspectiva unitària a altres crítiques ja formulades, per exemple la crítica ecològica, de la tècnica, de l'urbanisme, del patriarcat i de la vida quotidiana.

³Collectiu organitzat entorn de la revista d'aquest nom que, partint de postulats situacionistes, qüestionava la idea de progrés i de la producció capitalista —com a producció de nocivitat—, desvetlant el paper negatiu de la tecnologia en les condicions històriques actuals. Va donar lloc al que s'ha vingut a anomenar crítica antiindustrial o antidesenvolupista. Es va publicar entre 1984 i 1992, perllongant-se en una editorial que encara existeix. Una antologia d'articles traduïts al castellà va ser publicada per Mutturereko burutazioak (Bilbao) l'any 2000, amb el títol *La sinrazón en las ciencias, los oficios y las artes*.

na. No es considerava un pensament nou, sinó una confirmació en els nous detalls de la crítica de la societat de masses, o societat de consum, o millor, societat de l'espectacle.

La mundialització neoliberal va ser la forma capitalista de superar les contradiccions estructurals insalvables del capitalisme de base nacional, relacionades amb les traves de la burocràcia estatal i la regulació dels mercats. Pel que fa a la catàstrofe ecològica, la primera resposta del capitalisme global va ser el desenvolupament sostenible, o siga, el maridatge entre l'ecologia i l'economia. Tot l'espai es tornava espai del capital. En efecte, la demanda mundial de sòl, aliments, matèries primeres i energia van posar al territori en el punt de mira. En dependre el creixement de l'extracció, el territori s'havia convertit en el principal factor d'acumulació. El creixement fusionava l'urbs amb el territori en detriment d'aquest últim i esdevenia extractivista. L'ecologisme capitalista incorporava el cost mediambiental en el preu de la mercaderia fixat pels mercats. La crisi social, que fins llavors s'havia manifestat com a crisi urbana, començava a fer-ho com a crisi territorial. L'anomenada ordenació del territori generalitzava la seua mercantilització i la seua suburbanització. I per tant, tota la vida que albergava quedava "ordenada" en funció del desenvolupament capitalista, patentada, modelitzada per l'enginyeria genètica, en fi, convertida en mercaderia.

En el territori es desplegaven els antagonismes en tota la seua extensió, emergint dels seus conflictes la qüestió social com a rebuig d'una vida deshumanitzada, esclava de l'economia i la tecnologia. La lluita contra la nocivitat es tornava fonamentalment lluita contra la lepra urbanitzadora, contra la industrialització de l'agricultura, contra la degradació de la vida i per la defensa del territori. Era necessàriament anticapitalista, ja que

atacava al centre del capital, quelcom que ja no feien els conflictes laborals. Havia de trobar la seua teoria perquè poguera formar-se un subjecte conscient, una força social anticapitalista. Podria trobar-la en l'antidesenvolupisme. En els països industrialitzats la formació d'aquest subjecte era difícil, ja que la classe camperola havia sigut dissolta. Res calia esperar de les masses urbanes, que per la seua forma de vida dependent i confinada en l'esfera privada, són incapaces de prendre consciència de res i voluntàriament segueixen als polítics demagogs que els prometen preservar-la. Allà on subsistia la societat rural tradicional, la revolta autònoma tenia més possibilitats. El subjecte de la història hauria de reparéixer com a comunitat d'interessos al voltant de la defensa de la vida i de l'espai vital, no com a sindicat o consell, és a dir, no com a associació d'individualitats laborants. El nou subjecte estava obligat a segregar-se, o millor, es constituïa a mesura en què se segregava, procés més realitzable en el camp que en la conurbació. Es redescobria el paper dels camperols com a classe revolucionària a través de la història, i es redefinia la revolució abans de res com a ruralització, és a dir, en gran mesura, com a tornada al camp.

Per descomptat, no es tractava de la tornada a una nova edat d'or agropastoril, sinó de la conformació d'un escenari més apropiat de la futura lluita de classes. En conseqüència, significava una reivindicació de la ciutat reduïda a escala humana, de l'àgora i de l'espai públic, o dit més clarament, de la democràcia directa. En resum, una ciutat autogestionable. En la defensa del territori, que és una defensa de la ciutat, el pensament crític es torna estratègic. De ser un pensament per al combat es converteix en el pensament del combat. La perspectiva històrica en la qual aquest s'inscriu apunta a la desglobalització, desurbanització, desindustrialització i desestatització en pro d'una societat

horitzontal, capaç de defensar-se, descentralitzada, equilibrada, igualitària, no patriarcal i autogovernada.

Xerrades del 17 i 24 de novembre del 2017.
Centre Social Ruptura, Guadalajara (Jalisco).
Multiforo Alicia, Ciutat de Mèxic.

La llebre i el gat

Avui dia, quan el capitalisme ha tornat obsoleta a la major part de la població planetària i el seu aparell militar la pot esborrar del mapa quan vulga, és més revolucionari saber fer pa, que saber manipular un arma. Per a defensar-se de la catàstrofe cal sobreviure, per la qual cosa les experiències autogestionàries dins del sistema, siga quin siga el seu resultat, tenen una rellevància estratègica i propagandística que mai abans havien tingut. Res em resultaria més grat que contribuir amb coneixements històrics a un programa d'emancipació social recolzat en tals experiments, reflex d'una voluntat de vida sense condicionants i un admirable amor per la llibertat. Tanmateix, la majoria de les vegades els mitjans emprats en els projectes no semblen estar en sintonia amb les finalitats que se solen proclamar. Hi ha un desfasament entre els uns i els altres que indica un grau de desconexió preocupant amb la realitat, que un llenguatge postmodern no fa sinó ressaltar. Caldria mamprendre a corretjades cada vegada que sonaren paraulotes com “empoderament”, “ciutadania”, “caixa d'eines”, “dialogicitat”, “deconstrucció” o “postcapitalisme”. La ideologia pseudoautogestionista empra el seu propi argot per a dirigir la voluntat de viure d'una altra manera cap a la resignació. La facilitat amb què la falsa consciència parasita i limita l'horitzó dels assajos d'autonomia m'obliga a apartar-me de les meues intencions inicials, ja que algú ha d'avisar del perill que comporta una interpretació estúpidament entusiasta i glorificadora de fets aïllats sense tenir en

compte el conflicte social i polític en el qual aquests han d'inserir-se. El gueto autocomplaent no és la utopia. El gat no és la llebre.

Bakunin confessava ser un amant de la veritat i un enemic declarat dels fetitxes ideològics com la pàtria, la classe, la política, l'Estat o el socialisme "científic". Avui, eixe amor i eixe odi serien un bon començament; quan l'ordre regna sense rèplica i la passió irrefrenable per la confusió i l'autoengany dominen per onsevilla. Estem en una societat de consum, massificada, digitalitzada i globalitzada. És una societat de l'espectacle, dins d'una realitat invertida, fruit de la separació insalvable entre les masses dirigides, confinades en la seua vida privada o en un activisme innocu, i les minories dirigents, instal·lades en els aparells del poder. Les masses, acostumades a una forma de vida artificial tutelada i horroritzades davant l'amenaça d'exclusió, estan més que disposades a sotmetre's, a creure vertaders tots els miratges i a conformar-se amb qualsevol succedani. L'esclavitud, sota l'aparença de la llibertat, és més suportable. El sistema dominant s'ha sofisticat amb el desenvolupament tecnològic i es pot permetre unes regles del joc flexibles, és clar, sempre que els seus interessos no resulten lesionats. Fins i tot, si tot va bé, és capaç de tolerar la presència de zones relativament autònomes en llocs discrets, on les idees d'alliberament puguen materialitzar-se, això sí, sense depassar determinats límits que els propis implicats no dubtaran en autoimposar-se. El pitjor no és que visquem en una societat de masses alienades, sinó que aquesta societat no tinga enfront d'ella una alternativa real convincent per a la majoria. Signe inequívoc que la dominació ha penetrat fins al fons de les consciències, i que el seu triomf no solament és aplaudit per la classe dominant, sinó per la "ciutadania" o com abans es

deia, “la societat civil”, és a dir, per la multitud passiva de votants subjecta a l'Estat.

Això no obstant, l'èxit de la dominació mai és absolut. Però encara que no puga dissimular les crisis que el seu desenvolupisme desbocat no cessa de produir, el sistema de la classe dominant pot pal·liar els seus efectes alimentant una protesta manipulada, pacifista i institucional per descomptat, que canalitze amb mà esquerra qualsevol classe de malestar. La dominació, malgrat l'estat de descomposició en el qual es troba, té un avantatge estratègic important: enfront, les forces són dèbils i el terreny que trepitgen s'ha tornat estèril per a les idees. Ha aconseguit que les seues contradiccions no es traduïsquen en consciència antagonista, i que moltíssims la consideren part de la solució. Un munt d'intel·lectuals i activistes treballen gratis i a preu fet en pro d'una domesticació alternativa, un alterconformisme, amb l'objectiu de què mai cristal·litze en els conflictes una crítica coherent de la dominació que, revelant la seua veritat, ajude a conformar un subjecte revolucionari. No ho fan per maldat, sinó per vocació de servir. La batalla contra els ideòlegs i les seues expectatives sedants hauria de ser forçosament la primera a lliurar-se.

Malgrat tot, no es pot fer gran cosa quan la servitud voluntària és la norma; com a màxim, propaganda de les idees, bé a través de mitjans de comunicació paral·lels, bé per l'exemple de realitzacions parcials, i per desgràcia, eixe també és el terreny dels recuperadors. Cal situar correctament el moment i explicar-ho en termes de lluita social en el temps, o siga, en la història. Cal separar el gra d'una experiència constructiva, d'una mobilització o d'un sabotatge, de la palla d'un discurs mistificador, d'un informe tècnic o d'un tràmit jurídic. Igual que quan les abelles acudeixen a l'eixam, tan prompte la protesta despunta

enfrentant-se als fets, la monserga capituladora s'afanya a confeccionar projectes de supervivència, arreplegar signatures, suplicar entrevistes amb les autoritats i demanar subvencions. En el llenguatge de l'obediència disfressada, la genuflexió diplomàtica és el punt culminant de la lluita, i l'empantanament processal és la victòria. Mai es parlarà més de sobirania popular, d'autonomia, d'autogestió, de contrapoder, d'utopia, etc., que quan la realitat siga precisament l'oposada.

El món esclau de la mercaderia és majoritàriament urbà, en guerra amb el seu entorn i els seus pobladors. Així ho testifica la urbanització desbocada, la motorització general, la indústria agroalimentària, la contaminació, el canvi climàtic, la desigualtat creixent i les guerres pels recursos que s'acaben. Un món lliure ha de ser exactament el contrari, eminentment rural, encara que no hostil a la ciutat autogovernable, reduïda a dimensions humanes. Eixe món nou naixerà de la guerra contra el vell. Actualment, en ple desequilibri entre naturalesa i civilització, immersa la humanitat en una crisi ecològica sense fi, ni el camp, ni la metròpolis són espais on la llibertat siga possible. La llibertat l'entendem com a producte de la correspondència directa entre les paraules i els fets, cosa que no és possible sense l'abolició prèvia de totes les institucions. El món rural i l'asfaltat no es regeixen per altres regles que les de l'economia, ni alberguen institucions que representen una altra cosa que el seu domini, sempre real i profund. La mateixa vida indigna i antinatural es porta en qualsevol part. És evident que l'eixida del capitalisme serà un moviment revolucionari o no serà. Moviment alhora destructiu i constructiu. Un procés desurbanitzador i desestatitzador on la desproletarització implicarà un tipus d'assentament qualitativament diferent del present, econòmicament autogestionat i políticament autogovernat. Així mateix, després d'una

lluïta dura, amb arduos combats, el camp serà desindustrialitzat i col·lectivitzat. Podem fer-nos una idea rememorant figures del passat: juntes veïnals, consells, béns comunals, dret consuetudinari, camps oberts, àgora ciutadana, horts urbans, barriades populars, consells obrers, etc. Tanmateix, no es tracta d'una tornada, sinó d'una evocació. La inspiració pot cercar-se en èpoques precapitalistes o de capitalisme incipient, però la poesia ha de sorgir del present.

L'anarquisme va ser un ideari pràctic nascut en una època revolucionària, amb una classe obrera disposada a canviar el món de dalt a baix i dels margens al centre. Com a metàfora genèrica podríem dir que si el pensament no fa olor de pólvora, no és anarquisme. Cada vegada que s'han donat condicions revolucionàries, l'anarquisme ha sigut fructífer. Però ni l'època actual és procliu a les revolucions, ni són revolucionàries les intencions dels assalariats moderns. Els treballadors desclassats pel consumisme no somien amb sindicats únics, comitès de fàbrica o consells obrers. Més aviat al contrari; en els països ultracapitalistes la classe mitjana assalariada és qui ha pres la iniciativa, contagiant el seu filisteisme a tota la població explotada. Ni l'activitat contestatària, ni la dissidència, escapen a la mentalitat mesocràtica —ambivalent, oportunista i previsora— que està present a tot arreu. Pretesos rebels es convencen amb facilitat que es poden obtenir canvis socials de consideració sense necessitat de combatre, i, per tant, sense córrer riscos. Serà suficient amb una sèrie de mediacions jurídiques, polítiques, sindicals i econòmiques. Habitualment, en els mitjans llibertaris, eixa manera de pensar i actuar va trobar el seu lloc en el sindicalisme de concertació, però donada la rellevància cada vegada menor dels sindicats i la conflictivitat laboral, ara s'inclina cap a "l'economia social", allò que els dirigents mundials anomenen

des de fa temps “tercer sector”. No és aquesta una economia aliena a l'ordre establert; la seua funció consisteix a administrar l'exclusió i convertir-la, sinó en un negoci rendible, almenys en un gueto controlat i pacificat. La força de treball que el mercat no necessita pot gestionar-se col·lectivament sense problemes mitjançant fórmules cooperatives legals, finançades amb capitals del primer sector —l'empresa, la banca, els particulars— o del segon —l'Estat, els fons europeus, les administracions menors—. Si és possible, amb la mediació d'una nova casta politico-funcionarial que orienta i administra la marginació. La pregunta que hauria de formular-se és la següent: des de l'autogestió de la misèria —l'única eixida per a cada vegada més gent—, podem aconseguir una societat lliure sense enfrontar-nos amb l'ordre?

El discurs economicista de la lumpenburgesia postmoderna és ingènuament triomfalista i embrollat. Abunda la propaganda trompetera de l'Institut de Ciències Econòmiques i de l'Autogestió (ICEA), Sindicat Andalus de Treballadors/es (SAT), Cooperativa Integral Catalana (CIC) i altres herbes edulcorants. Fa malabarismes amb la història, amalgamant de la forma més gratuïta realitats descontextualitzades i valorant-les positivament de la forma més absoluta: les cooperatives de Lanark, les de Mondragón, el banc de crèdit proudhonià, les col·lectivitats de la guerra civil, l'autogestió iugoeslava, els piqueters argentins, Marinaleda, les cistelles dels grups de consum, els bancs de temps, etc. són com epifanies particulars d'un mateix fenomen universal, que succeeix circularment en qualsevol moment i lloc. Aquesta “narració” va agafar força després del 15M model Madrid, data capital de la ideologia ciutadanista i primera resposta autònoma a la crisi dels joves sense futur de la classe mitjana. L'aspecte antieconòmic de qualsevol pla revolucionari representat per la

gratuïtat, el do, el regal, la festa i el *potlach*⁴, està completament absent en l'oratória ciutadanista. Aquesta assegura que una nova societat és possible sense necessitat de canvis radicals com l'eradicació del turisme, la supressió dels diners o l'abolició del mercat, ni de revolucions violentes. Havent-se tornat insuportable la vida en les conurbacions, n'hi ha prou amb la progressiva i pacífica tornada al camp d'individus, famílies i col·lectius perquè, gràcies a internet i a l'aplicació gradual de receptes cooperativistes, aconseguir en un termini raonable una societat autogestionada. La revolució ha sigut relegada al museu; ja no es tracta de destruir el capitalisme, sinó de "transcendir-lo".

Veurem com s'efectua la "transcendència"; de mobilitzacions, les menys. Se suposa que una economia social és possible al si de l'altra, la capitalista, i que gràcies a les seues bondats, la primera, la que interessa al 99 % de la gent, acabarà desplaçant a la segona, la de l'1 %, que humilment acceptarà la seua obsolescència. L'ocupació de terres —malgrat el cas de Fraguas (Guadalajara), un malentés sens dubte—, col·laboraria amb els plans d'ordenació territorial que compten amb el suport de la Delegació de Medi Ambient del govern respectiu. La sobreexplotació d'aqüífers per culpa del cultiu superintensiu trobaria una solució satisfactòria per a l'ecosistema i els cultius tradicionals —encara

⁴Paraula que prové de l'idioma primitiu dels indis de la costa canadenca del Pacífic, amb la qual designaven cerimònies en què ocorrien intercanvis competitius de regals, a través dels quals es dilapidaven excedents i s'adquiria honor i prestigi. Marcel Mauss la va convertir en un concepte central de l'antropologia en el seu *Assaig sobre el do*, referit al complicat sistema d'intercanvi de certes tribus melanèsiques, amb el que els obsequis i donacions recíproques funcionaven com un particular mecanisme d'igualació econòmica i consolidació de relacions socials. Georges Bataille va proposar el *potlach* com a fonament d'una economia socialista en el seu article *La noció de la despesa* i en el seu llibre *La part maleïda*, idea que va influir a l'avantguarda lletrista i com a conseqüència, a la Internacional Situacionista.

que aquest no sembla ser el cas del municipi de Tabernas (Almeria) i del seu riu Aguas—. El desenvolupisme i el decreixentisme conviurien disputant-se pacíficament espais, com en un tauler del *Palé*, suposem que fent els ulls grossos a les incineradores urbanes, a les tèrmiques, a les macropresons, a les mines d'urani, a les línies d'alta tensió, a les autopistes i a les centrals eòliques. La mateixa lògica governaria en l'educació, la sanitat, la justícia, els mitjans de comunicació i la cultura: les pràctiques alternatives s'alternarien amb les mercantils, i com se solia dir, ací pau i allà glòria.

Per als polítics i economistes de la classe mitjana ciutadana, una societat autogestionada, convivencial, frugal i saludable, subsistiria durant un període de temps més o menys llarg dins d'una economia turbocapitalista, competitiva, hiperurbanitzada, policial, malalta i consumista. La transició des de la marginalitat al convivencialisme generalitzat no hauria de ser per a res trencadora, o dit amb claredat, revolucionària. Caminem cap al "postcapitalisme", no cap al comunisme revolucionari. Al miserable euro no li quedaria més remei que intercanviar-se amb les monedes socials o els xecs de temps. Però què passa amb l'Estat? L'Estat, en mans de la "ciudadania empoderada", procuraria que la transició discorreguera com els parts amb epidural: sense dolor. La neutralitat de les institucions es dóna tant per assegurada com la disposició de les multinacionals a retirar-se de l'escena. La política no es qüestiona en absolut. Reivindicacions com la renda bàsica, la moratòria del deute, els serveis socials sense retallades i el foment del treball autònom, depenen de l'Estat i són pilars bàsics d'una economia social com déu mana, és a dir, com una forma pobra "d'estat del benestar". No sorprén que les simpaties per la política socialkeynesiana tipus Podemos, Marees, En Comú, la Candidatura d'Unitat Popular (CUP), Compromís o

Bildu, abunden en el gueto decreixentista i cooperatiu. El ciutadanisme polític, partidari d'una certa regulació estatal del mercat, és el complement necessari en la llarga marxa al "postcapitalisme", un estadi de gràcia transcendent on els gats i les llebres són indistingibles.

Si les especulacions ideològiques dels ciutadanistes semblen vendre la pell de l'ós abans d'haver-lo caçat, és a causa que la crisi perllongada del capitalisme ha deteriorat tant les subjectivitats que els fantasmes de la telerealitat circulen com a moneda corrent per l'imaginari atroçment empobrit de les classes mitjanes. Però no es pot ser ximple tot el temps; fins i tot per a un individu crèdul i càndid no serà complicat adonar-se que cooperatives no equival a autogestió. La forma no és el contingut. Tampoc la contingència és el concepte: plantar horts no és el mateix que sobirania alimentària. Assemblees no és igual a debat lliure, ni desurbanitzar significa canviar de domicili. No se superen els antagonismes amb fórmules, catecismes o lletanies per molta voluntat que es pose. En realitat, per sobre dels tòpics, s'està parlant d'eixir del capitalisme o d'ocupar els seus marges? De repoblar el territori o de fer-se un lloc entre les infraestructures, la propietat privada i la indústria de l'oci? D'arrabassar espais al mercat o de sobreviure en llocs erms? De suprimir els efectes de l'exclusió o d'acabar amb les seues causes? D'administrar la catàstrofe o de suprimir-la? D'entrar en el fotut i transcendent postcapitalisme o d'instaurar el comunisme llibertari?

La tornada al camp i el desmantellament de la conurbació són dos aspectes inseparables de la lluita contra el Capital i l'Estat. Les experiències de ruralització solament serveixen a la causa de la llibertat si romanen exemples de convivència revolucionària i defensa del territori. No són finalitats en si mateixes. No poden separar-se de la crítica de la política. Segons com es plan-

tegen, són una inestimable ajuda per al sistema, ja que reintrodueixen en l'economia de mercat a sectors desnonats per aquesta. Acabar amb el capitalisme és una altra cosa. Implica una segregació important de població, un espai autònom extens, una comunitat de lluita nombrosa i una voluntat de combat determinada. I per damunt de tot, implica incompatibilitat, risc, enfrontament, violència. Tot el que la classe mitjana *friki* no vol. L'objectiu no consisteix a construir un sistema amb rivets llibertaris al costat d'un altre explotador, sinó en agrupar forces per a abolir l'explotació. El final de l'opressió no vindrà com a conseqüència d'una combinació econòmica que garantisca una supervivència tranquil·la i un diàleg constructiu de mediadors polítics i jurídics amb la classe dirigent, sinó d'una guerra victoriosa contra les forces opressores. Qui diga el contrari, està mentint com una maula.

Xerrada del 27 de maig del 2017.

Jornades de Crítica Social, La Querida, Rodasviejas (Salamanca).

En proa al mal francès

La reculada teòrica originada per la desaparició del moviment obrer clàssic ha permès l'hegemonia d'una curiosa filosofia, la primera que no naix de l'amor a la veritat, objecte primordial del saber. El pensament feble —o filosofia de la postmodernitat— relativitza aquest concepte, que fa derivar d'una mescla de convencions, pràctiques i costums, inestable en el temps, quelcom “construït”, i, per tant, artificial, sense cap fonament. I juntament amb ell, tota idea racional de realitat, naturalesa, ètica, llenguatge, cultura, memòria, etc. És més, diverses autoritats dels cercles postmoderns no han dubtat a qualificar algunes d'elles de “feixistes”. En fi, recuperant a Nietzsche, no hi ha veritat, solament interpretació. Tal demolició sistemàtica d'un pensament que naix amb la Il·lustració i clama per la constitució de la llibertat, i que, més endavant, en produir-se la lluita de classes moderna, donarà lloc a la crítica social i a les ideologies revolucionàries, té, per als qui abans que banyar-se en l'aigua clara de l'autenticitat prefereixen rebolcar-se en el fang de la impostura —principalment professors i estudiants—, té doncs, tota l'aparença d'una desmistificació radical duta a terme per pensadors incendiaris, la finalitat dels quals no seria una altra que el caos alliberador de la individualitat exacerbada, la proliferació d'identitats i la derogació de qualsevol norma de conducta comuna.

L'endemà de tal bacanal deconstructiva, no quedaria cap valor ni cap concepte universal en peus: l'ésser, la raó, la justícia,

la igualtat, la solidaritat, la comunitat, la humanitat, la revolució, l'emancipació... seran tots titllats d'"essencialistes", o siga, de pecats nefands "pro natura". Tanmateix, l'extremisme negador dels postfilòsofs mostra en l'àmbit espiritual sospitoses coincidències amb el capitalisme d'ara. Un radicalisme de tal magnitud contrasta no solament amb les vides i opcions polítiques dels seus autors, absolutament acadèmiques les unes, i convencionals les altres, sinó que s'acobla perfectament a la fase actual de globalització capitalista, caracteritzada per la colonització tecnològica de la vida, el present perpetu, l'anomia i l'espectacle. És un complement per al qual tot són facilitats. Ningú molestarà els professors de la "postveritat" en les seues càtedres. I és que, gràcies a la prioritat atorgada per la dominació al coneixement instrumental, i en conseqüència, gràcies a l'escassa importància que la mentalitat dominant concedeix a les "humanitats", en la universitat han aparegut sense trava algunes esferes filosòfiques pseudotransgressores i tota classe de malabarismes especulatiu completament aliens a la realitat circumdant, donant lloc a una voràgine falsificadora del pensament crític modern amb gust per acompanyar-se d'ampli soroll mediàtic.

La lloa postmoderna a la transgressió normativa es correspon en certa manera amb la desaparició de la sociabilitat en els aglomerats urbans. D'acord amb la nova feblesa en matèria filosòfica, res és original, tot està construït, i per tant tot s'asseu en un pedestal de fang. L'economia política, les classes, la història, el teixit social, l'opinió... tot. Llavors, si no hi ha relació social que valga, ni alliberament col·lectiu vertader, ni dialèctica, ni criteri definitiu a tenir en compte al respecte, quin sentit tenen les normes, els mitjans i les finalitats? Es parteix del no-res per a arribar al no-res. Nihilisme en sintonia amb els mercats, ja que a aquests no els importa el que no té valor econòmic. Per això no

ha d'estranyar que l'encomi de la deshumanització i el caos típic dels deconstructors vaja unit amb l'apologia de la tècnica i del seu món. El pensament feble, entre altres coses, celebra la hibridació de l'home amb la màquina. No és tal volta superior una naturalesa mecànica, lliure de constriccions, que una naturalesa humana, esclava de les lleis naturals? El nihilisme inherent a la lògica mecànica reflecteix i respon a l'abolició de la història, a l'evaporació de l'autenticitat, a la liquidació de les classes i a l'apologia de l'individualisme narcisista; és doncs un producte de la cultura tardocapitalista, si és que a açò encara se li pot cridar cultura, i la seua funció no seria una altra que l'adaptació ideològica al món de la mercaderia tal com aquest ha arribat a ser de caòtic. La filosofia postmoderna és, en relació amb l'existent, una filosofia de la legitimació.

Allò que havia nascut com a reacció a la revolta de Maig del 68 en "els baixos fons de l'Esperit del Temps" —Debord—, va ser rebut en les universitats americanes com a paradigma de la profunditat crítica, i des d'allà la *French Theory* va irradiar a tots els laboratoris pensants de la societat capitalista, descendint als guetos juvenils en forma de moda intel·lectual destructora. Donat el seu caràcter ambivalent i mal·leable, els sil·logismes líquids de la postmodernitat han omplert el calaix de les eines i l'utilatge de tota classe d'ideòlegs novaoners, tant dels ciutadanistes més camaleònics, com dels anarquistes més al dia amb les novetats. Fins i tot un nou tipus d'anarquisme, nascut de la fallida dels valors burgesos històrics, centrat en l'afirmació subjectivista, l'activisme sense objecte ni estratègia i la desmemòria, substitueix en la majoria d'espais a l'antic ideal, fill de la raó, originat en la lluita de classes, forjador d'una ètica universal i la labor revolucionària del qual estava fortament ancorat en la història. En la *French Theory*, o millor, en el *morbus gallicus*, del que el postanar-

quisme és fill bastard, les referències històriques no expliquen; revelen nostàlgia del passat, quelcom molt condemnable en un deconstructivista.

La qüestió social es dissol en una multitud de qüestions identitàries: qüestions de gènere, sexe, edat, religió, raça, cultura, nació, espècie, salut, alimentació, etc., que ocupen el centre del debat i donen lloc a una peculiar correcció política que es tradueix en una ortografia torturada i un discurs farcit de croses i aldarulls gramaticals. Un mostrar d'identitats fluctuants substitueix al subjecte històric, poble, col·lectiu social o classe, la seua afirmació absolutista obvia la crítica de l'explotació i l'alienació i, per tant, un joc "interseccional" de minories oprimides desplaça la resistència col·lectiva al poder establert. L'alliberament vindrà d'una transgressió lúdica de les regles que traven aquelles identitats i oprimeixen a aquestes minories, i no d'una "alternativa" global o un projecte revolucionari de canvi social que incloga totes les reivindicacions, fet tingut sens dubte per totalitari, ja que una vegada "constituït" originaria noves regles, més poder i per tant, més opressió. El comunisme llibertari, des d'aquest punt de vista, no seria sinó la plasmació d'una dictadura. L'anàlisi crític i el mateix anticapitalisme, gràcies a la supressió del passat, i per tant, gràcies a la ignorància, cedeixen el lloc al qüestionament de la normativitat, a la contorsió de l'idioma i a l'obsessió per la diferència, la multiculturalitat i la singularitat. Que no es porte a col·lació la coherència perquè la categoria de la contradicció ha sigut relegada, el mateix que les d'alienació, superació o totalitat. Construir o deconstruir, aquesta és l'única qüestió.

Definitivament, el proletariat no "va realitzar" la filosofia, tal com desitjaven Marx, Korsch o la Internacional Situacionista, és a dir, no va portar els seus anhels alliberadors a la pràctica i avui paguem les conseqüències. Cert que, en el desenvolupament de

la lluita de classes, es va manifestar un pensament crític que situava a la classe obrera en el centre de la realitat històrica, i que va ser qualificat de marxista, anarquista o simplement socialista. Veritablement, es tractava de captar la realitat amb la major exactitud, com a totalitat que es deslliga en la història, per a així elaborar les estratègies amb les quals derrotar a l'enemic de classe. Se suposava que la victòria final estava inscrita en la història mateixa com a meta. Malgrat tot, els assalts proletaris a la societat de classes no van arribar a bon port. I a mesura que el capitalisme superava les seues crisis, les contradiccions devoraven els postulats d'aquest pensament i es requerien noves formulacions. Les aportacions van ser múltiples i no escau enumerar-les. El que caracteritzaria a totes elles, seria la claredat afegida en la perspectiva del combat alliberador, però immersa en un context de reculada, aleshores distanciada progressivament de la pràctica. La lluita de les minories, lluny de desmantellar la crítica social, contribuïa a enriquir-la. Les qüestions d'identitat, lluny de ser secundàries, adquirien una importància cada vegada major a mesura que el capitalisme penetrava en la vida quotidiana i dinamitava les estructures tradicionals. Denunciaven aspectes de l'explotació fins llavors poc tinguts en compte. En un primer moment, universalitat i identitat convergien; no es concebia la solució a la segregació racial, la discriminació sexual, el patriarcat, etc., separadament, sinó en la perspectiva d'una transformació revolucionària global. Ningú podria imaginar desitjable un racisme negre, una societat d'amazones, un capitalisme gai o un estat d'excepció vegetarià. La revolució social era l'únic lloc on totes les qüestions podien realment plantejar-se en tota la seua extensió i resoldre's. Fora d'ella, no quedava una altra que l'especialització elitista, el sectarisme del gueto, l'estètica

activista i l'estereotip militant. Aquesta va ser la via oberta pels postmoderns.

El pensament feble explotava igualment el filó de la crisi ideològica, recuperant autors i idees, però amb efectes i conclusions oposades. Una vegada neutralitzat el subjecte revolucionari en la pràctica, calia suprimir-lo en la teoria, amb el que les lluites romandrien aïllades, marginals i incomprensibles, empacades en una verborrea cretinitzant i autoreferencial, apta solament per a iniciats. Aquesta ha sigut la tasca de la *French Theory*. S'iniciava una escalada en la confusió sofisticada i críptica que consagraava com a mags privilegiats a la casta intel·lectual i com a poble triat a les hosts seguidores, principalment universitàries. El mal francès ha sigut la primera filosofia irracionalista lligada a una manera de vida funcional passablement remunerat, i amb raó: la seua revisió de la crítica social de la dominació i la impugnaació de la idea revolucionària, han prestat magnífics serveis a la causa de la dominació. La noció de poder com un èter omnipresent que ho abasta tot, condemna qualsevol pràctica col·lectiva darrere d'un ideal, per considerar-se renovació o reconstrucció del mateix poder, una espècie de peix que es mossega la cua. El Poder no està, pel que sembla, encarnat en l'Estat, el Capital o els Mercats, com quan el proletariat era la classe potencialment revolucionària. El Poder ara ho som tots; és el tot.

La revolució quedaria així redefinida com reclam del Poder per a refer-se en casos extrems, a partir de nous valors i normes, tan arbitraris com els que ella mateixa relegaria. El descrèdit de la revolució social resulta més útil per al poder real en temps de crisi, ja que una oposició subversiva organitzada que tracte de formar-se —un subjecte social que intente constituir-se— es veurà denunciada immediatament com a poder excloent. En definitiva, un mal “relat”, igual que el de la lluita de classes.

El rebuig de la noció de classe trasllueix involuntàriament també un odi de classe, herència de la dominació passada activa en l'imaginari postracional. En fi, s'abandona tota vel·leïtat comunista revolucionària i llibertària per la transmigració de gèneres, el poliamor, la transversalitat i el règim vegà. Solucionada d'aquesta manera la problemàtica individual i rebutjada definitivament la causa comuna, el camí queda llavors aplanat per a una oposició col·laboradora i participativa, disposada a entrar en el joc i per descomptat a votar, a ocupar espais de poder i a gestionar des d'ells l'ordre vigent amb un discurs radicalment identitari, i de rebot, un discurs radicalment ciutadanista que fa furor no solament en la neoesquerra, recentment arribada a les institucions, sinó en la joventut senil de l'esquerra integrada de tota la vida.

El panorama crític, presa de la morbositat gal·la, és doncs desolador, com a desoladora és la vida en el món occidental i urbà plagat de capitalisme. És la fi de la raó, la clausura espiritual d'un món claudicat on la resistència al poder era possible, l'evaporació de la consciència històrica de classe, l'apoteosi de la relativitat, el triomf absolut del *bluff*, el regne acabat de l'espectacle... Al fenomen se li podrà dir com es vulga, però és abans de res l'efecte intel·lectual de la derrota històrica del proletariat durant els setanta i vuitanta, i, en conseqüència, de la desaparició d'un parell de generacions senceres de combatents socials i de la incapacitat d'aquests de transmetre les seues experiències i coneixements a les noves generacions, lliurant-los a la psicosi postmodernista i al seu argot inintel·ligible. Existeix una línia de ruptura generacional clara que coincideix més o menys amb l'aparició del *milieu* —o gueto juvenil— a la fi dels vuitanta, i així mateix, una relació d'aquesta amb els processos de gentrificació dels centres urbans. Finalment, pot establir-se amb total

evidència una relació entre l'extensió de la morbositat postmoderna amb el desenvolupament de les noves classes mitjanes.

El daltabaix del moviment social revolucionari i la catàstrofe teòrica són dos aspectes d'un mateix desastre, i, per tant, del doble triomf, pràctic i ideològic, de la dominació capitalista, patriarcal i estatista. Malgrat tot, el desastre mai és definitiu, perquè els antagonismes proliferen molt més que les identitats, i la voluntat d'alliberar-se en comú és més forta que el desig narcisista de destacar-se. Deu minuts de patètica glòria virtual no són res en l'agitat oceà de la conflictivitat permanent. La lluita de classes reapareix en la crítica al món de la tecnologia, en la lluita contra el masclisme agressor i en la defensa del territori, en els projectes comunitaris d'eixida del capitalisme i en les batalles que les classes camperoles lliuren contra l'agricultura industrial i la mercantilització de la vida. Probablement, en els països turbocapitalistes aquests conflictes no aconseguisquen desfer-se d'enfocaments "interseccionals", tractaments "de gènere" i altres reduccionismes identitaris, perfectament compatibles amb una casuística reformista originada en l'"economia social"; però allà on cristal·litze un autèntic front de lluita de masses, tals ni-mietats donaran voltes sobre si mateixes i es consumiran en el foc de la universalitat.

Xerrades del 14 i 25 de novembre del 2017.
Centre Social Ruptura, Guadalajara (Jalisco).
Biblioteca Social Reconstruir, Ciutat de Mèxic.

La fase crepuscular

*Si considereu al món racionalment,
ell també us considerarà racionalment,
açò és una determinació recíproca.*

Hegel, *La raó en la història*.

En una època oberta a totes les possibilitats de canvi radical com la dels anys seixanta i setanta del segle passat, la major preocupació dels seus partidaris girava entorn de les formes de la seua realització total. En multitud de països havia arribat l'hora de l'acció revolucionària i calia superar amb actes subversius les contradiccions que espentaven la vella societat de classes a desaparèixer. Així ho reflectien els típics títols eixits de la ploma de Jaime Semprun durant aquells anys: *La guerra social a Portugal*, *Manuscrit trobat a Vitòria*, *Consideracions sobre l'estat actual de Polònia*. Era el moment de la lluita, del moviment intel·ligent de les forces socials desplegadas, i, per tant, de la tàctica i de l'estratègia. Es passava de la teoria a l'acció; de les armes de la crítica a la crítica de les armes. Els escrits que millor es corresponen amb el període són els d'agitació i anàlisi panoràmica, els que estudien l'evolució de la conjuntura i calculen el seu potencial. La veritat, llarg temps atrapada en la carcassa d'allò vell, pugnava per eixir a la llum i mostrar-se amb tota la seua amplitud i la seua esplendor, objectivament i subjectivament. Es donava per descomptat que la veritat existia i que era revolucionària. De sobte, tot se simplificava i aclaria. Els oposats es reconciliaven dialècticament, mentre que la fragmenta-

ció i el particularisme típics de l'època moribunda, cedien davant la unificació i la universalitat de l'etapa iconoclasta. Però, què va succeir en els vuitanta, quan les forces alliberades per la crisi social no van aconseguir superar el profund esquinçament provocat per les contradiccions no resoltes?

O bé el subjecte revolucionari no va ser suficientment poderós i va ser derrotat, o bé va retrocedir davant la immensitat de les seues tasques, fins a esvair-se. No va haver-hi un nou despertar per celebrar. La revolució va deixar d'estar a l'ordre del dia. Fins i tot se la va acusar de portar el totalitarisme i, per tant, d'indesitjable. El poder unificador del cicle revolucionari va desaparèixer i els termes de la contradicció es van fer independents uns dels altres. D'una banda l'economia, l'Estat, la civilització, el camp, la classe dominant; per l'altra, la societat, l'individu, la naturalesa, l'urbs, les masses dominades. Els vincles que els connectaven es van trencar. La subjectivitat i l'objectivitat, l'ésser i el no-res, el cos i l'ànima, els mitjans i les finalitats, l'afirmació i la negació, es van separar abruptament. Fi de la totalitat feliç de la revolta i de l'harmonia col·lectiva dels seus protagonistes. La recuperació, treballant per a la indústria de la memòria, va permetre mercantilitzar els seus fragments. Va repercutir en la filosofia, l'art, la cultura, la crítica social, la literatura i la política, donant lloc a una infinitat de succedanis. El *Compendi de recuperació* és un text de combat contra ella. Es van acabar les utopies, els ideals, i en fi, la modernitat sòlida. Van triomfar l'individualisme massificat i el tancament equipat en la vida privada. La llibertat es va convertir en llibertat de consumir i la submissió als imperatius del consum, quelcom habitual i quotidià. El projecte de comunitat universal va esdevenir juxtaposició d'àtoms deshumanitzats. La cultura popular es va reduir dràsticament al criteri utilitari. El llenguatge es va empobrir, poblant-se de neologismes

mes tècnics i postestructuralistes. La realitat resultava llavors inintel·ligible i s'embolicava en un cúmul de representacions, totes elles incompletes i arbitràries, i, per tant, quimèriques i falses. Les fantasmagories que la van substituir des de llavors no han fet més que enfosquir les ments i tornar els éssers humans aliens a la vida real, ja que no aconseguen comprendre la seua racionalitat, perquè la seua mirada no travessa la superfície de les coses, no va més enllà del contingent i es queda en les aparències exteriors, en l'espectacle.

La transformació del món basada en pautes llibertàries va ser avortada, finalment, en els vuitanta. Els revolucionaris van quedar forçats a replegar-se sobre si mateixos i solament els més conspicus van intentar eixir mitjançant la reflexió crítica. L'ocell de Minerva emprén el vol a mitjanit. L'elaboració teòrica naix doncs de la constatació d'un fracàs, el de la revolució social, el qual no es va considerar definitiu. Les perspectives de canvi revolucionari s'allunyaven, però la victòria de la dominació no havia resolt cap de les contradiccions essencials; més aviat les va aguditzar. Les crisis eren per tant inevitables. El moviment antinuclear, la joventut de Tien an menh, el poble de Soweto, la Solidaritat dels obrers polonesos i la caiguda del mur de Berlín, per exemple, eren senyals d'un futur saludable. El pensament crític no pretenia més que bastir ponts entre les revoltes passades i les futures. La seua tasca era passatgera: intentava actualitzar la condemna universal de l'actual estat de coses per a eixir d'un laberint, les revoltes del qual s'anaven allargant massa. La teoria era l'eina amb la qual el crític no solament intentava explicar l'època amb la finalitat de sobreviure a la misèria moral i al buit que la caracteritzaven, sinó amb la qual aspirava a reunir de nou les forces latents de la negació, aquelles que continuaven fent de la insatisfacció la seua causa. És l'objecte, per exemple,

de llibres com *La nuclearització del món* i de la revista *Enciclopèdia de la Nocivitat*.

Així doncs, la teorització no va significar, en cap mesura, passivitat o retir: la porta sempre va estar oberta per a l'acció per mínima que fora l'ocasió de practicar-se. Teoria i pràctica no van oposar-se sinó per a fusionar-se en una totalitat reconstruïda, però tal fusió no va succeir i ara com ara encara està lluny de concretar-se. No s'anava desencaminat, però es va pecar d'optimisme, es va confiar massa en el poder dissolvent de la veritat i es va valorar amb excés la negativitat dels conflictes: d'una banda, la veritat es relativitzava i deixava de tenir efecte en un món dominat per la falsedat; per l'altre, la negació era incapaç d'esdevenir passió creadora. La crisi havia abastat també el moviment obrer i els seus ideals d'emancipació. La societat capitalista va sobreviure i va saber prevenir-se contra els escàndols i les revolucions tornant supèrflua, gràcies a les noves tecnologies, una part de la població obrera: la força productiva central. No és que cada vegada més treballadors potencials rebutjaren ingressar en el mercat del treball, sinó que aquest mercat rebutjava a un nombre creixent de treballadors. La pressió de l'atur i el temor a l'exclusió van causar tants estralls com la propaganda consumista, per la qual cosa, ni una consciència universal ni, encara menys, una voluntat popular, van poder quallar; o dit d'una altra manera: el subjecte revolucionari, les forces de la negació i l'afirmació, la nova comunitat combatent d'individus desitjosos d'organitzar lliurement la seua vida, no van aconseguir formar-se. Les regles mercantils i la ideologia del progrés van seguir determinant les relacions socials tant en la vida quotidiana, cada vegada més colonitzada, com en la vida pública, cada vegada més professionalitzada. En globalitzar-se el capitalisme i expandir-se les noves tècniques de comunicació, l'espectacle va penetrar tan

profundament en l'imaginari social que va arribar a substituir completament la realitat. De resultes, la irracionalitat va contaminar qualsevol raonament. I sense pensament racional no hi ha subjecte real.

L'ésser humà solament pot realitzar-se en una societat lliure, però en la societat contemporània la llibertat s'ofereix únicament com a espectacle, el no-lloc de la resolució fictícia de les contradiccions socials. Espectacle també de la política, de la vida social, de la cultura i de la revolució si cap. Espectacle de l'autorealització, cada vegada menys creïble, ja que el grau de frustració ja és massa elevat per a contrarestar-se amb simulacres. Davant açò, les pseudomogudes "d'esquerra" treballen a fons. Les ideologies esquerranes són a l'espectacle el que el pensament crític és a la revolta. Constitueixen el primer esglaió cap a la submissió espectacular. Compleixen la funció consoladora en un altre temps encomanada, primer, a la religió i després, al consum: fer suportable la misèria personal i la sensació de fracàs. L'esquerranisme actual intenta adoctrinar als sectors desclassats, principalment juvenils, per a mobilitzar-los en nom d'abstraccions com per exemple la classe obrera, el poble o la ciutadania. No ho fa en pro d'una societat en llibertat, sense Mercat ni Estat, sinó darrere d'una renovació de l'economia neoliberal que incloga millores del deteriorat estatus social d'aquests sectors. Ho anomenen "transició al postcapitalisme".

Malgrat la destrucció del mitjà obrer, de la proliferació de funcionaris i empleats, i de l'automatització de la indústria, una minoria avantguardista segueix assignant un paper redemptor al proletariat industrial. Amb prou faenes expliquen en les seues anàlisis el desclassament i l'alienació, fàcils de comprovar en la generalització entre els assalariats d'una mentalitat idèntica a la de la classe mitjana. En un món sense sentit, com més

absurdes siguen les teories més fons calen. Tanmateix, la majoria d'esquerrans sí que han adaptat les seues estratègies a la presència estabilitzadora d'aquesta massa assalariada filisteia, a la qual anomenen "ciudadania". La "ciudadania" va sorgir com el subjecte imaginari del canvi polític modern, ocupant en el terreny institucional la centralitat que la classe obrera va deixar vacant en perdre la seua identitat i la seua raó de ser. Aquesta es confirma pel fet de votar, no pel de pensar i actuar. El principi regulador del seu ser és el dret al vot, no el dret a la rebel·lió. Com a nova classe universal, no fonamenta la seua existència en l'escàndol de la desigualtat, l'alienació i l'opressió; més aviat es recolza en la seua capacitat electoral i en el poder de l'Estat. Es comporta, doncs, més com un grup de pressió que com una classe. Accedeix a la realitat gràcies a les urnes, no a les protestes.

No se sol donar molta importància a la novetat clau de la civilització industrial postmoderna, a saber, l'expulsió als marges de la societat, sense mitjos materials suficients, d'ingents masses abandonades a la degradació psicològica i a la misèria. En efecte, actualment més de mil milions de pobres viuen en les perifèries metropolitanes del món. Avui dia, solament les víctimes immediates de l'economia —els camperols expulsats del camp, els exclosos del mercat laboral, els treballadors temporals i precaris, els aturats i marginats, els endeutats i desnonats, els indocumentats i els sense sostre, els refugiats i els desplaçats, etc.— són susceptibles de reaccionar violentament contra la seua situació material i espiritual inhumana, però no estan en condicions d'inventar activitats lliures que els encaminen cap a la superació revolucionària de la seua situació. La classe dirigent ho sap bé, ja que tot i que no tem en absolut que aquest subproletariat es convertisca en "l'exèrcit de reserva" d'una revolució inexistent i que quasi ningú desitja, aprofita la seua violència per a legiti-

mar la transformació de l'Estat “del benestar” en un Estat penal, gràcies a un enduriment punitiu, una legislació restrictiva i una policia amb amplis poders i alt grau d'impunitat. En definitiva, les autèntiques capes desfavorides han deixat d'exercir cap funció en les ideologies salvacionistes de la postmodernitat. La idea de concedir-los una “renda bàsica” o d'embarcar-los en projectes “cooperatius” subvencionats amb la finalitat de reintegrar-les en el consum, és d'origen neoliberal. Els esquerrans fa temps que es van consagrar enterament a les noves classes mitjanes sota amenaça de depauperació, la conducta més previsible i políticament més rendible. El ciutadanisme representa la ideologia de la fi de la classe proletària com a referent doctrinal. Però què ocorre amb els desarrelats de la mundialització, amb els habitants de les zones abandonades per l'economia, estranys en un món hostil i en descomposició, sense esperança ni futur?

El resultat del desclassament general, fenomen que discorre en paral·lel a la proletarització total, és una persona desubicada, ignorant, sense normes ni valors, indiferent al coneixement i als sabers, frustrada i rancorosa, enemiga de tot i de tots. Ja no estem en una lluita de classe contra classe, sinó en una espècie de guerra de tots contra tots. Pot ser que a primera vista no siga tan evident, però si s'ha de jutjar pel frenesí i la histèria que subjauen els fets quotidians, els individus semblen artefactes a punt d'esclatar. Solament la por els reté, però no per complet. Els valors de classe —el respecte, la lleialtat, la compassió, la generositat, i, sobretot, la solidaritat— han deixat de practicar-se, de manera que els motins de la desesperació substitueixen a les vagues generals, però sense efecte acumulatiu algun. En la perifèria metropolitana, se segueixen produint aixecaments des de 1981, any de l'algarada de Brixton —des d'agost de 1965, si tenim en compte els disturbis racials de Watts—. Els

altercats suburbans són purament destructius, vandàlics; no reivindiquen ni es coordinen, no emeten consignes ni tenen portaveus, estan despolititzats, desorganitzats, sense objectius. Una espurna d'indignació els encén i el cansament o l'avorriment els apaguen. Revoltes sense consciència, amb motius de sobra, però que l'Estat pot utilitzar i fins i tot provocar si necessita coartada per a reforçar els mecanismes autoritaris. Jaime ha sigut el primer a parlar d'aquesta possibilitat ben real de muntatge provocador en *L'abisme es repobla*.

No faltará qui crega veure en tals moviments, per descomptat des de lluny, la tornada del vertader proletariat. Hi haurà qui considere positivament les seues monstruoses carències, però açò és a causa de la fascinació que exerceix el no-res, rebatejada com a desig permanent d'insurrecció, sobre els joves urbans intel·lectualitzats, insubmisos, però incapaçs d'una rebel·lió pròpia. Aquests nous ideòlegs no s'inquieten davant la ignorància i la desraó, enalteixen l'egoisme, fan taula rasa de la cultura, ignoren la història i estetitzen la violència; els trets típics no solament del desplaçat suburbial, sinó de l'individu postmodern, solipsista, normalment integrat. Glorifiquen l'enfrontament amb les forces de l'ordre i els incendis, com a estadi suprem de la revolta. Bé, no és exactament la revolta, sinó l'espectacle del caos, la "deconstrucció" total. Llegint aquestes diatribes, es té la impressió de què tracten d'ocultar la crisi en lloc d'explicar-la. La retòrica sofisticada i apocalíptica, sovint esguitada amb veritats òbvies, cites escollides i al·lusions històriques estil Comitè Invisible, no canvia la naturalesa fosca de les visions tremendistes. En suprimir amb més o menys destresa el passat, la memòria, la veritat objectiva i el mateix pensar, se suprimeix la contradicció, la tensió entre postures antagòniques, el contingut de la vida real i el sentit de la lluita. Tot transcorre en una perspectiva lineal

rígida que tracta de donar sentit a la proliferació de fets violents inconnexos, artificialment encadenats. El no-res, com la mort, és alliberadora a la seua manera. Si la veritat no existeix, la realitat tampoc: qualsevol especulació està permesa, com més catastrofista millor. Com diu Nietzsche: “No hi ha fets, solament interpretacions.” Aquesta classe de raonament convé tant a la dominació, que és perfectament legítim preguntar-se si per ventura no és fruit d’ella. El discurs del poder, lèxic a banda, no és essencialment diferent. Així doncs, el discurs de la revolta no deu apostar per la negativitat absoluta; aquesta és una lliçó apresada del passat. Els dies feliços de la revolució mai tornaran a menys que una massa considerable de gent decidisca viure d’una altra manera i se situe negativament i positivament —dialècticament doncs— al marge de l’establert. Però, és això el que ocorre?

El capitalisme, en la fase tardana de la globalització, ha suprimit tot vincle comunitari, cultura autònoma, sociabilitat, pràctica col·lectiva, identitat de grup, etc., despellant als individus de qualsevol relació directa i profunda amb els seus consemblants i amb el seu entorn, enfrontant als uns amb els altres. L’*homo* postmodern, privilegiat o marginat, és un indigent psicològic, un narcisista insensible amb una manca absoluta d’empatia; quan s’esvaeixen les aparences i la funció acaba, davant d’ell no té realment més que solitud i buit. L’experiència social més verídica en el món tecnològic colonitzat per la mercaderia és la de l’absència i el no-res. Així és l’alienació en la fase crepuscular. La majoria tractarà de fugir, bé exigint seguretat per a submergir-se encara més en una vida privada deplorable, en gran manera virtual i *friki*, bé recorrent a identitats artificioses i a causes fictícies, refugiant-se com antany en les ideologies o en les religions. Els temps són propicis tant per a les evasions militants com per a l’esquizofrènia —fets ja relacionats per Gabel—, tant per a la falsa

consciència com per a les reaccions psicopàtiques contra una societat contemplada com a entorn estrany i hostil. Queden igual d'obertes la possibilitat de tancar-se en una closca ben condicionada i la de llançar-se al precipici. L'Organització Mundial de la Salut (OMS) calcula que un tres per cent de la població mundial pateix psicopaties —Reich diria pesta emocional—, és a dir, 160 milions de persones. Segurament el percentatge és major, el doble o fins i tot més. La frustració ha arribat tan lluny, que una considerable minoria rebutja acomodar-se a una quotidianitat degradada i securitzada i es llança de cap a la mort, passant per damunt dels primers que se li creuen pel camí, figurants involuntaris de les seues gestes.

El pànic, l'angoixa i la depressió propicien la submissió incondicional, el *cocooning* i el suïcidi silenciosos, però la ràbia i el ressentiment desemboquen en psicosi, violència criminal i ideals d'extermini. No és quelcom exclusiu d'una classe o subclasse específica: l'atracció de l'abisme és quasi l'única cosa d'aquesta civilització en hores baixes que pot considerar-se universal. Els freqüents casos de joves armats de famílies ostentoses que penyen les seues cavil·lacions patològiques en les xarxes socials i fins i tot graven els seus assassinats amb els *smartphones*, moments abans de suïcidar-se o ser abatuts, són un bon exemple de fins a on pot arribar el revengisme i l'angoixa existencial dels desequilibrats nihilistes quan ixen de la bombolla privada. Quelcom molt trivial i això no obstant, molt corrent. En les condicions actuals d'alienació, fins i tot resulta natural. El teixit social es desfilaga, s'esgoten els temps moderns i es repobla l'"abisme", com diu Jaime Semprun, però amb gent de totes les classes. L'extremisme suïcida crida l'atenció en islamitzar-se, però no ens enganyem, no és el Corà el que encoratja als jihadistes dels guetos europeus, sinó el desarrelament, el deliri, la sensació de poder

i el fetitxisme de les armes. Fets similars vénen succeint-se des de molt abans. El mateix menyspreu de la vida i el mateix culte a la mort subjauen en la conducta del copilot de Germanwings o de l'ultradretà noruec responsable de la matança en l'illa de *Utøya*, en la dels autors de la massacre de l'Institut Colombine —imitats en més de setanta ocasions—, o en els sicaris i les “mares” llatines.

La població, sota el capitalisme global, ha perdut el rumb i no disposa de línies clares de conducta amb les quals orientar-se: els models de la classe mitjana satisfan cada dia menys. Les condicions dominants són passablement psicopàtiques: sota el complex de Narcís, l'enemic sempre són els altres. No són, doncs, els voluntaris lumpen de l'Estat Islàmic, un cas extrem de fonamentalisme mortífer que responsabilitza a tots els “infidels” de l'opressió d'un suposat poble musulmà —una altra abstracció—, sinó una de tantes aparicions d'aquesta aberració tan laica típica d'un capitalisme globalitzat: el nihilisme. L'Islam no té res a veure, en canvi, internet sí. La cosa juga ja un rol massa important per a ser esbiaixat i ja podem trobar —per exemple, en Olivier Roy— estudis molt afinats. La crisi de la cultura ha sigut el resultat de l'eliminació completa de la subjectivitat —del jo freudià—, els valors, la comunicació directa i la vida interior —allò que Derrida anomena “metafísica”—, conseqüència del domini absolut de l'economia i de l'apropiació unilateral del coneixement científic i tècnic per part dels seus executius.

Paradoxalment, el progressisme dels dirigents i el cientisme dels experts han precipitat a la humanitat en la fossa de l'irracionalisme, esdeveniment celebrat com un triomf filosòfic per tots els pensadors postmoderns. Però l'irracional no és real, el saber instrumental no és cultura i la ciència no és l'única forma d'aprehensió de la realitat. D'altra banda, el progrés material

acaba implicant fortes reculades ètiques. Ni l'objectivisme tecnocientífic, ni la raó econòmica, determinen una manera humana de viure, sinó una supervivència mecanitzada. Quan els sabers han sigut desplaçats de la vida real, o siga, de la cultura pròpiament dita —quan l'ésser humà universal ha sigut liquidat en pro de l'individu aïllat, interseccionat i robotitzat— res té valor i tot és igual. El nihilisme impregna la forma de vida inhumana dels nous temps. Uns altres apuntaran a la desraó o la barbàrie. Estem, no solament immersos en una crisi social global, sinó en una crisi de la civilització, tant en les seues formes occidentals com en les orientals. No hi ha xoc entre cultures, hi ha dissolució generalitzada de totes elles. Al punt culminant, la globalització, s'han creat tals alteracions en la vida quotidiana, tals desajustos en les ments de les persones, que l'eticitat reguladora i moderadora dels comportaments socials ha desaparegut per onsevulla, de Nord a Sud i d'Orient a Occident, convertint-se la societat global en una fàbrica planetària de pertorbats, molts d'ells fora de control i amb càrrecs dirigents. Recordem a propòsit d'açò últim que, des de l'accés al poder dels militars argentins i xilens i la irrupció del narcotràfic a gran escala, la tortura, l'assassinat i la desaparició, s'han convertit en una forma gens excepcional de govern.

La mundialització capitalista és el principal enemic de si mateixa. No tem ni als conflictes ni a les crisis, sempre inevitables, atés que les seues causes es multipliquen, sinó al caràcter incontrolable del mal que ella mateixa fomenta —guerres incloses—, perquè provoca fissures en els seus rangs i afebleix els seus fonaments; per això el catastrofisme està present en la seua propaganda. L'administració del desastre parteix a la recerca d'arguments amb els quals explicar els seus mals resultats i justificar les seues funestes decisions. I mira per on, en cobrir-se una

porció del nihilisme amb el vel islàmic, proporciona aquesta el pretext ideal per a la construcció d'un Estat mundial securitari, l'instrument amb el qual els dirigents d'aquest món absurd tracten d'evitar el seu enfonsament, encara que siga al preu de sacrificar, literalment, un ampli nombre de governats. Els cossos de seguretat ja encapçalen els festejos de manifestants protestant contra el terrorisme. El control social generalitzat i l'aplicació del Dret Penal de l'Enemic es justifiquen de manera molt més convincent amb la proliferació de jihadistes espontanis i solitaris —“terroristes”—, que amb l'alarmisme de la descomposició social, basat fins ara en la delinqüència, el tràfic d'estupefaents, la immigració refractària i els idealistes antisistema. Els “enemics” són fonamentals per a l'estabilitat d'una societat globalitzada oberta a catàstrofes imprevisibles. Tanmateix, repetim, els vertaders enemics de la humanitat, els nihilistes d'elit, irresponsables i dements, ocupen ara els llocs de major rellevància.

Per desgràcia, la insurrecció queda encara lluny; les bregues anticapitalistes són massa febles i minoritàries, compten amb suports escassos i amb no poc rebuig en la població, majorment conformista i temerosa. Damunt, arrosseguen el pes mort del reformisme ciutadanista i de les fórmules convivencials il·lusòries tipus xarxes de consum “responsable”, bancs de “temps” i monedes “socials”. Com amb el caos, cal ser cruel amb la seua valoració superlativa, que no obeeix més que a l'autoengany, al *bluff* activista i a la demagògia del ciutadanisme experimental. La majoria dels qui s'embarquen en aquests projectes senten pànic davant els mals als quals empenyaria l'enfonsament de l'edifici social, o davant la repressió que podria desencadenar una acció massa radical, per la qual cosa prefereixen tancar els ulls a l'evidència: el fet que cap territori significatiu pot funcionar al marge de la norma capitalista i competir amb el “sistema” sense

que aquest se l'engolisca. Malgrat tot, per més victòries parcials que el sistema s'apunte a favor seu, per més paüra que inspire en la massa ciutadana la seua ruïna, el capitalisme conté contradiccions colossals que el condemnen sense remissió. La carrera frenètica a favor del creixement econòmic ha desconjuntat de manera irreversible la societat, ha mundialitzat la corrupció, ha desencadenat guerres i engendrat dictadures, i sense cap dubte acabarà destruint el planeta.

Els revolucionaris dels seixanta i setanta van subestimar la capacitat de supervivència del règim capitalista, però no es van equivocar en el diagnòstic. El que les minories crítiques no aconseguisquen fer-se sentir, de moment, no impedeix que el grau d'insatisfacció progresse i que la protesta lúcida pugui reaparèixer i estendre's si una idea per viure d'una altra manera —una cristallització de la consciència històrica— aconsegueix prendre en una massa de població nombrosa, on estiguen ben representats els exclosos. El desproveïment i la fam contribueixen a açò, però no són determinants. Naturalment, la supervivència és el primer, però la impossibilitat de satisfer les mínimes necessitats morals que donen forma a l'esperit comunitari és l'element de revolta principal. Així va succeir en les revolucions proletàries del passat i així pot tornar a succeir en les lluites en defensa del territori, les úniques realment plenes de contingut vital i amb capacitat idealista. La reconstrucció de llaços comunitaris i la tornada de la raó, queden en l'horitzó de la possibilitat, sense garanties, ja que no es disposa de mitjans suficients d'autodefensa. Els resignats són, ara com ara, majoria i els arribistes, depredadors i malalts mentals, nombrosos, però no cap el menor dubte que la societat estatitzada de mercat està destinada al desballestament. Aquesta és l'única cosa que pot donar-se per segura. Per descomptat, això no significa el triomf automàtic de la causa lli-

bertària, pot ser que fins i tot signifiqui el contrari, que guanyi l'Estat o que guanyi la barbàrie nihilista, però tampoc la llibertat victoriosa és descartable. Encara queda molta tela per tallar. La història mai es deté i a un període d'ombres pot succeir una època de llum.

Xerrada del 8 de setembre del 2017.
Presentació d'*El abismo se repuebla*, de Jaime Semprun.
Fira del llibre anarquista de Gijón.

Les venes de Llatinoamèrica més obertes que mai

*L'abisme no ens deté;
l'aigua és més bella despenyant-se.*

Ricardo Flores Magón

En l'actual etapa de la globalització capitalista, el territori pateix una readaptació violenta a escala mundial. L'activitat econòmica ha experimentat una brusca acceleració, la víctima directa de la qual és el territori. No sols és sotmés a projectes de macroinfraestructures i urbanització intensa, sinó que, de manera general, es converteix en font de recursos explotables industrialment i, per tant, en el motor imprescindible de l'economia. Conseqüentment, el veïnat es troba enfrontat a la ruïna completa del seu hàbitat i de la seua forma de vida. En una economia predominantment financera, el territori no és més que capital, la qual cosa comporta la desaparició en el seu si de qualsevol activitat que no obeïska al benefici econòmic privat. Ni tan sols la vida, pública o privada, queda determinada per les necessitats col·lectives, sinó pels interessos de l'elit politicoindustrial expropiadora de recursos. El territori es torna una espècie de fàbrica difusa que tendeix a funcionar com una empresa modernitzada, amb alta tecnologia i poca força de treball, reproduint els antagonismes socials al més alt nivell en forma de problemes ambientals, crisi ecològica, sobreexplotació de recursos, despla-

çament forçós de la població i, en els països amb una societat agrícola tradicional considerable i vital, manifestant-se com a qüestió agrària a través de les seues classes camperoles, aspectes nous tots dos amb els quals la qüestió social es presenta més verídicament. La crítica teòrica ha de tenir-ho en compte si vol escapar a l'idealisme i al dogmatisme.

El territori ha arribat a ser el mitjà de producció principal; l'extractivisme no és més que el reflex capitalista d'aquesta realitat. L'ordre financer-industrial no sabia imposar-se sense l'explotació massiva del territori plasmada en múltiples plans de desenvolupament. La societat de consum postmoderna no seria el que és sense els bulldòzers i les tuneladores. La construcció d'autopistes, ports, represes i pesqueres, l'edificació de centrals nuclears, eòliques i fotovoltaiques, la prospecció minera, gasística i petroliera, els monocultius, els agrocombustibles i la reforestació industrial, el turisme massiu, etc., són alguns exemples il·lustratius de la nova fase desenvolupista lligada a la consolidació del mercat global. L'extractivisme és un neologisme polític per a designar el pillatge territorial. Els Estats, modelats en funció de les seues exigències i dirigits per una casta poderosa que trau poder i profit de la conjuntura, no dubten a sacrificar el territori, deportar als seus habitants, eliminar la seua cultura, arruïnar el medi ambient, contaminar l'entorn, posar en perill la salut i amenaçar la supervivència de tots. L'extractivisme caracteritza un estadi particularment obsessiu i addictiu de la societat productivista i consumista, aquell en què constitueix el nucli ideològic del pensament de la classe dominant. Per a la mentalitat extractivista, no compten més que els guanys econòmics a curt termini, no les conseqüències a llarg termini. Com a resultat, regions senceres queden deformades i dividides per infraestructures que es realitzen d'acord amb les exigències del mercat,

mentre que la població empobrida fuig del camp degradat per a amuntegar-se en les perifèries insalubres de les conurbacions, contemplant i imitant la domesticació de les masses urbanes en el consum sistemàtic. El “desenvolupament” és desenvolupament de i per als altres, l’oligarquia, els seus intermediaris i la seua clientela, el que correspon a una forma de vida artificial, atomitzada, nociva, amb l’obsolescència programada.

En els últims vint anys, les elits dels països llatinoamericans s’han bolcat en l’exportació de matèries primeres —principalment aliments, pasta de paper, minerals, agrocombustibles i hidrocarburs— afavorint la inversió estrangera i aplanant el camí a les corporacions multinacionals. Han assumit una espècie de divisió mundial del territori amb la finalitat de cremar ràpidament etapes d’endarreriment industrial i inserir-se amb avantatge en el Mercat global. El territori ha sigut zonificat, dividit en funció de la seua especialització productiva segons plans desenvolupistes elaborats en les metròpolis. El cridaner del cas era que bona part dels protagonistes de tal orientació no pertanyien a les classes dominants tradicionals, sinó a partits i coalicions polítiques “d’esquerra”, militant per una regulació estatal de l’activitat extractiva. L’augment dels aparells estatals és una altra de les característiques més comunes de l’actual sistema capitalista, a penes afectat per l’ortodòxia neoliberal, mai aplicada del tot, i un jaciment d’ocupació agraïda. Si alguna cosa singularitza l’etapa globalitzadora, és la fusió de l’Estat amb el Capital. Ambdues són cares d’una mateixa moneda, com ho són igualment la política i l’economia. Doncs bé, els esquerrans havien arribat al poder polític amb promeses de justícia social, eradicació de la pobresa, drets polítics, participació de majories excloses, protecció de la naturalesa i, per descomptat, “desenvolupament” nacional. Tenien doncs que fer compatibles els seus programes ambientalís-

tes i socials amb l'habitual dependència econòmica i naturalesa exportadora dels seus països respectius, és a dir, havien de fomentar l'extractivisme i socialitzar els seus beneficis. Harmonitzar el saqueig i la devastació del territori amb plans d'assistència, educació, salut i ocupació, portats a terme amb vista a conformar una clientela política fidel i satisfeta.

La pujada dels preus mundials de les matèries primeres, va proporcionar fons ingents que van servir per a soldar l'Estat amb les grans empreses extractives, consolidant-se així la nova casta progressista-extractivista, més que predisposada a sacrificar tantes zones de la "Mare Terra" com fóra necessari, amb tal de salvar el flux de capitals que la mantinguera en el poder. I en efecte, l'èxit mercantil va coronar l'operació estatista-exportadora, fent possible el creixement per etapes del benestar consumidor, mesurat en nombre d'automòbils, televisors, ordinadors, ocupacions creades, habitatges construïts, pensions, crèdits, subsidis, títols universitaris i assegurances mèdiques. En créixer l'"ogre filantròpic", que és com anomenava Octavio Paz a l'Estat, es va transformar en empresa, implicant la corrupció "d'esquerra". Els indubtables èxits contra la pobresa són responsables d'un augment de la capacitat de consum popular paral·lel al de l'extracció, autèntica materialització del Progrés i la "modernització", han fomentat els suborns i corrupteles, han cooperat a lluitadors socials, han incrementat la dependència del gran capital i la tecnologia, baixat el nivell de compromís social i deixat sense autonomia als individus, grups i col·lectius. Minúcies del present en nom d'un futur millor i més americanitzat. Triomfs doncs, que consagren les poltrones de la burocràcia politicoadministrativa i que provoquen l'expansió de l'element estabilitzador més típic de la postmodernitat produïda per la tec-

nologia totalitària i la descomposició progressista de la condició humana: la classe mitjana assalariada.

Les noves classes mitjanes, formades principalment per funcionaris, empleats i professionals, deuen la seua expansió a la terciarització de l'economia i a l'ampliació de la burocràcia d'Estat. El seu estatus no depén de la propietat dels seus mitjans de treball, com la xicoteta burgesia clàssica, sinó de la seua preparació acadèmica, tant tècnica com ideològica. Bona part d'ells treballa en assessorament, en gestió, en publicitat, en informació, en elaboració i transmissió de la ideologia dominant, etc. L'augment del nombre d'estudiants és millor indicador del seu ascens social que el nombre de telèfons portàtils "per càpita". Aquestes classes constitueixen més o menys un terç de la població, menys de la meitat de la magnitud que representen a Europa, Japó o Estats Units, on són la classe més nombrosa.

Pel seu origen i situació social els estrats intermedis d'assalariats diplomats, lligats al treball improductiu, conformen una classe urbana relativament il·lustrada, tecnòfila, desenvolupista, pragmàtica i lliberal. Aquesta posseeix una mentalitat moderada, tendent a l'acomodament amb l'autoritat i poc donada al conflicte, avantposant la seguretat per sobre de la llibertat quan l'estabilitat de les institucions, en la qual es basa la seua prosperitat, es troba compromesa. Mentre la seua capacitat de consum es mantinga, o com diuen els economistes, "mentre se sostinga la demanda interna", els assumptes privats importaran més que els públics; però quan la classe en qüestió es veja afectada pels tractats de lliure comerç o per les crisis, eixirà del seu immobilisme i contaminarà els moviments socials, prenent iniciatives polítiques que es concretaran en noves formacions i fronts. No es caracteritzen aquestes pel seu anticapitalisme, encara que per conveniències electorals ho proclamen; la finalitat

no és evidentment l'emancipació de la humanitat explotada, ni una societat lliure de productors lliures, ni molt menys l'abolició de l'Estat. L'objectiu és molt més prosaic: és el rescat de la mateixa classe, o siga, la seua desproletarització per la via politico-administrativa. Resumint, allò què distingeix la revolta de les classes mitjanes de les revoltes camperoles i proletàries, és la seua reivindicació de profunds canvis polítics i la seua indiferència als canvis socials més nimis.

El qüestionament de la naturalesa de l'Estat era propi de classes que desitjaven destruir tota forma de poder separat. No és el cas dels partits ciutadanistes que representen a la nova classe mitjana: el seu dogma intocable és que tot antagonisme social té una solució política dins de l'Estat. El règim parlamentari redreçarà el rumb de la pàtria gràcies a la seua participació. La partitocràcia ampliada rectificarà els errors històrics de la vella política i resoldrà totes les crisis. D'acord amb el punt de vista ciutadanista, la lluita social passa a segon pla, constituint aquest enfocament un factor de confusió, desmobilització i desclassament de primera magnitud, mentre no siga criticat i denunciat per un moviment autènticament subversiu. La tradició en la qual es recolzen els partits esmentats és leninista, ja que persegueixen el poder i adoren la jerarquia, però no practiquen els mètodes conspiratius del sectarisme il·luminat. Són els partits per excel·lència del parany: les seues armes són les tàctiques electorals, les poses mediàtiques i les candidatures, tret típic de la socialdemocràcia, tot plegat amanit amb una retòrica variablement patriotera, folklòrica i cabdillista. No se centren en l'agitació, sinó en el "diàleg": cerquen negociar, no amotinar. Són obertament reformistes; no pretenen abolir el capitalisme, sinó administrar-lo. Prometen que l'economia, la productivitat i l'exportació de matèries primeres funcionaran millor amb

ells. Són keynesians; no volen un capitalisme burocràtic d'Estat, sinó un Estat burocràtic que reinvertisca una part dels beneficis del capitalisme en conservar i ampliar la classe mitjana, tant en la conurbació com en el camp. Per tant, ells són l'encarnació moderna del mite de l'Estat "ciudadanitzat", l'Estat paternalista accessible als seus candidats. O dit d'una altra forma: l'Estat mediador entre les classes perilloses —el proletariat de les barriades escombraries i el camperolat tradicional— i la raó de Mercat. En certa manera, l'Estat populista dels Correa, Evo, Ollanta, Lula da Silva, Mújica i Bachelet. Tanmateix, la missió actual de l'Estat llatinoamericà solament és temporalment la mediació, i cada vegada que entra en acció, apareix visiblement com el tentacle armat dels interessos transnacionals. La classe mitjana assalariada mira aleshores cap a l'altre costat perquè, encara que no siga la classe majoritària a Amèrica Llatina, el seu pes polític és major que en altres parts del globus i els seus interessos comencen a soldar-se amb els del comerç internacional: els seus partits i fronts han tocat el poder, han arribat als despatxos i s'han relacionat amb els dirigents mundials i per si no fos poc, el seu mètode exitós en l'apuntament de la partitocràcia s'ha convertit en model per al ciutadanisme mundial.

Feia temps que el moviment obrer oficial s'havia integrat en el sistema. Antany, l'explotació econòmica provocava la revolta en un mercat de treball fora de control i un proletariat allunyat dels valors burgesos. Ara, la necessitat no obliga a aquest a reivindicar en el seu nom una societat nova. La seua praxi no li condueix a l'autonomia. Mentre el rendiment laboral no disminuïska, els salaris garantisquen un determinat poder adquisitiu i la despesa pública sostinga els serveis socials, el comportament de la massa assalariada no serà mai ni sedició ni radical. La seua forma de vida segueix resignadament les pautes de la domi-

nació. Els mecanismes de control social vigilen i s'encarreguen de què això siga així. L'antagonisme violent es trasllada aleshores als marges del règim capitalista: la contradicció major ja no la provoca la plusvàlua usurpada per la classe explotadora, sinó l'exclusió social. Els protagonistes principals del drama històric ja no són els que estan dins del mercat laboral i caminen llastimosament per les rutes de l'alienació, sinó els expulsats, els dissidents i tots els que es resisteixen a entrar o moure's en el circuit de la mercaderia: els que se situen fora del "sistema" com a refractaris i enemics. La forma amb la que es donen a conèixer en el terreny social és nova, espontània, plural, creativa i assembleària.

Això no obstant, la protesta necessita articular-se i defensar-se, per la qual cosa ha d'aprendre a nomenar als seus adversaris, especialment als de dins: la vella i desacreditada esquerra, el ciutadanisme de nova marca i els clans populistes. Als de fora: els oligarques de la indústria i les finances, la plutocràcia neoliberal, els terratinents, els executius de les multinacionals, etc., ja els coneix sobradament. A mesura que aquesta protesta avance no podrà evitar aquesta lluita interna, i solament superant-la podrà encarar-se amb les classes dirigents amb possibilitats d'èxit. Aleshores, podrà expressar la veritat que contenia i la seua causa podrà convertir-se en la causa de tots els oprimits. Aquesta desbordarà els contorns locals que la limitaven, deixarà arrere el seu particularisme i es transformarà en exemple per al món.

Les successives Cimeres de la Terra, començant per la de Ríó, tenien la missió de conciliar el creixement econòmic i l'extractivisme amb la devastació del territori, dissimulant aquesta a través de fórmules d'inversió mediambiental. Posaven la primera pedra d'un capitalisme "verd" basat en un "desenvolupament sostenible" i una "transició energètica", la qual cosa equivalia a

rendibilitzar la destrucció de l'entorn natural i rural mitjançant la creació d'un mercat ecològic de la degradació. La descarbonització, la rehabilitació paisatgística, la contaminació controlada, el reciclatge, la dessalinització de les aigües marines, els transgènics, la indústria de les energies renovables, etc., són exemples palmaris d'aquest salt qualitatiu cap a la barbàrie de l'economia "sostenible". Però, allà on la brutalitat dels projectes desenvolupistes és impossible de dissimular sota la pàtina de la sostenibilitat, la conflictivitat s'expandeix.

L'economia verda és més pròpia de països industrialitzats sense vertaders camperols. A Llatinoamèrica, on la població rural és considerable i fins i tot a vegades majoritària, la vessant extractivista del mercat pot contemplar-se en una demanda de territori sense precedents. Al final, un devessall de noves carreteres, túnels, gasoductes, promocions turístiques, plantacions, mines, pantans, abocadors i altres, posa en peu de guerra al camperolat, obligat a bolcar-se en la resistència i a precipitar-se en l'autodefensa i l'autogovern. Nombroses assemblees populars, comunitats indígenes, "rondes", "caracoles", comitès de defensa, piquets i moviments de pobladors, que conviuen amb altres organitzacions ciutadanes de funcionament vertical i legalista, formen part de les múltiples experiències d'organització improvisades per a respondre a les urgències plantejades per la lluita contra la privatització o nacionalització del territori, al que no es vol sense identitat, sense cultura i sense rostre, uniformitzat, despoblat i mercantilitzat. Al seu entendre, l'home pertany a la terra i no la terra a l'home, i aquest principi determina un estil de vida incompatible amb el desenvolupisme capitalista, siga o no extractivista. Les complicitats han arribat a les zones urbanes. El territori ha cobrat una importància econòmica i política cada vegada major, la naturalesa del poder i les classes es defi-

neix des d'ara en relació amb el territori. El subjecte revolucionari sembla encarnar-se entorn de la seua defensa, una espècie de nova lluita de classes en condicions de capitalisme accelerat, la qual cosa, d'alguna forma, marca una continuïtat històrica: les classes camperoles han estat presents sempre en totes les revolucions del continent, enfrontant-se amb el poder en demanda de terres i autonomia. Així doncs, la història de la lluita per la terra ha sigut i segueix sent la història de les comunitats agràries.

Si la repressió se centra en el camp tradicional, principalment en les àrees habitades per indígenes, és a causa de la seua immunitat al capitalisme i a la seua capacitat de sostroure's a l'Estat. Els amerindis són paradigma d'una societat sense conflicte, coerció ni violència, on el treball no és santificat, ni el poder desitjat, i sí, en canvi, l'enfortiment de les relacions socials. Una societat d'iguals, sense jerarquies, amb fortes arrels en la terra, preocupada pel seu patrimoni, governada en règim de reciprocitat, exterior al mercat, funcionant autònomament, amb escasses interferències per part de l'ordre establert. Una societat on la manera de viure reposa en obligacions mútues i gira al voltant de la cerimònia i la festa, moment de la renovació dels llaços comunals. En un tipus de societat no individualista, aliena al benefici privat, l'economia és una activitat subordinada que obeeix a normes comunitàries fixades pel costum. L'enriquiment personal no té cabuda en ella, no és en absolut la finalitat de l'intercanvi, ja que la riquesa no es concep com a acumulació de béns, sinó com a abundància de relacions. La competitivitat resulta incomprendible fora del joc. No pretenem idealitzar la societat basada en la tradició i el dret consuetudinari, ni retrocedir a èpoques precapitalistes, però un estudi lleu de la mateixa ja ens mostra pràctiques col·lectives de pasturatge, recol·lecció, irriga-

ció, caça, pesca i cultiu que són exemplars d'aprofitament equilibrat dels recursos comuns. Indiquen als habitants de les conurbacions que el control estatal, la nacionalització, la parcel·lació i venda del territori, l'alimentació industrial, la monetarització, etc., tenen alternatives millors i que és possible una economia moral, solidària, integrada, amb la condició que la societat siga lliure i igualitària, equilibrada i desestatitzada, desurbanitzada i sense mercat. La simpatia activa que desperta la societat indígena en els rebels urbans repercuteix dialècticament en ella fent que transcendisca el seu localisme i s'orienta cap a metes universalistes.

Amb ser una font d'ensenyaments positius, l'exemple més gran de les comunitats camperoles el dona l'extraordinària resistència que aquestes oposen a les agressions dels agents del Progrés i a les seues forces repressores. El grau d'ingovernabilitat desplegat sorprén tant o més, ja que l'Estat no dubta a recórrer a procediments terroristes; és més, l'obstinació camperola ha arribat a ser un potent estímul per a les revoltes urbanes. Les assemblees, mobilitzacions, plantons, marxes, talls de carreteres, barricades i ocupacions, són eines alhora defensives i convencionals, que han demostrat una eficàcia superior als mètodes polítics convencionals en la neutralització de les forces enemigues i en la detenció pacífica dels seus plans devastadors. És clar que res podrà aconseguir-se sense el concurs de les masses urbanes desarrelades i vulnerables, les més nombroses, per la qual cosa cal constantment bastir ponts entre el camp i la ciutat, màxime quan la llibertat corre paral·lelament al desarmament de l'Estat i a la ruralització. La conurbació no podrà reduir-se a dimensions humanes, o millor dit, les ciutats no tornaran a ser el que eren, projectes de vida en comú autogovernada, sense la recreació de comunitats urbanes de lluita, però aquestes no podran

consolidar-se sense el suport d'una revolució camperola. En els països on les classes camperoles encara no han sigut suprimides pel capitalisme tal revolució és possible.

Xerrades dels dies 15 i 16 de novembre del 2017.
Seminari de Pensament crític, Revolució de la vida quotidiana i
Organització autogestiva integral, a Guadalajara (Jalisco).
Organitzades des de la Càtedra Jorge Alonso i el Centre Social Ruptura.

Els paranys de l'economia social

*En el que segueix, no pretenc una altra cosa
que oferir una metodologia que permeta detectar
els mitjans que han sigut transformats en finalitats.*

Ivan Illich

En l'actualitat, l'automatització dels processos productius i de bona part dels serveis ha generat una desocupació estructural, l'expansió de la qual és impossible de contenir. Com més gran és la productivitat, més nombrosa és la mà d'obra que cal apartar, de forma irreversible, dels circuits econòmics. L'atur repercuteix en el mercat del treball provocant una baixada general de salaris i una precarització de les ocupacions de tal magnitud, que els habituals mitjans de contenció com són els subsidis, el reciclatge i l'assistència, són desbordats. Un abisme d'exclusió atrau una creixent massa de treballadors als quals l'alta tecnologia ha tornat sobrants i innecessaris. En els marges del sistema productiu s'acumula una força de treball inútil, la gestió del qual, donat l'aspecte d'economia de guerra que adquireix l'economia de mercat, s'ha tornat problemàtica. Malgrat les dimensions preocupants d'un problema que no té solució estatal ni tècnica, hi ha una eixida que lluny d'amenaçar l'estabilitat del règim capitalista, d'alguna manera, reforça les seues institucions. Una de les propietats típiques del capitalisme és la capacitat de trans-

formació de qualsevol realitat en un fenomen econòmic, bé es tracte d'una catàstrofe, d'un desastre ecològic o d'una guerra; per tant res impedeix que l'exclusió tinga el seu preu, és a dir, que siga susceptible de transformar-se en un mercat i que fins i tot aconseguisca cotes de rendibilitat apreciables. Estem parlant del que als Estats Units anomenen el "Tercer sector" i a Europa, "Economia social".

L'economia social no té res a veure amb el socialisme fourierista o cabetià, ni amb el moviment obrer cooperatiu del segle XIX. Tampoc amb les col·lectivitats de la revolució espanyola, ja que, les motivacions revolucionàries del tercer sector brillen per la seua absència. No diguem ja amb els quilombos dels esclaus cimarrons. Els referents històrics distants no tenen la finalitat de ressaltar una continuïtat històrica qualsevol, on el passat il·lumina i guia l'avenir, sinó tot el contrari. Els ideòlegs volen amagar la prosaica naturalesa dels projectes socioeconòmics amb disfresses heroiques d'èpoques pretèrites. El tercer sector no és producte de la lluita de classes, ni d'una voluntat comunitària qualsevol; les seues arrels prendrien més aviat en les iniciatives de les autoritats municipals o estatals, sovint conservadores; en les d'acabalats filantrops; en la doctrina social de les esglésies i en les obres del sindicalisme moderat o groc. La finalitat cercada ha sigut diversa: la subsistència de la classe desposseïda, com en els projectes d'agricultura urbana durant les dues guerres mundials o en la postguerra espanyola; l'oci dels obrers jubilats i la teràpia ocupacional; els plans de desenvolupament agrari travats per la tradició camperola i la productivitat escassa de la xicoteta propietat; la construcció d'habitatges barats en un context de saturació de les barriades populars; en fi, la conservació de l'ocupació, en el cas dels operaris de les empreses víctimes de plans de reestructuració. Tanmateix, la rela-

ció directa avui dia entre crisi ecològica, atur i economia social, denota més aviat un reflex instintiu de supervivència de les classes mitjanes empobrides baix condicions capitalistes crítiques, que l'aflorament entre els exclosos d'una genètica popular relacionada amb mil·lenaris impulsos associatius. Mai es parla tant de comunitat, sobirania, autogestió i utopia que quan no existeixen.

La matriu del tercer sector la van constituir a Amèrica les Corporacions de Desenvolupament Comunitari (CDC), nascudes en els anys seixanta del segle passat per desig d'alguns habitants altruistes i a proposta d'algunes fundacions religioses. El seu objectiu era suplir les deficiències de serveis socials i habitatges en les barriades pobres, abandonades per la municipalitat. Després d'una primera fase d'autoorganització i treball de base, aquestes estructures es van institucionalitzar i van absorbir fons dels programes d'ajuda, crèdits de l'Estat o de la Banca i donacions privades, arribant a gestionar nombrosos projectes locals de desenvolupament. S'han professionalitzat i funcionen com a empreses totals: construeixen habitatges i escoles, conreen horts que proveeixen als seus supermercats, s'ocupen de la formació laboral i de la cura de les persones majors, i de retruc, creen centenars de llocs de treball. El millor de tot és que generen beneficis. A hores d'ara, en les àrees turbo-capitalistes, aquestes organitzacions posseeixen considerables actius i són responsables d'un 6 o 7 % de l'ocupació, arribant a ser garantia d'eficàcia en qualsevol programa social d'iniciativa pública.

A l'altra banda de l'Atlàntic, les cooperatives, mutualitats, circuits curts d'intercanvi, iniciatives creditícies populars, grups de consum i tallers col·lectius, exerceixen la mateixa funció. Encara que a tals activitats "sense ànim de lucre", sobretot a Europa, els agrada mostrar-se com una etapa transitòria cap a una

economia humanitzada, com un esglaó en el camí cap a l'era "postmercat", en realitat es tracta d'una economia intermèdia, "ni carn ni peix", destinada a garantir la supervivència de la massa inservible de desocupats permanents que el capitalisme del "postbenestar" produeix sense parar. El paper que actualment realitzen les organitzacions del tercer sector és similar al que efectuaven els sindicats en l'etapa anterior del capitalisme, aquella en la qual el mercat de treball podia normalitzar-se. Aquestes s'encarreguen de regular el mercat de la pobresa i l'exclusió, mantenint la misèria en nivells suportables, una tasca que l'assistència estatal ha deixat de complir. Si el treball és una mercaderia, o dit d'una altra manera, si cotitza en el mercat, per què no anava a ser-ho l'exclusió? El menor cost de les activitats corporatives filantròpiques és evident, i el resultat pot ser notable: és probable que un treballador reciclat siga un bon ciutadà, un millor votant i un excel·lent consumidor.

Avui dia, quan el capitalisme ha condemnat a una part de la població planetària a l'obsolescència negant-li el treball i el sustent, les experiències modestament autogestionàries dins del sistema, siga quin siga el seu resultat, tenen gran rellevància propagandística i ideològica per als qui treballen des de la "zona grisa" dels interns col·laboracionistes. La falsa consciència explota i limita l'horitzó fins i tot dels assajos d'autonomia més autèntics, com es descobreix en la glorificació entusiasta i acrítica de nombroses temptatives aïllades, ignorant el conflicte social i polític en el qual haurien de circumscriure's. El gueto autocomplaent no fa fàstics a la mediació d'una nova casta ciutadanista, disposada a traure rèdits polítics de la marginació sense molestar al poder. Els potencials dirigents afirmen la possibilitat d'una societat més justa sense necessitat de canvis radicals ni de revolucions violentes. Seria suficient amb internet i l'aplicació gradual

de receptes cooperativistes per a aconseguir la plena autogestió de la societat en un termini raonable. Simplement desplaçant del centre de les activitats econòmiques, de manera pacífica i progressiva, als monopolis mercantils i al sector públic, centre que seria ocupat diligentment per l'economia social gràcies a la transferència de part dels beneficis privats i les inversions estatals, àrduament aconseguida en les justes parlamentàries. Així doncs, en el panorama de la lumpen-burguesia esquerrana, una forma particular de política burgesa ha sigut elevada a l'altar, i la revolució guardada en el bagul de les antiguitats, doncs ja no es tracta de destruir el capitalisme, sinó de “transcendir-lo” mitjançant la negociació entre les parts, l'aplicació de lleis consensuades i una fiscalitat convinguda. No és qüestió de socialisme o de comunisme, sinó de “postcapitalisme”. A l'Estat, ni tocar-lo: és l'instrument indispensable de la transició cap a la “democràcia ecològica”, l'eina que facilitarà l'eixida del capitalisme tot i quedant-se dins.

Salta a la vista en un món complex atrapat per la crisi, la urgència d'una alternativa, que el ciutadanisme vol simplista, fàcil de digerir i de transmetre, sense referències històriques directes i el més allunyada possible d'un pensament crític. No es desitja situar l'època en la història i explicar-la a partir dels seus antagonismes socials, perquè no es tracta d'aclarir el terreny de la confrontació, sinó d'elaborar un discurs mistificador que encoberisca les habituals pràctiques reformistes de connivència amb la dominació. Les fórmules d'estabilització ecológicoadministrativa de l'economia, i més si es condensen en catecismes, compleixen perfectament amb la tasca. El toc superficial, místic i holístic, hi contribueix. Així doncs, les prescripcions contingudes per exemple, en el municipalisme, la renda bàsica, el monetarisme social, el consum i turisme “responsables”, la doctrina del de-

creixement i el credo dels comuns, són ideals per a “reorientar” a les masses fastiguejades de tant desarrelament cap a la frugalitat i l’equilibri. Com a dogmes revelats per gurus altruistes, “observatoris” o “grups de reflexió”, són els més idonis, perquè tenen una resposta infal·lible i una solució màgica per a tot, prescindint de la lluita social i de les diferències de classe per complet. Com a pràctiques candidates a la institucionalització i “democratitzadores” de fragments de territori, són les més indicades per a servir com a exemple d’una convivència “responsable”, o dit amb més propietat, d’enteniment fariseu, inserit en el món catastròfic de la mercaderia.

La ideologia dels “nous comuns” o “comuns globals” és l’única que es recolza en antecedents històrics clars, a saber, l’administració dels béns comunals, de la qual encara queden restes, posats en relleu per l’economista sueca Elinor Ostrom en el seu llibre *El Govern dels Béns Comuns*. En realitat, és la mateixa economia social amb un altre nom, situada en la línia “postdesenvolupament” típica, que aspira a articular-se amb la política a través de “noves” institucions sense qüestionar gens ni mica el sistema de partits; i a recrear el “teixit” comunitari a través dels “mercats socials”, els *food hubs*, el programari lliure i la producció d’energia renovable. Experiències més interessants com per exemple la desescolarització, la desmedicalització, les cures i la criança compartida romandrien en l’esfera samaritana de les bones intencions, ja que el nivell comunitari que exigeix la seua posada en pràctica és impossible d’aconseguir en economies marginals acomodaticies. La diferència amb el tercer sector radica que els “nous comuns” no afronten directament l’exclusió, ja que tenen més que veure amb la segregació voluntària del mercat per part d’objectors del consumisme. El concepte de “comú” s’eixampla fins a abastar qualsevol activitat horitzontal i no

mercantil que es puga qualificar de “cívica”, normalment monitoritzada per assessors i representants dels grans ajuntaments, que són al cap i a la fi els principals promotors d'aquestes. Són ells els qui cedeixen espais, equipaments i recursos a les associacions veïnals, juvenils, esportives o culturals, però cal suposar que no gratuïtament, sinó per a assegurar-se una clientela política. Lluny de perseguir una autonomia íntegra, els bencomuners exigeixen la implicació dels poders públics, especialment els locals i regionals. El reacoplament als límits imposats per la Natura sembla no ser incompatible amb la presència de poders polítics exteriors, estatals, com tampoc ho és massa amb l'existència d'interessos empresarials i corporatius. Des d'aquest punt de vista, les patronals, els banquers i els buròcrates són “actors socials” legítims amb els quals han de negociar els representants de la “societat civil”.

Els “comuns urbans” municipals no permeten la formació de moviments socials rupturistes, capaços d'enfrontar-se amb els interessos que destrueixen les ciutats, perquè no es presten a vertaderes trobades, a vertaders debats i a la planificació de vertaderes accions. La mediació consistorial ho impedeix. Això sí, es poden establir pactes per una “nova cultura” del barri o de la ciutat, convencent a les autoritats competents de la necessitat de posar una determinada quantitat de sòl urbà o rústic fora de l'abast de les constructores. O poden crear “consells alimentaris” que reunisquen a productors, distribuïdors, consumidors i tècnics municipals amb la intenció de consensuar “lògiques de consum responsable”, pilar d'una “democràcia alimentària”. Per una vegada Engels tenia raó quan deia que la democràcia era la taula de salvació de tot el que és reaccionari. Alguna cosa similar ocorre en l'àmbit rural, sent l'autoritat regional l'interlocutor principal amb els propietaris i els nostres “demò-

crates”, gràcies a la mediació dels quals es faran realitat estratègies proteccionistes materialitzades en forma de “bancs” de terra, contractes de custòdia territorial, cartes paisatgístiques i declaracions de parc agrari. En aquest moment, la formació de candidatures polítiques municipals i territorials arriba a ser la condició essencial de la “democratització econòmica”, és a dir, de la implantació real d’un sistema cooperatiu circular capaç de subvenir a les necessitats bàsiques d’un sector de la població no menyspreable, on els exclosos no són rellevants.

Queden per demostrar-se l’autonomia efectiva dels ciutadans implicats en l’ús dels comuns i l’eficàcia real de les esmentades estratègies contra l’alimentació industrial i el consum desmesurat, per no dir contra la suburbanització del territori i la generalització de l’extractivisme. És evident que els consistoris, les càmeres regionals i els parlaments no són les eines convivencials d’il·lich, accessibles a tots amb la freqüència que desitgen i per a les finalitats que vulguen, com serien les assemblees, perquè per a servir-se d’elles s’hauria de dur a terme una campanya, presentar-se a eleccions i obtenir un acta. D’ací deduïm que la “democràcia” amb adjectius filisteus no passa per la defensa del territori ni per cap altra defensa: les monsergues dels ecologistes subvencionats, les dels “verds” professionals, les dels “nous comuns” i les dels seus cosins decreixentistes, no alludeixen de cap manera a les lluites, com si la construcció d’autopistes, centres vacacionals, grans superfícies, pantans, aeroports, trens d’alta velocitat i altres projectes inútils, no existiren.

El capitalisme ha arribat a ser tan irreformable, que l’apropiació dels mitjans de producció actuals resultaria inservible per a la construcció d’una societat lliure i solidària. Automàticament reproduiria el mateix tipus de societat, amb similars característiques. La societat industrial ha de ser prèviament desmantella-

da per a poder ser autogestionable. En un altre lloc afirmarem que la lluita anticapitalista requeria un grau de segregació important, i per tant, un seriós paquet d'institucions col·lectives independents. També vam dir que les estructures veïnals i comuneres eren infinitament superiors a les organitzacions tradicionals, partits, sindicats o consells, ja que la separació entre les esferes del treball i la vida quotidiana, havia quedat obsoleta. La negativitat continguda en el combat no era suficient, i un subjecte transformador no podia emergir d'ell sense recolzar-se en un bagatge positiu d'experiències comunitàries, illots de resistència que albergaren estils de convivència no capitalistes. Tals realitzacions pràctiques demostrarien que la vida sotmesa a imperatius econòmics no era el mal menor, i que es podia subsistir i fins i tot viure al marge d'ells.

Però açò no significa una crida a la marginació, sinó a la conservació i ampliació de relacions humanes en el nostre entorn. De cap manera les al·ludides realitzacions podien constituir per si mateixes, dins de la societat capitalista amb la qual cohabitaven, una altra cosa que assajos molt limitats d'autogestió a escala ínfima. L'error garrafal seria considerar-les finalitats en si mateixes i no mitjans per a una fi, tal com fa l'economia social. No són objectius únics, totalment deslligats dels conflictes socials, sinó armes per a intervenir en aquests. La capacitat de viure fora tindria la virtut, d'una banda, de dificultar la reproducció de les relacions socials dominants fomentant la sociabilitat i frenant l'individualisme; per l'altre, proporcionar una bona logística a la defensa del territori. Tanmateix, per a transcendir les fites de l'enclavament, o siga, per a generalitzar-se, faria falta passar a l'ofensiva, envair a gran escala l'espai dominat pel capital. Seria necessària una vertadera revolució. Aquest és el dilema del qual tracten d'escapar els qui recorren a "assaltar els sòls" legalment

en pro d'una rectificació política i ambientalment "sostenible"
del capitalisme global.

Xerrades dels dies 15 i 16 de novembre del 2017.
Seminari de Pensament crític, Revolució de la vida quotidiana i
Organització autogestiva integral, a Guadalajara (Jalisco).
Organitzades des de la Càtedra Jorge Alonso i el Centre Social Ruptura.

La insubmissió electoral

*El sufragi universal,
com a element actiu en una societat basada en
la desigualtat econòmica i social, mai serà per al poble
una altra cosa que un reclam, i que en mans dels
demòcrates burgesos mai serà res més que
una odiosa mentida, l'instrument més segur
per a consolidar amb una aparença de liberalisme i justícia,
i en detriment dels interessos i de la llibertat populars,
l'eterna dominació de les classes explotadores i propietàries.*

Bakunin

Si bé aquestes paraules van ser escrites en 1870, és a dir, fa ja segle i mig, la seua vigència no pot ser més absoluta. El que era veritat als albors de la societat burgesa, no deixa de ser-ho inclús amb major contundència, a les seues acaballes. Aprofitem les circumstàncies per a desfer un equívoc interessat i precisar que quan es parla de “democràcia”, en realitat es tracta de parlamentarisme, la forma política millor adaptada a la prevalença dels interessos oligàrquics. La multiplicació d'eleccions als diferents parlaments no ha fet més que perfeccionar les eines mitjançant les quals les masses dirigides cooperen en la construcció de la seua pròpia presó. Els parlaments, lluny de representar la voluntat popular, allò que en veritat representen és la legitimitat de la corrupció política i del despotisme econòmic i financer. La voluntat popular és una pura entelèquia, un fantasma incapaç de materialitzar-se en quelcom diferent d'una casta política, associada a interessos privats corporatius.

Les fantasies polítiques són un aliment que no engreixa. Tant es podria anomenar al parlamentarisme democràcia com dictadura, ja que gaudeix atributs de tots dos; el que sí que és cert, és que no es correspon en absolut amb la voluntat popular. Aquesta solament pot nàixer de la llibertat, dels espais de discussió lliures, no dels monopolis mediàtics, de la indiferència, el conformisme o la submissió. Com podria doncs reconèixer-se a un parlament que no és sinó la corretja legislativa de l'opressió? El millor dels parlaments és el que no existeix. Per tant, si una verdadera voluntat popular aconseguira expressar-se, no podria fer-ho en ells. Mai com avui ens va fer menys falta el parlament —no parlem ja de la política— i mai com avui aquest parlament ens ha tiranitzat tant.

Els parlaments no són la solució; són el problema. Solament representen a la minoria dominant. El ritual pseudodemocràtic que els legitima, les eleccions, és una farsa. Ningú que no s'haja resignat als fets consumats, a la raó de la força, a la violència capitalista, podrà reconèixer-se en ells; la dignitat, la raó, la justícia ho impedeixen. No pot fer desistiment de la seua consciència i de la seua integritat en favor de la llei, ja que aquesta no és obra de persones equànimes i justes; és més, si tal fera, estaria col·laborant amb la injustícia i l'opressió. L'interés real de la societat oprimida obliga moralment a la desobediència.

Que no s'entenga el nostre rebuig del parlamentarisme com un rebuig de la democràcia. Del que abominem és de l'Estat i dels seus principals tentacles, no de la democràcia directa —antiestatal, horitzontal i assembleària—, la que realment ens protegiria. L'Estat parlamentari, lluny de protegir-nos, simplement ens atemoreix, ens amenaça, ens imposa maneres de viure submises. Ens permet existir sota condicions enterament disposades per ell.

Existeixen lleis injustes: hem d'estar contents de complir-les, treballar per a esmenar-les i obeir-les fins a quan ho hàgem aconseguit, o hem d'incomplir-les des del principi?

David Henry Thoreau

Thoreau, el pare de la desobediència civil va fer açò últim. És evident que una llei que reafirme el domini de la classe dominant és una llei espúria, promulgada en comissions espúries emanades de parlaments espuris. I que a causa de la seua naturalesa profundament arbitrària i al seu caràcter discutible i dubtós, violente les consciències que tracten de regir-se per consideracions ètiques, apel·lant a la llibertat i al bé comú. La llei il·legítima ha d'ensopegar primer amb el dret a la defensa de les pròpies conviccions, i per tant, amb el deure de desobeir-les. Però les constitucions parides pels parlaments no reconeixen per raons òbvies, ni l'objecció de consciència ni la desobediència. Precisament el seu caràcter il·legítim impulsa als legisladors a defensar mitjançant càstigs exemplars la farsa legal. D'altra forma oferiria facilitats per a ser desemascarats.

La llei electoral no prohibeix l'abstenció, ja que aquesta no altera els resultats; no obstant això, obliga a participar en les taules electorals als qui són unilateralment designats per a tal fi, sota pena de multes i presó. No té en compte el conflicte possible entre la normativa electoral i els principis morals dels individus. Estem aleshores davant un dret conculcat per la norma jurídica, el de resistir als mandats de l'autoritat —sempre usurpadora— que violen les conviccions morals; en resum, el dret natural a resistir la tirania política.

La majoria no són tots. A pesar que una gran part de la població, per inconsciència, per costum, per benefici, o per qualsevol altra raó, accepta irresponsablement l'autoritat estatal originada en els parlaments —autoritat que consolida la desigual-

tat social i el domini d'una classe enquistada en la política i les finances—, hi ha una minoria a la qual repugna col·laborar amb la injustícia, negant-se per raons de consciència a acatar l'ordenament vigent en matèria d'eleccions. En sentir que, com a mínim, el seu dret al desacord ha estat conculcat i que la seua opinió no ha sigut tinguda en compte, recorre a la insubmissió, enfrontant-se a les lleis que regulen la servitud.

La insubmissió electoral, més encara que l'abstenció, és una forma pacífica de dissidència que es desprén d'un no-reconeixement personal dels partits, el parlamentarisme i l'Estat, entitats en les quals el dissident no se sent representat. És el rebuig concret d'una normativa odiosa i iniqua que vulnera les conviccions llibertàries. L'insubmís, mitjançant la seua negativa a participar en quelcom que legalitze políticament la dominació, anteposa la seua consciència al nefast ordenament legislatiu, i decideix afrontar les conseqüències de la seua insubmissió abans de donar un sol pas cap a l'atropellament i la desigualtat. La insubmissió és la cara oposada a la servitud voluntària típica de les majories borreguils.

La tirania opressora no duraria un segon si ningú consentira a patir el seu pes. Cessant d'acceptar la tirania, sense ni tan sols necessitat de lluita, tots recobriren la llibertat. Però rebolcant-se els individus en el fang de la submissió, es complauen a viure com han nascut, sense exigir un altre dret que el que se'ls ha atorgat. Això no obstant, malgrat l'obstinació que posen els dirigents a envilir a tothom, sempre hi ha qui no acata de bona gana el que antany uns altres solament van acatar per la força, i tracta de recuperar almenys una mica de la llibertat que a aquells els van arrabassar. Als insubmisos, les paraules d'Etienne de la Boëtie, en temps en què els exèrcits de Henri II sembraven el terror a França, els han de resultar familiars: “Resoleu-vos a no

ser esclaus i sereu lliures. No es necessita per a açò pulveritzar a l'ídol; serà suficient no voler adorar-ho; el colós es desploma i cau a trossos pel seu propi pes, ja que la base que el sostenia arriba a faltar-li.”

4 de juny del 2014.

Escrit per a fonamentar la negativa d'una companya a participar en la taula electoral on havia sigut designada.

MIRANT ENDARRERE
AMB IRA

El *Manifest Comunista* de Marx i Engels fullejat a distància

El *Manifest Comunista* ocupa un lloc molt especial en la història de les revolucions, tant en la forma, exposició clàssica, to grandiloqüent, estil tallant i revelació il·luminadora, com en el contingut, la “concepció materialista” dels seus autors, variant “redreçada” de la filosofia de la història de Hegel. *Manifest Comunista* va ser el títol original de l’obra, i no *Manifest del Partit Comunista* amb el qual ha sigut conegut a partir de l’edició francesa de Laura Lafargue. Si bé la fama actual és abans de res deutora del triomf de la contrarevolució bolxevic sobre els proletaris i camperols russos, que va transformar el “marxisme” en una ideologia d’Estat, i el *Manifest*, en un document infal·lible de l’ortodòxia de la nova classe dirigent, també és molt cert que transcorreguts els primers quinze anys de silenci des de la seua primera aparició, l’interés dels revolucionaris per l’escrit va anar en augment, entre els quals es trobava Bakunin, responsable d’una primera traducció al rus. No obstant això, tot i que la batalla entre la burgesia i el proletariat ocupava el centre de l’escenari social, cosa que distava molt de succeir quan va ser elaborat per encàrrec del primer congrés de la Lliga dels Comunistes, l’àmbit del *Manifest* mai va sobrepassar els cercles intel·lectuals proletaris. Va faltar un llarg procés de decadència perquè el text es convertira en catecisme d’una grollera religió, difosa a escala mundial pels poderosos mitjans propagandístics de l’Estat totalitari sovi-

ètic. Res més oposat al pensament i a la voluntat dels seus autors Marx i Engels, però aquesta és la ironia amb la qual acostuma a manifestar-se la història.

L'interés dels seus redactors residia en la necessitat de donar un fonament "científic" al comunisme, doctrina social derivada de l'igualitarisme de la Revolució Francesa, i sostraure-la a les interpretacions moralistes, burgeses i utòpiques que fins llavors l'havien caracteritzat. El *Manifest* basava la igualtat social no en disposicions jurídiques, experiments altruistes o fórmules econòmiques, sinó en la dissolució de la propietat privada moderna i en l'apropiació dels mitjans de producció per les futures institucions proletàries. L'economia, és a dir, el desenvolupament de les forces productives i la divisió de la força de treball que implicava, determinava "independentment de la voluntat dels homes" una organització concreta de la societat, amb la burgesia al capdavant explotant a una nova classe, el proletariat. Burgesos i proletaris quedaven enfrontats en una lluita de classes proclamada motor de la història en el primer paràgraf. Però el final de la burgesia estava implícit en el començament: el desenvolupament de les forces productives entraria en contradicció amb les relacions de producció i, per tant, amb el seu embolcall jurídic i institucional. El proletariat seria obligat al combat davant les successives crisis econòmiques que marcaven el declivi de la classe dominant, imbuït de la missió de seguir desenvolupant les forces productives lliures de les traves de la propietat privada burgesa. La revolució proletària tenia l'última paraula, però al revés d'altres revolucions, aquesta suprimiria les classes i realitzaria el comunisme. La classe obrera, en ser una classe universal, sense interessos particulars, estava legitimada per la història per a actuar en nom de la humanitat sencera.

Poc importa que les “veritats” del *Manifest* hagueren sigut dites abans per altres, pels sansimonians, per Sismondi, Proudhon, Karl Grün, etc.; es tractava d’una magnífica síntesi on es conciliaven —en sentit hegelian— les fèrries lleis del progrés i les de la revolució. Marx i Engels oferien una teoria de la societat que es pretenia “científica”. D’acord amb ella, la història passava obligatòriament per la revolta de la classe oprimida; tot resultava transparent i el passat quedava connectat amb el present i el futur, els seus productes necessaris, en una marxa indefectible cap a la lluita final. El factor objectiu, el desenvolupament econòmic, anava indissolublement lligat amb el factor subjectiu, la classe obrera revolucionària. Poc importa que la veracitat dels postulats del *Manifest* fóra relativa, que el desenvolupament de les forces productives i la lluita de classes com a determinants perennes del procés històric foren una generalització abusiva de les condicions burgeses de l’època, i que la mentalitat productivista típica de la burgesia fóra projectada sobre totes les classes dirigents del passat; que les relacions entre economia, classes, poder, crisis i revolta no foren tan directes ni tan simples, o que el paper de l’Estat i de la Religió en tot açò resultara escamotejat. *Si non e vero, e ben trovato*. La doctrina del *Manifest* tenia la virtut de satisfer, al mateix temps, la voluntat de sistema de la crítica teòrica i el messianisme apocalíptic dels revolucionaris de 1848. El conflicte entre burgesos i proletaris, culminació d’una sèrie de revoltes històriques encadenades, adquiria aspectes d’epopeia, proporcionant horitzons milenaristes a les més nobles aspiracions obreres.

Cal dir que l’esmentada consagració de la funció històrica del proletariat ocorria quan, excepte a Anglaterra, gairebé no existien obrers a Europa; es tractava doncs d’una anticipació genial. El proletariat no constituïa en aquells dies una classe autò-

noma i unificada, i les seues “coalicions” en defensa del salari o per la reducció de la jornada no eren tingudes en compte en el *Manifest*. En tot cas, la conducta del proletariat conscient havia de ser fonamentalment política, i donada la incapacitat dels comunistes de crear un “partit” propi, els seus esforços havien de dirigir-se a la constitució de l’ala extremista del partit burges més intransigent. Conscient d’açò, Marx va xifrar les seues esperances en una aliança dels comunistes amb els burgesos radicals a fi de contribuir a la derrota dels seus enemics comuns, l’aristocràcia, el despotisme monàrquic i la gran burgesia. En contra de part de la Lliga, Marx es negava a reivindicar un règim socialista, decantant-se per portar l’acció de la burgesia el més lluny possible, de manera que el nou règim democràtic afavorira l’acció específica proletària en un període posterior. En conseqüència, Marx va abandonar la idea de reforçar teòricament al moviment obrer, tasca per a la qual es va concebre el *Manifest*, i va aparcar qualsevol política específicament obrera en pro d’una aliança entre classes. El programa de la revolució proletària que figurava en el capítol quart del *Manifest*, seria deixat de costat pel programa de la revolució burgesa defensat des de les pàgines de la *Nova Gasetta Renana*, òrgan de la democràcia germànica. Però l’aixafament al juny de 1848 de la insurrecció dels obrers francesos va allunyar al moviment burges, sobretot a Alemanya, de qualsevol velleïtat radical, quedant els comunistes alemanys, els més influents, a la mercé de la repressió. Després del judici dels seus companys en Colònia, Marx va dissoldre la Lliga i va emprendre el camí de l’exili, la “pàtria dels millors”, oblidant definitivament el treball formatiu dels treballadors i el seu desenvolupament intel·lectual.

Malgrat tot, el *Manifest* no va romandre molt temps al calaix. Construcció seductora com ella soles, la qual cosa li conferia una

aura de ciència que casava perfectament en un període capitalista posterior, més desenvolupat, amb les perspectives proletàries novament obertes per la fundació de l'Associació Internacional de Treballadors (AIT) i l'establiment d'unions, sindicats i federacions obreres en diversos països de l'orbe. Amb el renàixer dels seus afanys emancipadors, la classe obrera superava l'horitzó burgès al qual li havia relegat la passada derrota i tornava a la càrrega. El terreny era més propici per al messianisme obrer anticapitalista que abans. El proletariat era la classe de la consciència, la classe prenyada de futur, el vehicle de l'alliberament universal enfront del qual cap altra classe comptava. Ni cap partit avantguardista, ja que els comunistes, com deia el *Manifest*, “no formen un partit diferent enfrontat als altres partits obrers, ni tenen interessos diferents dels del proletariat en el seu conjunt; tampoc proclamen principis particulars amb els quals volgueren modelar el moviment proletari”. El partit, en el pensament de Marx, no era més que un corrent, una tendència, que ocasionalment podia plasmar-se en diferents organitzacions. Tanmateix, un fantasma aguaitava als treballadors, el fantasma del “marxisme”, i subsidiàriament, l'espectre del “partit del proletariat”.

En el pròleg a l'edició alemanya de 1872, Marx i Engels aprovaven “en línies generals” les idees mestres del *Manifest*, això sí, deixant la seua aplicació pràctica a les circumstàncies històriques imperants, però precisament advertien contra la confiança en la simple possessió de la maquinària estatal, inservible, tal com ho havia demostrat la Comuna de París, per a realitzar els objectius de la classe revolucionària. Lluny estaven d'imaginar que un aparell partidista organitzat verticalment, reivindicant els seus ensenyaments, podia assumir parcial o totalment les funcions de l'Estat i de l'economia per a finalment constituir una nova classe dominant. En fi, per als seus autors, el *Manifest* era sim-

plement “un document històric”, quelcom que llegar a la posteritat juntament amb les seues parts envellides, les seues insuficiències i les seues exageracions, mentre que per als seus deixebles, era un evangeli impol·lut. D’aquesta forma, es preparava el terreny per a la transformació de la “concepció materialista de la història”, expressió teòrica del moviment obrer en els seus inicis, tan criticable com es vulga, en una ideologia obrerista blindada a la crítica, amb la qual instruir des de fora a un proletariat disciplinat, per al qual es reservava una esclavitud major com a “principal força productiva”. Així doncs, en convertir-se en “marxisme” una teoria de la revolució social nascuda en circumstàncies històriques molt concretes, d’ella van començar a rajar dogmes que, primer, van armar l’immobilisme conservador i oportunista de la socialdemocràcia europea, i, després, van servir de base tant a la contrarevolució de Lenin i Trotsky, com al totalitarisme estalinista amb totes les seues seqüeles. La liquidació de les dues grans revolucions obreres que van aconseguir obrir-se pas, la russa i l’espanyola, s’efectuaria majorment en nom del marxisme.

4 de setembre del 2016.
Pròleg per a *El Manifiesto Comunista*,
Editorial Corazones Blindados.

Bakunin

Bakunin és una figura que resulta de rabiosa actualitat perquè la societat d'avui adquireix trets visiblement totalitaris i lliberticides. El personatge real va ser un producte de l'impacte sostingut de l'idealisme filosòfic alemany i de la Revolució Francesa, en les generacions il·lustrades de la primera meitat del segle XIX. Igual que molts dels seus contemporanis, després de la lectura de Hegel i Feuerbach, Bakunin quedaria immers tota la seua vida en un estat psicològic d'agitació perpètua, protestant incansablement contra els fetitxes ideològics, religiosos i metafísics del poder constituït. És el que té la realització de la filosofia quan la burgesia ha contribuït a avortar la seua pròpia revolució. Bakunin inverteix a la seua manera l'idealisme hegelian: la raó, la "idea", la realització plena, i així doncs, la llibertat, no s'encarnen en l'Estat, sinó en els pobles sense Estat. Aquests posseeixen objectivitat, veritat i existència ètica; l'Estat no és sinó un moment del desenvolupament d'aquelles. La fusió de la consciència i la voluntat es realitza contra l'Estat i contra la política. L'obra escrita de Bakunin resultaria incomprendible separada de la seua vida de la qual forma part, una vida en conflicte permanent contra tota autoritat, secular o divina, liberal o absolutista. Tota ella ve marcada per l'empremta de l'acció, el motiu i el principi quasi únic de la seua existència, ràpidament associada a una exaltació revolucionària recolzada sobre dos pilars: la passió per la llibertat i l'odi contra tota forma d'opressió. A cada carta, article, programa o manuscrit, correspon un projecte activista que

els fa intel·ligibles; són reflexos de les lluites en les quals es va obstinar i van ser concebuts en situacions concretes i amb objectius precisos. Res a veure amb la tranquil·litat de l'estudiós que en el silenci d'una biblioteca tracta de captar la realitat a la llum de tractats científics. Al principi va ser l'acció, llegim en el *Faust*. Les determinacions de la realitat no paren de moure's.

Bakunin es declarava “un cercador apassionat de la veritat”, fet que en la postmodernitat resulta incompreensible, i un enemic no menys apassionat de totes les mentides polítiques, jurídiques, econòmiques i socials de les quals se serveixen els dirigents per a assegurar els seus privilegis i dominar el món. Encara que el seu pensament posseïra sòlides bases filosòfiques materialistes, en Bakunin no trobarem una teoria social pròpia que vaja més enllà de les exigències que plantejava el combat, ni la voluntat de construir un sistema, una concepció del món tancada i preparada per a empaquetar, amb els seus principis, causes primeres i finalitats últimes. Lector de Comte, Bakunin detestava la metafísica, i les eines conceptuals que desenvolupa, extreptes de l'observació i el coneixement, no persegueixen més que captar millor la realitat per a augmentar la capacitat d'actuar. Però açò no era obstacle per a mantenir-se al dia en lectures filosòfiques i fins i tot per a fer incursions en aquest camp. Escrivia quasi únicament quan una convicció apassionada li espentava a fer-ho. No estem davant d'un teòric, un escriptor d'ofici o un erudit, encara que demostrara àmplia imaginació per a crear, talent per a escriure i sobrants coneixements: va ser abans de res un revolucionari, un agitador, un milicià de la llibertat, un permanent conspirador contra el despotisme, tant en les seues formes antigues, recolzades en la submissió tradicional a l'ordre instituït, com en les més modernes, disfressades amb vestidura alliberadora i revolucionària. La llibertat i la igualtat més completes fundaven l'únic

règim en el qual els éssers humans podien desenvolupar-se plenament, comportar-se amb dignitat i ser feliços. I aquest règim era incompatible amb la forma Estat. Poder polític i societat comunal són irreconciliables.

L'ésser no és solament racional i lògic, és passional i somiador. El caràcter d'home d'acció va conferir als escrits de Bakunin la lucidesa de l'estrateg, obligat a la clarividència pels constreïments de la lluita, però també la profunditat visionària del somni, tan necessària per a engrandir les aspiracions d'emancipació humana. Ambdues coses, fruit d'una doble aventura intel·lectual i personal, atorguen a les seues idees una força que actualment perdura encara, perquè no oblidem que l'opressió existeix avui en grau molt major i sofisticat; però al mateix temps, les idees es resisteixen a ser adaptades per epígons o enemics per a convertir-se en sistema, en ideologia, en receptari de veritats perennes que adornen pràctiques condemnables. L'activisme romàntic de Bakunin va ser acompanyat sempre per un saber quasi exhaustiu de la història i del pensament avançat de la seua època; per això no resulta fàcil d'imitar, ni en la pràctica, ni en la teoria. Tanmateix no significa que els intents de desnaturalitzar-lo no abunden, ja que la recuperació i el saqueig són característics d'un present irracional amb abundant i pretensiosa ignorància. Prèviament descontextualitzat i purgat de contradiccions, o millor, dissecat i canonitzat, Bakunin ha sigut esgrimit com a autoritat, fet que sens dubte li repugnaria, per a justificar doctrines orgàniques de tot tipus i donar legitimitat al gueto llibertari, oficial o alternatiu. Fins i tot ha servit de referència en variacions sindicalistes i nacionalistes, en la formació de partits "especificistes" i en l'extremisme més insensat. Quan l'acció revolucionària retrocedeix, la veritat retrocedeix i la ideologia avança. Però la

ideologia és falsa consciència, no anarquisme. L'anarquisme, o és pràctica revolucionària o no és res.

Encara que Bakunin haja arribat a ser sinònim d'anarquia, la seua activitat decididament anarquista solament abasta el període final de la seua vida, entre 1863, any del fracàs de la insurrecció polonesa en la qual va participar i 1873, any del seu retir i de l'expansió de l'imperialisme prussià. En 1864 s'allunya del paneslavisme democràtic i renúncia a voler transformar, mitjançant una revolució democràtica i social, la causa nacional dels pobles sense història, com els eslaus, en causa universal. La realització de la llibertat en la història tindrà per a ell uns altres protagonistes, a saber, els pobles humils i subjugats sense distinció, començant per l'italià, en plena revolta contra l'església i l'aristocràcia. La transformació de la societat universal s'efectuarà "sobre la base de la llibertat, la raó, la justícia i el treball", tal com diu el programa de la Fraternalitat Internacional, primera formulació pràctica de l'anarquisme revolucionari. Els imperis trontollaven com estàtues amb els peus de fang; qualsevol plantejament havia de contemplar l'imminència de la revolució popular que dissoldria els Estats i reorganitzaria la societat "de baix a dalt i de la circumferència al centre". Bakunin es proclama demòcrata socialista i federalista, almenys fins a 1868, quan trenca amb la burgesia republicana radical i progressista. Aleshores juga, a la manera de Proudhon, amb el doble sentit del terme anarquista, però així i tot, els seus partidaris recorrerien amb més freqüència al qualificatiu de antiestatista o antiautoritari. A partir de la seua ruptura amb la Lliga per la Pau i la Llibertat, el "poble" en abstracte deixarà de ser en els seus plantejaments el subjecte que realitza la llibertat i la igualtat en la història, missió que correspondrà d'ara endavant a les classes treballadores.

El concepte de classe en Bakunin és peculiar. El subjecte revolucionari es constituïa separant-se el més possible del poder establert i les seues normes. Els proletaris eren capaços de fer la revolució solament si no estaven corromputs per interessos materials i polítics. En preservar-se moralment intactes, conservaven tota la seua energia i el seu potencial de revolta; mai consentirien deixar-se arrossegar per cabdillatges i programes aliens a la lògica del món del treball, el seu món. Com més indiferents es mostraren amb els valors burgesos, com més estranys a la civilització burgesa foren, major abundància de gèrmens socialistes contindrien. Evidentment, els sectors obrers no corromputs per la política i l'autoritat, els més desheretats i miserables, constituïen la "flor del proletariat", la negació absoluta de la societat de classes, els que portaven en els seus instints i en les seues aspiracions el futur resplendorós de la llibertat. Els interessos de les capes obreres més afavorides o integrades no podien ser universals i, per tant, no servien per a impulsar un procés de transformació radical. La noció de classe en mans d'obrers aburgesats tenia la mateixa funció mistificadora que la de pàtria, nació o raça. Calia usar-la amb cura. D'altra banda, el rebuig absolut a considerar el desenvolupament suficient de les forces productives com a condició obligatòria per a una revolució, enfrontava a Bakunin amb els socialistes marxistes. Podia haver-hi revolució en països on el proletariat no estiguera desenvolupat i el capitalisme fóra feble, solament que en aquesta revolució el paper protagonista principal correspondria al camperolat, la classe natural, sent el proletariat artesà i la joventut urbana desclassada mers auxiliars. És més, era molt més probable una revolució en aquestes latituds que una recolzada exclusivament en les fàbriques. Amb posterioritat, les revolucions mexicana, rus-ucraïnesa i espanyola van corroborar la precisió de la seua apreciació.

La seua petició d'entrar en l'AIT culmina el procés que havia començat amb la superació del nacionalisme democràtic. Ara, per a Bakunin, l'emancipació política del poble treballador, o siga, l'abolició de l'Estat i de la classe política, havia de quedar absorbida en l'emancipació econòmica, és a dir, en l'alliberament del treball del jou del capital. La història arribaria al seu terme, moment en què la llibertat aconseguiria la plenitud. L'organització de les forces productives i els serveis públics hauria d'efectuar-se col·lectivament i horitzontalment, sense coaccions ni imposicions d'una autoritat qualsevol; així doncs, sobre les ruïnes de l'Estat. Per aquest motiu qualificaria de col·lectivisme tal règim. La paraula "comunisme", que Bakunin associa als credos de Cabet, Weitling o Marx, li suggereix una organització marcial intervinguda per l'autoritat. El principi d'autoritat fonamentava la societat capitalista més que el de propietat. El desenvolupament del capitalisme exigia un Estat cada vegada més centralitzat on tots els seus súbdits eren ciutadans. La ciutadania era la forma moderna de la submissió. La situació de dependència política de les masses anava en sintonia amb la seua dependència econòmica; ambdues es reforçaven mútuament. Les seues anàlisis revelarien la seua pertinència en la Comuna de París. En declarar-se la guerra entre França i Prússia sorgia la primera oportunitat seriosa d'una revolució proletària. Bakunin va veure en la derrota de Napoleó III la possibilitat de transformar una guerra entre Estats en una guerra revolucionària. Solament la revolució popular que representaven les comunes salvaria a Europa de la reacció que representaven Prússia i l'imperi rus, però el govern provisional de la burgesia francesa va ofegar en sang totes les temptatives. La fi de la Comuna indicava el triomf de la contrarevolució europea.

Per a Bakunin, una societat lliure i igualitària no podia nàixer d'un directori que dictara unilateralment lleis. La llibertat no podia sorgir més que de la llibertat, no de la submissió a una autoritat, encara que aquesta es proclamara revolucionària. En conseqüència, Bakunin no contemplaria mai una emancipació guiada per l'Estat, fóra popular o proletari, ja que la seua supressió era el punt de partida, la condició sense la qual la revolució no seria més que una fal·làcia ràpida a evaporar-se. Rebutjava la instauració d'un centre autoritari que, amb el pretext d'arrelar la revolució, entronitzara una burocràcia roja, la nova classe dirigent. Aquests plantejaments centralistes solament podien funcionar en un país com Alemanya amb un poble obediènt i un proletariat fabril disciplinat. No per exemple a Espanya, país amb molt poques fàbriques, on es coneix el paper del seu missatger Fanelli en la creació de la Internacional i el rol revolucionari que aquesta va exercir en els anys successius. És evident que tals punts de vista, tard o d'hora, havien de xocar amb el jacobinisme de Marx i amb el reformisme dels seus seguidors, partidaris convençuts de la conquesta pacífica o impetuosa del poder polític en nom de la classe obrera. Marx no va reparar en mitjans per a aconseguir la seua expulsió de l'AIT. En qualsevol cas, allò que menys interessa ara són els procediments deslleials dels uns, o les organitzacions secretes dels altres. La victòria de la reacció a França, Àustria, Alemanya, Itàlia i Espanya inaugurava un llarg període involutiu. La passió revolucionària abandonava a les masses, el moviment general era descendent i cap esforç pels màrgens podia crear una força a tenir en compte. Bakunin, al final de la seua vida, constatava que la revolució "s'havia ficat en llit" i que costaria molt tornar a desencadenar-la.

La Internacional es va dividir i ambdues faccions no van tardar a dissoldre's. El moviment obrer va tornar a desenvolupar-

se en dues direccions contraposades que mai s'unificarien, per la qual cosa el debat Marx-Bakunin ha perdurat. No obstant això, en l'actualitat, la història ha tornat obsolets tots els anarquismes i marxismes; són tantes les innovacions capitalistes, tants els assumptes discutibles, que entretenir-se en aquest debat resultaria estèril. Les diferències de criteri, els problemes conjunturals i les antipaties de 1872 entre Marx i Bakunin no invaliden les aportacions crítiques de tots dos, part de les quals es mantenen vives avui, en ple turbocapitalisme global. La part morta és la que ha servit per a fabricar engendres ideològics batejats amb els noms de "marxisme" i "bakuninisme". Però si Bakunin té molt poc a veure amb el medi que el reivindica, menys encara té a veure Marx amb els seus espuris hereus. A un, els seus deixebles li van afaitar les barbes en la Revolució Russa i a l'altre, en l'Espanyola, transformant els seus ensenyaments en la religió cruel d'un Estat totalitari d'una banda, i en un estatalisme gradualista, federal i democràtic per l'altra. Una nova burgesia d'ideòlegs, delegats i funcionaris, sempre naix de les cendres d'una revolució traïda i aniquilada, adaptant la lletra dels mestres a la seua prosa farisea.

Després de la mort de Bakunin esdevinguda l'1 de juliol de 1876, la dissolució de l'AIT i el rearmament de la reacció, el moviment obrer va entrar en una fase defensiva, subterrània, caracteritzada per constants esforços organitzatius i propagandístics. Pel que fa a l'anarquisme, és el moment de la seua estabilització ideològica, que va donar lloc a tàctiques i orientacions diverses. El trànsit de l'anarquisme d'acció, de fets, compenetrat amb el moviment obrer, tan característic de Bakunin, a l'anarquisme de propaganda, d'idees, exterior al moviment, típic per exemple de Kropotkin, Grave, Reclus o Malatesta, va implicar la separació entre acció doctrinal i lluita de classes. La concepció llibertària del món va patir pèrdues irreparables. El materialisme bakuni-

nià, fonamentat en la relació dialèctica entre pensament i activitat, individu i societat, subjecte revolucionari i realitat objectiva, va cedir davant d'un materialisme vulgar, ahistòric, eclèctic, fatalista i cientista. L'oposició petrificada a l'optimisme racionalista fundat en l'estudi i la ciència, engendraria un anarquisme individualista basat, bé en la voluntat i l'amor, bé en l'egoisme en introduir-se a Stirner en el panteó anarquista. D'aquesta manera, se separaven revolució i insurrecció, ideal comunista i resistència pragmàtica, esforç constructiu i passió destructora, interès individual i interès col·lectiu. L'anarquisme es convertia en ideologia, o millor, en un conjunt doctrinal a tres o quatre bandes, competència exclusiva de doctrinaris de fe provada, i no en expressió conscient del moviment obrer revolucionari. El pensament llibertari i la lluita de classes deixaven de ser dos aspectes d'una mateixa realitat que es manifestava en el moviment de la història, per a dividir-se en exclusivitat de pensadors i moralistes d'una banda, i naturalesa neutral i inerta per l'altra, dominada pel principi de causalitat. Tal extraviament, que també es va produir en el camp marxista, va ser la mare de totes les confusions, donant origen a un grapat de creences individualistes, naturistes, economicistes, sindicalistes i comunistes, destinades a multiplicar-se, llastrant d'una manera progressiva les possibilitats anarquistes d'influir en l'esdevenir social.

No es pot dir que el treball d'agitació acumulat es perdera, ni que la rebel·lia que el va impulsar no fóra sincera, i en la mesura en què es va fondre amb la realitat, l'anarquisme va escriure pàgines brillants en la història. Però les forces de l'ordre no han parat de guanyar i per això la humanitat no ha deixat de degradar-se. És clar que aquesta no eixirà de la claveguera en la qual es troba sinó mitjançant una revolució profunda, però, realment la desitja? ¿Disposa ella de mitjans on formular els seus

desitjos? Esperem que arribe el moment en què la resposta siga inequívocament positiva. Mentrestant, l'única cosa que espenta als aparells estatals i els mercats al desastre són les seues pròpies contradiccions. Construir espais de llibertat, solidaritat i igualtat en el caos present sembla que siga la perspectiva més raonable, però com diria el mateix Bakunin: quina perspectiva!

12 de maig del 2017.

Pròleg a *Obras escogidas*, Editorial Imperdible.

Les glorioses jornades del Maig del 37 i les seues lliçons

Les revolucions no han de fer-se a mitges, la revolució no pot tolerar indefinidament la contrarevolució, no s'ha de deixar indemne el menor indici institucional burgés, la pretesa avantguarda cerca ofegar la revolució a través de l'enrobustiment de l'Estat, i res s'aconsegueix amb una posició merament defensiva, són lliçons que es van aprendre a costa de molt dolor, sang i fracàs.⁵

El 3 de maig de 1937, a tres quarts de tres de la vesprada, diversos camions de guàrdies d'assalt, enviats pel conseller de seguretat interior de la Generalitat, se situaren enfront de l'edifici de la Telefònica, en la plaça de Catalunya de Barcelona, gestionat per treballadors de la Confederació Nacional del Treball (CNT) i Unió General de Treballadors (UGT), i van procedir a confiscar-lo. Tal fet va originar en la capital i altres ciutats catalanes una espècie de guerra civil dins de la guerra civil. Els obrers, alarmats per l'enèsim atac als seus bastions, van tractar de parar el colp. “No estem atacant, ens estem defensant”, deia desesperadament la Ràdio CNT-FAI i, en efecte, era un moviment estrictament defensiu: els obrers no pretenien redreçar una situació cada vegada més desfavorable per a la causa revolucionària del proletariat, sinó que simplement creien resistir a una ofensiva de les forces reaccionàries republicanes, inaugurada almenys des de gener, que havia traspassat el llindar suportable. Era un moviment

⁵Presentació de l'article per a la revista *Libre Pensamiento*.

espontani; no solament els comitès dirigents de l'Organització confederal i llibertària estaven al marge, sinó que ho desaprovaven obertament.

Els militars no es van revoltar específicament contra la República, sinó contra la classe obrera. El govern republicà així ho va entendre i per això es va negar taxativament a armar als treballadors. Estava més que disposat a una entesa amb els facciosos. Però la fracció burgesa que sostenia i impulsava la revolta pensava que la legalitat republicana, tal com quedava després del triomf del Front Popular al febrer de 1936, era un obstacle a suprimir si se cercava una repressió sagnant. La salvaguarda dels interessos de la classe dominant a Espanya passava per una massacre que solament una dictadura clerical feixista podia realitzar amb eficàcia. El feixisme, no és més que la solució quan la burgesia veu la seua iniciativa completament anul·lada per la presència d'organitzacions obreres radicalitzades. La necessitat d'un colp militar que instaure un règim feixista s'imposa perquè la burgesia recupere el seu poder de classe.

La revolució no va ser un fet premeditat, sinó el fruit de les circumstàncies. Els qui van derrotar als revoltats en la majoria de ciutats importants van ser els obrers. L'Estat, superat per la situació, es va retirar del carrer i, al mateix temps, els privilegis de classe es van esfumar. Milers de comitès el van substituir. Era evident que dins de la legalitat republicana no es podia resoldre cap de les qüestions plantejades per la rebel·lió militar. Era paradoxal que la defensa de la República burgesa depenguera de milícies obreres proveïdes amb les armes aconseguides en l'assalt a les casernes. El proletariat era la força principal, aleshores li corresponia la decisió. Molts patrons havien fugit, s'havien amagat o havien sigut detinguts. Els sindicats eren les úniques organitzacions amb capacitat per reorganitzar i engegar la producció i

els serveis públics, per la qual cosa, en intervenir, van establir mecanismes de control segurs i van procedir a nombroses confiscacions. Això no obstant, cap institució estatal havia sigut dissolta i ben ràpid, amb la pròpia ajuda dels representants obrers, aquestes alçarien el cap. Mentre es desencadenava un procés revolucionari per la base, per les altures els dirigents de la CNT i la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) acordaven que no era el moment de les revolucions i proclamaven la seua fidelitat a la República. Es produïa una situació de doble poder en la qual el proletariat veuria la seua hegemonia minvar tan bon punt començara un període d'institucionalització de les seues conquestes, o dit d'una altra manera, tan bon punt els seus representants participaren en els aparells de govern i renunciaren definitivament a forjar les seues pròpies institucions.

El pacte de No-Intervenció entre les potències, va bloquejar l'arribada d'armament al bàndol republicà, mentrestant Alemanya, Itàlia i Portugal —potències signatàries de l'acord— l'incomplien proporcionant armes als facciosos. El proletariat europeu no es va mobilitzar per a forçar als seus governs a deixar la política de neutralitat. L'ajuda prestada als obrers espanyols va ser totalment insuficient. Entre setembre i octubre, l'equilibri bèl·lic assolit a l'agost, es va decantar cap al costat feixista com van demostrar clarament les derrotes de les columnes milicianes, inferiors en armes. Guerra i revolució deixaven de ser inseparables. La victòria quedava deslligada de la revolució, i aquesta, condemnada a l'aïllament. Amb la idea d'assegurar ambdues, la CNT va entrar en el Govern de la Generalitat i es va disposar a fer el mateix en el Govern de la República, amb la qual cosa la burgesia frontpopulista recobrava a poc a poc el protagonisme perdut. La decisió es desplaçava dels organismes revolucionaris, comitès, sindicats i milícies, cap a nous òrgans amb una repre-

sentació obrera reduïda. Es reprimia el caràcter revolucionari de la guerra. Les circumstàncies adverses obligaven a l'abandó de la lluita de classes en pro de la col·laboració de classes. Realment, la revolució quedava aparcada i la lluita anticapitalista era reduïda cada dia més a una guerra contra el feixisme. La qüestió social desapareixia darrere de la qüestió militar. Es va imposar la preocupació per no alarmar a la xicoteta burgesia, als propietaris de terres i al capital estranger amb interessos a Espanya. Allò de “primer guanyar la guerra” es va convertir en la consigna mare, i en conseqüència, la “disciplina” i la “unitat de comandament”, van ser els primers ariets contra l'autonomia de les milícies. Els decrets que les forçaven a militaritzar-se i sotmetre's a l'autoritat de l'Estat, no van tardar a arribar.

La Unió Soviètica, davant l'incompliment per part de les potències feixistes dels acords de No-Intervenció, va decidir vendre armes a la República, però no per a fomentar una revolució que no li interessava, sinó per a consolidar un Estat burgès del qual servir-se en els seus tractes diplomàtics amb França i el Regne Unit —potències a les quals pretenia allunyar dels braços de Hitler i Mussolini—. El preu a pagar seria alt, perquè la direcció de la guerra correspondria als consellers soviètics i les armes mai arribarien a les unitats anarquistes, per més gal·la que feren de sovièticisme els seus comitès responsables. La crisi de novembre —el setge de Madrid— es va conjurar amb fusells russos, tècnics russos i brigades internacionals dirigides per russos. La revolució, a la mercé de tals auxiliis, se sotmetia als interessos imperialistes russos, alhora que la situació internacional evolucionava cap a un conflicte mundial entre imperialismes rivals. Els comunistes es van pronunciar per “el restabliment de la República democràtica parlamentària” i la defensa de la propietat privada, condemnant qualsevol “experiment” social, organitzant a propi-

etaris i industrials, exigint la dissolució dels comitès de defensa de barri i el restabliment de l'autoritat anterior al 19 de Juliol. Els seus efectius es van veure multiplicats amb totes les forces a les quals la revolució havia marginat. La liquidació de la revolució estava a l'ordre del dia, encara que per sorprenent que sembla, no es podia dur a terme sense comptar amb la CNT. La magna operació de tornada a l'ordre anterior a la revolta passava per la reconstrucció de l'Estat, tasca per a la qual es requeria el compromís de l'organització confederal.

L'Estat, amb ajuda reticent de la CNT, va procedir a reconstruir els seus tres pilars bàsics: l'administració, l'ordre públic i l'Exèrcit. Amb el primer eliminava els organismes de poder local, amb els segons, desarmava a la rereguarda obrera, i amb el tercer, restringia la possibilitat d'una direcció obrera de la guerra, privant al proletariat del control de les seues forces armades. Els ajuntaments i governs civils amb majories bastant més favorables al poder establert, reemplaçaren als comitès antifeixistes; els guàrdies d'assalt, l'antiga guàrdia civil i el cos de carabiners, que van veure augmentar profusament els seus efectius i el seu armament, estaven destinats a desplaçar les patrulles i milícies de la rereguarda; les brigades mixtes i les divisions devien substituir a les columnes, reimplantant els galons, les pagues, el vell codi militar i els càstigs.

Quedava molt per fer, particularment en el terreny de la justícia i en el dels serveis secrets, però l'essencial ja estava fet. Seguint a Peirats: "A principis de 1937 el nou Estat estava ja en condicions per a lliurar la batalla a les forces de la revolució. Fins llavors la consigna havia sigut *abans que la revolució importa guanyar la guerra*. La consigna era ara *abans que guanyar la guerra cal aixafar la revolució*. Un líder del PSUC havia declarat: *abans que*

prendre Saragossa cal prendre Barcelona.”⁶ Entre gener i febrer de 1937 va tenir lloc un període de reacció intensa. El terreny guanyat pel Partit Comunista d’Espanya (PCE) i el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) va ser immens; la contrarevolució tenia el seu partit, ferm i decidit, davant el qual la direcció de la CNT-FAI es mostrava equívoca i irresolta. Encara que acceptava el plantejament comunista —la guerra no és una guerra de classes sinó una guerra de la independència— rebutjava per raons òbvies el seu lideratge. Al febrer, la CNT aclaria la seua posició d’una vegada per sempre. En les pàgines de *la Soli*⁷ podia llegir-se: “renunciem a tot menys a la victòria”.

Els primers enfrontaments van tenir lloc en data primerenca: matança de milicians anarcosindicalistes en la plaça de Tetuán de València, mort d’un milicià en Guadix, tirotejos contra els controls llibertaris a Madrid... Les pressions per il·legalitzar i perseguir al Partit Obrer d’Unificació Marxista (POUM) van ser constants. El sabotatge al Front d’Aragó, permanent. En despuntar l’any els assalts a les col·lectivitats valencianes es van convertir en rutinaris; les presons de València es van poblar de camperols i milicians. El Comitè Nacional de la CNT va comminar als seus afiliats a lliurar les armes a l’autoritat governativa. A Catalunya era més difícil una mesura d’eixe l’estil i el decret de desarmament de març, que a més contemplava la dissolució de les patrulles de control, va ser entés com una vertadera provocació, causant una crisi de govern en la Generalitat. Era evident que si la revolució significava el poble treballador armat, la contrarevolució necessitava al poble treballador desarmat. Els comitès de

⁶Els anarquistes en la crisi política espanyola.

⁷Nom amb què es coneix popularment el diari *Solidaridad Obrera*, òrgan d’expressió de la CNT.

defensa van respondre desarmant als guàrdies durant tres nits seguides.

La revolució patia colp rere colp: es portava a terme una campanya infame contra la socialització proletària; s'especulava amb els problemes de proveïment; se suspenien diaris —*CNT Norte, Nosotros, Castilla Libre*—; Maroto era detingut a Almeria, culpable de defensar del maltractament i la calúmnia als refugiats malaguenys; els soldats del comunista Líster mataven vilment a camperols col·lectivistes; els obrers refractaris al PCE eren torturats en la txeca de Múrcia; els propietaris enemics de la col·lectivització a la Fatarella disparaven contra els patrullers; un jove llibertari de Centelles era assassinat; la guàrdia d'assalt apallissava a Les Rambles de Barcelona un cenetista; milicians de la caserna Vorochilov, proveïts de documentació falsa, sostreien deu tancs d'un taller col·lectivitzat... A Catalunya l'atmosfera regnant era tan espessa que es podia tallar, i en les files confederals, exasperades per la passivitat i l'ablaniment dels responsables d'una Organització burocratitzada, s'esperava d'un moment a un altre la provocació final. El complot orquestrat entre el PSUC, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), la Generalitat i els serveis secrets de Stalin, amb prou feines podia ocultar-se: els revolucionaris no paraven de retrocedir en tots els fronts interns; havia arribat l'hora del colp definitiu. Aleshores es va tenir coneixement del traïdorenc assassinat a Puigcerdà d'Antonio Martín, obrer idealista i magnífica persona, responsable del control fronterer amb França. Els actes del 1r de Maig van ser suspesos.

Les glorioses Jornades de Maig van ser una reacció de classe contra un *putch* contrarevolucionari. Resposta continguda, però suficient per a aconseguir la victòria. Al cap de tres dies de barricades, nou desenes parts de Barcelona estaven en poder dels obrers. El mateix succeïa en diverses ciutats i pobles catalans.

Malgrat tot, els dirigents de la CNT i la FAI van cridar a l'alto el foc i van instar a l'abandó de les barricades i a l'alliberament dels detinguts. En el bàndol contrari no van fer el mateix. La separació entre la burocràcia llibertària i els obrers era evident, però les consignes desmobilitzadores es van obeir. Els obrers s'havien mantingut sempre a la defensiva, confiant en la decisió dels seus Comitès responsables. Però els comitès de la CNT-FAI renunciaven sense contrapartides a una victòria que contrariava la seua política col·laboracionista. Aquest tipus de victòria no era aprofitable si el que desitjaven era aferrar-se a l'Estat. Temien un enfrontament amb el Govern, i més encara, una ruptura amb la Unió Soviètica. Assumir la responsabilitat d'una via revolucionària implicava l'aïllament militar, diplomàtic i econòmic, fins i tot l'hostilitat de les burocràcies laboristes o estalinistes que controlaven al proletariat europeu. Aquest era incapaç de prendre mesures ofensives contra el feixisme i distava molt de desitjar la revolució en els seus propis països. La CNT-FAI no volia assumir la direcció de la guerra a eixe preu. Va escollir la derrota sabent que lliurava a la repressió, no solament al POUM i als revolucionaris estrangers, sinó als seus propis afiliats. És més, va dissoldre els comitès de defensa i els consells d'obriers i soldats, espècie de sindicat policial. Arriscava el seu crèdit amb tal de no arriscar els seus càrrecs oficials, però amb la contrarevolució victoriosa, els serveis de la CNT ja no eren necessaris.

En *El reñidero español*, Borkenau concloïa sobre les jornades: “Una altra vegada es va veure confirmada una vella regla de les revolucions; la batalla ha de ser portada endavant fins al final, o cas contrari, millor no començar-la.” En retirar-se de les barricades sense cap garantia, el proletariat lliurava el poder als seus enemics, que conquistava posicions sense esforç i adoptava mesures extremes. L'expedició pacificadora enviada pel Govern de

València, amb ministres anarquistes, es va convertir en una expedició punitiva. Al seu pas, els elements reaccionaris, capitanejats pels comunistes, cometien crims, com per exemple a Tarragona. Els anarquistes van ser detinguts a centenars i molts d'ells es van ocultar o van ser assassinats. Van aparèixer cadàvers de militants en descampats i cunetes; d'uns altres, ni tan sols van ser trobats els seus cossos. El mateix govern de Largo Caballero, abans de caure víctima del mateix complot, va promulgar un decret de desarmament i va restablir l'antiga llei de reunions, la qual requeria la presència d'un representant de l'autoritat. Els ministres de la CNT van caure amb ell.

L'ofensiva de distracció a Extremadura va ser descartada i en conseqüència, va caure Bilbao en mans franquistes, podent emprar Franco les forces del Front Basc en la conquesta de Santander i Astúries. Així mateix, la Generalitat es va reconstituir sense consellers llibertaris. L'emissora de la CNT-FAI va ser tancada; la censura, restablerta; el local de l'agrupació Els Amics de Durruti, clausurat i el seu periòdic, *El Amigo del Pueblo*, prohibit; les Joventuts Llibertàries, perseguides i els seus locals, registrats i de vegades desallotjats; la FAI va ser exclosa dels tribunals populars; el POUM i la Joventut Comunista Ibèrica (JCI) declarades il·legals i els seus dirigents arrestats; Berneri, Nin, Rúa, Arís, Alfredo Martínez, Francisco Ferrer, etc., executats. Després va ser el torn de les patrulles de control, del sindicat de transports, de les indústries de guerra, de l'edifici dels Escolapis, dels esguitats pel sumari dels "cementers clandestins", del Consell d'Aragó, liquidat *manu militari*... Cada dia que passava, la CNT i la FAI perdien representació en els consells municipals, en els tribunals, en els governs civils, en el comandament militar, en el comissariat... en profit dels seus oponents. La postergació en tots els organismes de l'administració era palesa. *La Soli* continuava eixint però

la trivialitat de la seua lectura era punyent. El nou govern de Negrín, traslladat a Barcelona, reproduïa formes dictatorials gràcies a una maquinària repressiva despietada, formada per una policia implacable dirigida per comunistes, un Servei d'Informació Militar, uns Tribunals d'Espionatge i Alta Traïció, una xarxa de presons privades i uns agents russos de la GPU⁸ amb les mans lliures. Molts feixistes eixien en llibertat i com a mínim, veien les seues condicions de tancament endolcides, mentre que les dels obrers antifeixistes empitjoraven diàriament. En fi, després de Maig sí que es podia governar perfectament sense la CNT: aquesta experimentava una greu derrota política i el proletariat revolucionari quedava completament a la mercé dels seus enemics.

A partir de maig, particularment entre juny i setembre, la repressió es va exercir amb tal intensitat i perseverança contra la classe obrera, que no hi ha cap dubte respecte dels seus objectius directes. Per primera vegada en la història, per a defensar “la democràcia” es recorria a la persecució arbitrària, la detenció il·legal, la tortura, les proves falsejades, el crim... Els comunistes, vertaders gàngsters polítics, estaven disposats a suprimir als seus adversaris per qualsevol classe de mitjans. La repressió obeïa a un pla ben estudiat, executat de forma deliberada. L'aixafament de les forces revolucionàries i la submissió resignada dels proletaris, afavorides ambdues amb la indolència de les cúpules de les seues organitzacions, semblava ser per a les forces contràries la condició *sine qua non* del triomf contra el feixisme. Es tracta, primer de res, de destruir la gran obra col·lectivitzadora, retornar la terra i les fàbriques als seus amos, estatalitzar els serveis, alliberar el comerç, arrabassar als treba-

⁸Servei secret de la policia soviètica que va substituir a l'anterior —conegut com la *Checa*—, a partir de 1922.

lladors la menor de les conquestes. Si no es va arribar fins al final, va ser perquè la supressió completa de l'economia socialitzada haguera paralizat la producció i conduït a nivells de pobresa insuportables. L'última fase de la guerra transcorre entre esforços propagandístics per a convèncer a la població obrera de la idoneïtat de les mesures que havien acabat amb la revolució i implantat un règim autoritari semblant al que es combatia, útils per a una victòria que acabaria prompte en la més espantosa de les derrotes.

En l'actualitat, en un context social molt diferent de 1936, amb una economia peninsular inserida en el mercat global, unes oligarquies locals que formen part de la classe dirigent mundial i un proletariat esgotat, amb la manipulació de la memòria històrica, ella, ha sigut reemplaçada per l'oblit. Una vegada que el passat s'ha tornat impossible de restituir, la dominació no necessita legitimar-se. La "democràcia", és a dir, el domini polític de la classe dominant, no precisa salvar-se. El que és vàlid per a les classes altes, les vertaderes classes perilloses d'ara, ho és també per a les classes mitjanes, capaces encara d'iniciativa política. Tanmateix, l'opció ciutadana d'esquerres, abanderada fonamentalment per professors, advocats i empleats urbans, en necessitar el vot popular per a desplaçar a l'oligarquia política dels consistoris i parlaments, ha de reivindicar un cert passat sense incidir massa en la seua clarificació, i justificar-se conjurant un suposat perill involutiu que aguaita a la referida "democràcia".

El ciutadanisme d'esquerres, en constituir una alternativa lliberal burgesa al règim oligàrquic parit per la Transició, ha de reivindicar la legitimitat republicana, i, per tant, la versió de l'oposició moderada al franquisme, segons la qual un règim democràtic nascut d'unes eleccions perfectament legals va ser enderrocat per una revolta militar feixista. El caràcter revoluci-

onari de la guerra civil que li van imprimir els treballadors ha de passar a segon pla, i la tensió que van generar els intents de suprimir-lo per part de la burgesia republicana, l'estalinisme i la xicoteta burgesia catalanista, ha de negar-se. Més encara, el paper contrarevolucionari de primera magnitud jugat per ERC, Estat Català i el PSUC, ja que els partits i confluències ciutadanistes, amb un component fort de postestalinisme i de nacionalisme, són d'alguna forma els seus hereus històrics. Per a ells, com per al típic progressista universitari, la guerra civil espanyola pot resumir-se a una lluita ideològica entre els postulats democràtics i els feixistes. La lluita de classes és silenciada expressament. En el programa d'aquest nou avantguardisme mesocràtic, el proletariat exerceix un paper molt menor que l'electorat, o com l'anomenen ara, la "ciutadania". Des de l'òptica ciutadana, les Jornades de Maig, com a lluita "entre germans", va ser el resultat d'una desgraciada "incomprensió" entre les forces de l'esquerra, davant la qual, el millor és passar pàgina.

La memòria històrica dels ciutadanistes es converteix en desmemòria quan deixa de ser útil com a instrument de propaganda contra les dretes polítiques locals. La recuperació calculada del passat no és tan necessària com en els primers anys de la Transició, per això el treball de l'oblit gaudeix en l'actualitat d'una certa autonomia en favor de tesis aventurades, reflex d'una importància nul·la. Això no obstant, en qualsevol d'elles, la dimensió internacional de Maig del 37, l'últim aixecament proletari en defensa de la revolució, ha de fer-se callar, ja que sent les seues referències fonamentals els populismes llatinoamericans i grec, exemples palmaris d'interclassisme nacionalista, l'internacionalisme no convé. Abans de res es reivindica el present mistificat, no el passat aclarit. Els ciutadanistes es poden permetre el luxe de la distracció davant un moviment obrer inexistent que,

per tant, no marca pautes de conducta ni compta en cap qui niela política, i amb una URSS desapareguda, és a dir, sense una direcció contrarevolucionària mundial, que determine les línies a seguir per les organitzacions oficials obreristes, en cada Estat, d'acord amb els interessos estratègics soviètics. Ni tan sols l'independentisme, tan feroçment antiobrer antany i tan donat als mites heroics, es preocupa massa pel llavat memorístic, més enllà del periòdic llibre suposadament revelador de llaços entre l'anarquisme i la delinqüència, ja que no té enfront sindicats únics als quals combatre.

Els ciutadanistes no tenen al davant un treball revolucionari al qual destruir, uns comitès de barri als quals dissoldre, o unes milícies a les quals enquadrar per a usar com a carn de canó. No hi ha perill en l'horitzó de moviments socials radicals i autoorganitzats. Per eixa banda, millor deixar les coses com estan, en calma, perquè es tracta de capturar el vot dels oprimits per a una avantguarda de l'absència, no d'il·lustrar-los, i molt menys de mobilitzar-los. El conflicte real, en cas que existisca, roman ocult. El que és donat a contemplar són bregues mediàtiques i baralles virtuals, posades en escena de multituds eufòriques amb *vedettes* en primera fila, declaracions emfàtiques i proclames altisonants, en fi, un conflicte de cartó pedra. El règim capitalista ha fet que resulte impossible la formació d'un moviment crític de protesta radical capaç de qüestionar-lo. Els aspectes fonamentals de la utopia totalitària que Orwell va exposar a 1984, s'han complit sobradament, i, en conseqüència, la probabilitat que un subjecte revolucionari s'apropie de la memòria i restaure els continguts i aspiracions alliberadores del passat, dissortadament, és mínima. La tasca principal de l'avantguarda de la dominació ja no consisteix a confeccionar una memòria a la carta, sinó per sobre de tot, a organitzar un bon espectacle.

Fa temps que va finalitzar el cicle de revolucions obreres, precisament en aquell gloriós Maig de 1937. La magnitud de la tragèdia és enorme, ja que l'esperit revolucionari no solament va ser immolat en la vida social, sinó en la consciència dels oprimits. És l'hora de les noves classes mitjanes assalariades. Els assalariats del carrer constitueixen un sector de població desclassat, sense una activitat social i política pròpia. Mai podran tornar a ser hegemònics tret que reconstruïsquen les fronteres de classe. I açò no serà possible més que girant l'esquena al sistema de partits i abandonant la fantasmal lluita contra la dreta política, per una guerra social contra el capitalisme i l'Estat. La contrarevolució no va cessar de triomfar des de 1937. Avui, totes les forces econòmiques i polítiques treballen per a ella, això no obstant, l'ascens de la pseudoavantguarda ciutadana no ha sigut un fet fortuït. En l'etapa crítica de la globalització, la seua missió política és precisament estabilitzar els parlaments malgrat el descrèdit dels partits, neutralitzant qualsevol alternativa que camine, encara que siga tímidament, en sentit antiestatal i anticapitalista. L'existència abstracta de la ciutadania votant, depén de l'absència concreta d'una àmplia col·lectivitat subversiva realment autogestionària. D'altra banda, el desclassament i la desintegració de la classe obrera no significa únicament la seua integració en la societat de consum, sinó l'expulsió d'un nombre creixent d'assalariats del mercat laboral, ara innecessaris. La missió social del ciutadanisme consistiria, doncs, a aprofitar les institucions durant els moments crítics per a aconseguir un menor grau de precarietat i exclusió sense alterar gens ni mica la maquinària capitalista. Arribar on la socialdemocràcia tradicional, massa apoltronada en el sistema de dominació, no té voluntat d'arribar, no és tasca fàcil, perquè com bé indiquen els enrocs xovinistes i la por generalitzada, el cicle del protagonis-

me espectacular de les classes mitjanes s'està tancant a passos engegantits. Les seues avantguardes, veritablement postisses, ja no són funcionals.

Febrer del 2017.

Revista *Libre Pensamiento*, núm. 90.

Punts de fuga en la cultura obrera

Per a entendre el pes de l'Agrupació dels Amics de Durruti en la guerra revolucionària espanyola, cal situar-la en un context de contrarevolució rampant, que va plantejar una disjuntiva radical a diversos militants anarcosindicalistes de dilatada experiència i valor provat. O obeir als comitès dirigents de la seua organització, que ordenaven no respondre a les agressions, o enfrontar-se obertament amb les forces contrarevolucionàries. Partint de la determinació revolucionària i de la qualitat humana d'aquells lluitadors proletaris, pot dilucidar-se amb facilitat la matèria de l'última revolució obrera, la que va del 19 de juliol de 1936 al 8 de maig de 1937. Ens hem limitat a nou biografies⁹, a les quals es podrien afegir unes altres —les de Jaime Balius i Joaquín Pérez Navarro, ja publicades— sense esgotar el filó. La CNT i l'anarquisme, van ser una pedrera inigualable d'individualitats totalment lliurades a la causa de la llibertat i la justícia social —la causa del proletariat—, a les quals els seus enemics van anomenar “incontrolats”. Aquest estigma va ser un homenatge involuntari que la contrarevolució rendia a aquells revolucionaris fora del control institucional burgés i estalinista. Si la història es va tòrcer, no va ser per la seua culpa. Totes les forces anti-històriques van conspirar perquè així fóra, des del conglomerat

⁹En referència al llibre *Los Incontrolados de 1937. Memorias militantes de Los Amigos de Durruti* (Editorial Aldarull).

feixista fins a l'argamassa republicana. La burgesia va jugar totes les seues bases per a guanyar *in extremis*. La publicació d'aquest modest llibre¹⁰ demostra que aquesta victòria no va ser total.

En altres temps, crèiem que la revelació de la veritat oculta en les derrotes causaria suficient impacte per a orientar l'acció revolucionària, apartant als seus agents dels atzucacs de la història. El passat, suposàvem que contenia tots els ensenyaments necessaris per a resoldre les cruïlles del present. Ara, la publicació d'un llibre dins d'una societat que viu en present perpetu ha de resultar per força un fet anacrònic, fora de lloc. Conèixer la veritat del passat no té cap efecte en l'acció quotidiana. No reforça els valors d'una comunitat potencialment revolucionària, ni incrementa la capacitat crítica dels lectors actius. En una societat sense consciència del temps i sense memòria, el passat no existeix, i no ressorgeix sinó com a objecte arqueològic o com a efemèrides espectacular tipus "vuitanté aniversari de la guerra civil", sent el seu lloc habitual la universitat, el museu o els suplementes culturals de la premsa oficial, espais on el seu poder subversiu, de conservar-se, és inoperant. Aquestes biografies estarien destinades als hereus dels llegendaris Amics de Durruti, però tals hereus existeixen?

Les societats tradicionals transmeten el seu llegat oralment d'unes generacions a unes altres. Els joves aprenen dels majors; no hi ha ruptura generacional. Són societats estàtiques: el futur de la joventut segueix els solcs del passat i transita pel camí de la generació anterior. Els vincles familiars i territorials són molt forts. La memòria, de la qual són dipositaris els ancians, juga un paper important en la conservació dels hàbits socials i la preservació de la identitat, i per tant, és elemental en la reproducció contínua de la societat. L'aparició de les societats històriques,

¹⁰Ibídem.

basades en el canvi constant, l'acumulació de coneixements, el comerç i l'escriptura, introdueix factors de dissolució circums-crits en principi a les ciutats. Són societats dinàmiques amb vin-cles afeblits i identitats fràgils, en les quals la memòria exerceix un paper secundari enfront de la novetat. El record resulta de poca utilitat, quan la té. No obstant això, la majoria de la pobla-ció va romandre al marge d'aquell dinamisme nihilista, ja que va viure en el camp i va mantenir estils tradicionals que no van ser eliminats fins a la consolidació del capitalisme en el món ru-ral. En la societat plenament capitalista, els joves aprenen de si mateixos seguint pautes universals consumistes transmeses pels mitjans de comunicació de masses, no dels seus progenitors: el seu futur depén d'un present amputat de l'experiència de les ge-neracions pretèrites, molt menys alterades per les tecnologies, ja que es van forjar en gran part al marge dels condicionants ca-pitalistes. La producció turbocapitalista ha imposat una forma de vida industrialitzada, una nova cultura narcisista amb uns va-lors pragmàtics i hedonistes, sense cap relació amb què impera-ven en els mitjans obrers abans que el consum generalitzat els evangelitzara.

En les primeres etapes del capitalisme, en dissoldre's les for-mes tradicionals de vida, es va crear un món a part amb caracte-rístiques pròpies, una societat dins d'una altra constituïda pels desheretats, els pàries, els desarrelats expulsats del camp o dels tallers gremials; en suma, pels treballadors. El món proletari, ba-sat en la cèl·lula familiar, únicament vinculat a la societat indus-trial que l'englobava pel treball, va desenvolupar trets comunita-ris que li van conferir una identitat particular, estable, de classe; una cultura específica. En certa manera hi va haver una tradició obrera que articulava la societat del treball i posseïa valors pro-pis permanents: la necessitat d'associar-se, la idea federativa,

l'afany per instruir-se, la solidaritat, la dignitat de l'ofici, l'avenir dels fills, l'orgull de classe, l'internacionalisme, la revolució social... Les autobiografies militants que s'han escrit reflecteixen a la perfecció eixa mentalitat. Pensem per exemple en les memòries i records de Pierre Joseph Proudhon, Gustave Lefrançais, James Guillaume, Anselmo Lorenzo, Nestor Makhno, Emma Goldman, Victor Serge, Manuel Pérez, José Peirats, etc., retrats valuosos de vides rebels al servei de la causa obrera.

La societat proletària estava en conflicte permanent amb la societat burgesa, per la qual cosa l'experiència de les lluites passades era força important, i per tant, els qui les havien protagonitzat tenien en ella un pes considerable. Era una societat d'estatus. El futur de la classe s'assentava en la memòria dels combats del passat i també en la dels qui s'havien destacat en ells, que eren populars i gaudien de gran autoritat moral. Posada per escrit constituïa la cultura obrera, una cultura de resistència típicament històrica, és a dir, que trobava el seu sentit i el seu ser en la història, ja que portava en les seues entranyes la victòria final, però també una cultura tradicional, basada en uns valors col·lectius ben arrelats, resistents al pas del temps. Els fills repetien als seus pares fins en el vestit, succeint-los en un escenari social estable. Paradoxalment, el seu sentit i el seu ser també depenien del costum invariable propi de la classe. La història dels treballadors, que és la història de les seues lluites, malgrat ser la història d'un col·lectiu, tenia noms i cognoms. Aquests corresponien a persones que encarnaven la conducta i els valors que millor podien representar a la classe, per la qual cosa els traços individuals no eren rellevants i es diluïen amb el temps. Tals van ser per exemple, en l'estat espanyol, Salvador Seguí, Francisco Maroto i Buenaventura Durruti, les tres últimes figures mítiques del proletariat ibèric —mítiques no en el sentit sorelià—. En elles

es reafirmava la identitat obrera i es protegia de l'efecte corrosiu de l'esdevenir històric determinat pel capitalisme.

El moviment proletari i camperol espanyol, d'influència anarquista, va insistir en l'aspecte consuetudinari, ja que no s'oposava a un capitalisme desenvolupat, sinó a l'existència mateixa del capitalisme, encara en bolquers. La fe en el progrés no el va afectar més que superficialment, en forma d'optimisme científic, influència burgesa de la qual no va saber lliurar-se bé. Franz Borkenau assenyalava en el seu llibre *El reñidero español*, escrit durant la guerra civil espanyola, que “el que xoca en la consciència del moviment obrer i camperol espanyol no és la idea d'un capitalisme que es perpetuaria indefinidament, sinó l'aparició mateixa d'aquest capitalisme. Tal és per a mi la clau de la posició privilegiada de l'anarquisme a Espanya”. Les idees de benefici privat, quantitat, èxit, mecanització, utilitarisme, etc., pròpies d'una civilització industrial, amb prou feines havien penetrat en un mitjà autogovernat per principis com la solidaritat, la fraternitat, l'amistat i la formació.

En les fases més avançades del capitalisme —aquelles en les quals les derrotes seguides de canvis incessants, profunds, en la seua major part tecnològics, dinamitaren la societat obrera, integrant-la en el món de la mercaderia—, el present proletari trenca amb el seu passat, se separa, deixa d'identificar-se amb ell. Amb la família obrera reduïda a la seua mínima expressió nuclear, assegurada davant la pantalla del televisor, el treballador subsisteix com a individualitat consumidora, no com a membre del col·lectiu proletari. No extrau la norma del passat, usurpat aquest per buròcrates sindicalistes i polítics, sinó de l'actualitat transmesa per la televisió, reproduint la conducta erràtica i consumista dels seus models coetanis de classe mitjana, fidels a les consignes de l'espectacle. La cultura obrera ha quedat dissol-

ta en una cultura homogeneïtzada interclassista, feta a mesura del capitalisme. S'ha produït un vertader genocidi cultural, una eradicació de valors proletaris. La ruptura generacional té especials conseqüències en una classe treballadora en declivi, ja que aquesta acaba desconfigurada, buidada, convertida en un fantasma de si mateixa. És incapaç de resistir el menor embat, i encara menys, d'assimilar els canvis sense eixir perjudicada. És classe en la superfície, però el seu interior està desestructurat, liquat, colonitzat. Succeeix que els vells proletaris no poden transmetre coneixements i valors amb els quals afrontar la nova situació en constant transformació, especialment si es van deixar portar pel menor dels mals i van dipositar els seus interessos en mans espúries. El seu estil de vida familiar, frugal, vianant, auster i moralista, no és vàlid en un món de consumidors, utilitari, ansiós, entretingut, completament motoritzat, mercantilitzat i massificat. Les regles de la penúria no són les mateixes que les de l'abundància de mercaderies i espectacles: el que serveix contra la fam, no serveix contra el neguit. Una cultura de classe competeix en clara inferioritat de condicions no contra una cultura burgesa, sinó contra una indústria cultural i una teatralització sindical i política omnipresents. Així doncs, la cultura obrera mor amb la institucionalització de les seues organitzacions i la generalització de la cultura de masses.

El passat s'extingeix amb l'esvaïment de tota una generació de vençuts, perquè els vells obrers no poden oferir models pràctics de comportament; cal confeccionar-los partint d'una realitat diferent, extremadament mòbil, sense ancoratges. Les condicions dels joves assalariats d'avui són radicalment diferents de les existents a generacions anteriors. Qui educa als fills dels obrers són les institucions públiques, no els pares, i aquelles transmeten un altre tipus de regles, deslligades de l'experiència

passada i d'acord amb les necessitats reproductives del capital determinades per les noves tecnologies. La desconexió amb el passat espenta a cercar referències de conducta en un present colonitzat per la mercaderia i en condicions d'extrem aïllament. L'obrer jubilat és un estrany per al jove *currela*, i tots dos no es prenen seriosament o fins i tot es miren mútuament amb desconfiança. El vell no explica tota la veritat, la qual cosa, en absència real de comunitat, exacerba encara més la ruptura generacional, la pèrdua de la memòria i, en conseqüència, la pèrdua d'identitat. Sense memòria ni passat, no subsisteix la consciència de classe. El conflicte entre generacions, el xoc de mentalitats, impedeix un ressorgir. La reafirmació abstracta i voluntarista dels vells conceptes de la cultura obrera ja convertits en tòpics, no resol la qüestió, sinó que la ridiculitza.

Una característica típica dels moviments socials actuals és l'escassa presència d'adults i, per contra, l'abundància d'adolescents. Seria l'exemple més evident de la desvinculació amb les lluites socials anteriors, fins i tot amb les relativament recents, però també exemplifiquen la tremenda submissió i escepticisme de la gent entrada en anys. Són guetos tolerats que solen mantenir-se dins dels límits que els han sigut assignats. Allò propi d'aquests moviments és que partiquen de zero i que sucumbisquen davant les bastes maniobres de sempre, ja que per naturalesa manquen d'experiència i coneixements històrics per a veure-les venir. Estan vençuts de bestreta, és més, sovint el seu potencial de protesta és derivat directament cap a la conservació renovada del sistema dominant, ja que quan abandonen el seu espai característic i ixen a la llum pública, és per a adoptar el punt de vista de la majoria *borreguil* i reproduir quasi automàticament els seus valors, sempre que modernitzen el seu exterior.

Les transformacions socials regressives tenen el seu reflex cultural, i els ensenyaments que extrau la joventut contestatària són fruit de la immediatesa i no van més enllà del dia a dia. En la seua majoria, no lligen ni s'informen. No aprenen, ni s'espolsen l'educació rebuda: actuen sense pensar. En l'etapa més tardana del capitalisme la cultura de masses s'ha tornat tan inestable, que ni tan sols el present és capaç d'oferir models de conducta passablement duradors. Les mudances s'han accelerat tant que la ruptura esdevé dins d'una mateixa generació. El jove d'avui envelleix en pocs anys, el temps que tarden a canviar les seues conviccions. Les seues històries perden interès a passos engegants, al ritme de les modes. Deu anys són un abisme. Passat, present i futur es concentren en un sol instant. A partir d'ací no és que l'experiència siga intransmissible, és que no hi ha experiència. Ni ruptura pròpiament dita —totes les generacions són una—, ni tampoc futur, sols objectius a curt termini. Així doncs, la conducta es fa conformista i la política institucional, despatxada al carrer, entra per la finestra. En aquest món no cap més utopia que la capitalista.

La societat de consum ha creat un entorn cada vegada més estrany i hostil per a les velles generacions; per contra, per a les noves és el seu i se senten còmodes en ell. S'assemblen més a la seua època que als seus pares. No és que les generacions predecessores ja no servisquen de guies, és que, en ser el passat incommunicable, no hi ha possibilitat de guia. No solament les diferents generacions segueixen codis diferents i parlen llenguatges literalment diferents, sinó que així ho fan els estrats d'una mateixa generació. Els recentment vinguts no saben més que els altres, però el que aquells saben no els interessa, perquè aquest saber no dóna la resposta esperada a les seues escassíssimes preguntes. L'experiència no serveix, ja que s'ha forjat en circums-

tàncies molt diferents, abans del regnat absolut de la mercaderia i l'establiment complet de la seua normativa cultural. Aleshores, per a qui la memòria?

Però açò té conseqüències: la desmemòria implica la desaparició del concepte de veritat. En deslligar-se de la història el fet vertader es relativitza; no està fonamentat en cap causa sòlida ni determinat inexorablement per una necessitat històrica, sinó que depén exclusivament d'una opinió contingent, arbitrària i variable, deutora de les condicions immediates de l'individu que l'expressa. Fi de les ideologies que legitimaven les grans causes col·lectives i domini absolut de l'individualisme pragmàtic, de la vida privada i del compromís efímer. I paradoxalment, reunificació generacional en l'aïllament neuròtic i la ignorància satisfeta. Els joves són vells sense voler-ho; els vells són impel·lits a comportar-se com a joves. Curiosament, es produeix una inversió de perspectiva: els joves serveixen de model als adults, menys versats en els canvis. Aquesta situació no té parangó amb cap altra; és nova per complet. Alguns l'han anomenada "modernitat líquida" i uns altres, "postmodernitat". En un context postmodern el pensament no lliga, més aïna s'amuntega en les vores del camí vital asfaltat per la tecnologia. Acompanya com decorat, no explica res, és autoreferencial i per sobre de tot, no influeix. Més que líquida, la reflexió es torna gasosa, com la realitat tremendament fluida a la qual s'acobla. La seua funció no radica en el seu poder de captació de l'època, en la seua capacitat de veritat, sinó en el poder de fer ambdues inintel·ligibles.

L'eternització del present no solament desvaloritza la lluita passada, sinó que comporta la volatilitat dels grups socials, fàcilment reduïbles a munts d'individus agregats, l'únic nexa dels quals és la imatge. El mateix ocorre amb el sentiment comunitari, substituït per un eixam d'identitats desesperades, verita-

blement patològiques en grau divers, incapaços de contrarestar d'una altra forma la sensació general de desarrelament. Tanmateix, el sistema no supera les seues contradiccions més que per a submergir-se en altres majors. Amb la supressió de la memòria i l'alienació del jo, la societat no ix més reforçada, sinó que es torna cada vegada més imprevisible. El conflicte no cessa de produir-se, possibilitant fins i tot la creació de comunitats de lluita, encara fràgils, però pot ser que en algun moment crític, forçades per la necessitat de supervivència, siguen capaces de trobar-se amb la història i de forjar un projecte de societat radicalment igualitària i justa. No es tractarà ni de tornar al passat, ni de recrear-lo, sinó de restablir el contacte amb ell i aprendre. No és doncs una tornada nostàlgica cap a tradicions perdudes, sinó un impuls cap a la formació d'una tradició nova de lluita —una nova cultura— mitjançant una reapropiació no doctrinària del passat i una resistència al canvi embogit del desenvolupament econòmic. En aquest sentit, els llibres com el que presentem poden resultar instructius, atés que contribueixen a aquesta cultura. Si així succeeix, *Els Amics de Durruti* podran tenir per fi hereus.

Presentació del llibre *Los Incontrolados de 1937. Memorias militantes de*

Los Amigos de Durruti, Editorial Aldarull.

El 10 d'abril, 29 de maig, 11 i 26 de juny del 2015.

Banc Expropiat de Gràcia (Barcelona).

Ateneu La Pua (Hospitalet).

Caseta de la Malatesta en la Fira del Llibre (Madrid).

Ateneu Cooperatiu la Base (Barcelona).

Els situacionistes i Maig del 68

Maig del 68 va ser el més gran esclat de masses hagut a França al llarg de la seua història i la vaga general salvatge més important del moviment obrer europeu des de la Segona Guerra Mundial. En cap altre lloc el rebuig del nou model de vida consumista va ser més profund, ni tan lligat a la lluita de classes. El seu impacte va abastar totes les categories socials, tots els sectors assalariats, totes les regions i totes les ciutats franceses, perllongant-se durant anys. Tota una literatura d'agitació i una llarga successió de conflictes antiautoritaris estan per a testificar-ho. Va tenir repercussió en tots els països capitalistes desenvolupats o en vies de desenvolupament, i, si s'ha de jutjar per la pressa que es van donar els governants a engegar serveis d'informació dedicats a vigilar les noves formes de subversió, i així mateix, pels repetits intents de reducció, ocultació i assimilació per part de sociòlegs, historiadors, militants de l'esquerra ciutadana i altres comentaristes de l'ordre, la seua influència encara avui perdura. Tanmateix, la persistència en la memòria va ser la seua única gran victòria; la societat actual no és filla seua, sinó fruit de la derrota de la classe obrera, del creixement desmesurat de l'Estat i de l'esforç recuperador d'una generació completa d'intel·lectuals universitaris. Una mirada d'intèrprets han tractat de fixar una història oficial dels "successos de Maig", manipulant i deformant el material històric, quan no inventant-lo *exnihilo*, ja que el clima intel·lectual de la dominació exigeix contraveritats que funcionen en les condicions variables de l'estatisme i la globalització. Per

a accedir a la història original hauria de procedir-se de diferent manera, llegint els textos dels qui van formar part del moviment i van saber expressar millor que ningú la seua naturalesa i les seues aspiracions. En això, els escrits situacionistes destaquen per sobre dels altres. Proporcionen amb major exactitud que uns altres les claus de la revolta de Maig, o com els mateixos *situs* la van anomenar, del “moviment de les ocupacions”.

Per a la majoria dels observadors, esquerrans i anarquistes patentats inclosos, Maig del 68 va ser un fet totalment imprevist, espontani, pràcticament inesperat. El capitalisme havia superat els aspectes més destructius de les seues crisis, l'economia marxava d'allò més bé i els tractes dels dirigents patronals amb la burocràcia sindical, sovint encoratjats des dels parlaments pels caps de partit, asseguraven una supervivència còmoda per a la majoria de la població assalariada. Els seus fills començaven a trepitjar les universitats. La qüestió social no es plantejava en termes revolucionaris des de la contrarevolució bolxevic i el fracàs de la revolució espanyola. La lluita dels treballadors per la seua emancipació del capital ensopegava amb les barreres de la vida alienada, i més encara amb les burocràcies obreristes, expertes en desactivar-les. Semblava que la classe obrera visquera en un món feliç, tancada en els seus quefers quotidians, alegrement representada per executius polítics i sindicals i abundantment equipada amb tota classe d'objectes. No obstant això, res va resultar més previsible per als situacionistes que aquella revolta, aquell rebuig del regne de la mercaderia propugnat de forma contundent en les seues publicacions. Havien calculat l'arribada d'una època de disturbis, encara que, per descomptat, sense fixar data precisa. Hi havia signes precursors que l'anunciaven, ben clars per a qui sabera llegir-los. Els militants de l'esquerranisme, abduïts per la Xina maoista, per la imatge mirífica de l'Octubre

roig, pel passat mistificat de la CNT, o pel miratge de la guerrilla, no sabien.

En els anys que van precedir a 1968 va haver-hi una agitació considerable en el si de la classe obrera francesa, que, depassant el marc establert de la negociació laboral, va eixir al carrer. Els dirigents sindicals es van veure desbordats pels obrers, que desobeïen les seues consignes i s'enfrontaven amb la policia, a vegades secundats pels estudiants. S'albirava en el canvi d'actitud dels treballadors de les fàbriques, oficines, drassanes i mines, la descomposició de la burocràcia comunistoide. A més, en el rebuig de la modernització capitalista, s'intuïa una crítica de la vida sotmesa als imperatius de la producció i el consum. No és que els obrers s'hagueren tornat dialèctics llegint a la Internacional Situacionista, cosa improbable, sinó que les idees situacionistes suraven en l'atmosfera de confrontació latent que es respirava i eren captades amb bastant precisió. Els situs únicament havien tractat de relacionar unes amb altres, dins d'una crítica coherent i total de la realitat que començava a ser sorprenentment comunicable. En realitat, el retorn del concepte de revolució no podia circumscriure's a França. Processos similars provocaven revoltes violentes tant en l'est com en l'oest. Als Estats Units, amb el *Free Speech Movement*, la lluita pels drets civils i la protesta contra la guerra del Vietnam; a Europa, amb lluites antiburocràtiques, tumults estudiantils i conflictes obrers en diversos països —especialment a Espanya—; també al Japó, Mèxic, etc. Això no obstant, precisament a França es donaven, millor que en cap altre lloc, les condicions idònies per a la trobada entre les armes de la crítica i la crítica de les armes, la conjuntura històrica que podia unificar la presa de consciència dels individus amb l'acció conjunta de la classe. A França doncs, el moviment obrer va travessar el llindar per a donar-se de cara amb els seus autèntics

objectius i embarcar-se en una lluita radical, criticant en actes la vida alienada, la jerarquia, el capitalisme, la religió ideològica i l'Estat. Quin va ser concretament el paper de la Internacional Situacionista en tot allò?

La Internacional Situacionista es va fundar amb l'objectiu de formular un programa revolucionari en l'àmbit de la cultura. La revolució cultural, entesa com a subversió de la vida quotidiana sota el capitalisme, era el complement creatiu de la revolució social. En convèncer-se de la impossibilitat d'una autonomia qualsevol en l'esfera artística i cultural, abandonarà el seu experimentalisme anterior i es dedicarà al treball teòric segons les pautes del mètode marxista-hegelià, cercant la seua aplicació en el terreny de la lluita de classes. Des de llavors deixarà de considerar-se una avantguarda artística i passarà a definir-se com una organització revolucionària. La seua labor va ser quasi confidencial, subterrània, de curta irradiació, immersa en una espessa foscor. No havia passat desapercebuda, però els clergues de la intel·lectualitat preferien piratejar-la i al mateix temps silenciar-la, procediment característic que un sorollós escàndol va tallar en sec. A la fi de 1966, a Estrasburg, els fons de la secció local del sindicat estudiantil UNEF, en mans de simpatitzants legítimament triats, van ser emprats en la confecció d'un fullet estrepitosament crític que contenia una radiografia cruel i exacta de l'ambient universitari, alhora que una anàlisi situacionista de la societat de classes moderna. El títol no podia ser més explícit: *De la Misèria en el medi estudiantil en els seus aspectes econòmic, polític, psicològic, sexual i particularment intel·lectual, i dels mitjans per a remeiar-la*. L'onada d'indignació que va despertar en la premsa burgesa i catòlica, en les autoritats docents, buròcrates universitaris i polítics estalinistes, no va fer més que augmentar quan la secció local del sindicat, responsable de l'edició, va denunciar la

impostura del sindicalisme estudiantil i va proposar la dissolució de la UNEF. Les edicions del fullet es van multiplicar, difonent-se en poc temps per tot França. La popularitat sobtada va atraure multitud de lectors a la recerca dels nombres endarrerits de la revista Internacional Situacionista. L'eixida del núm. 11 a l'octubre de 1967, juntament amb la publicació poc després de la *Societat de l'Espectacle* i el *Tractat del saber viure per a ús de les noves generacions*, l'objectivitat del pensament històric i el punt de vista de la subjectivitat radical respectivament, van col·locar en primera línia el corpus teòric dels situacionistes. La celebritat va venir de sobte i va traspassar fronteres. D'imprevist, centenars de persones prenen seriosament un projecte de subversió que en qualsevol altra ocasió hagueren considerat irreal i atrabiliari.

Mentrestant, pujava la marea. Per una banda els obrers, que es coordinaven al marge dels sindicats, ignoraven les reivindicacions habituals, saquejaven magatzems i organitzaven vagues generals. Per altra els estudiants, que qüestionaven els reglaments de les residències, tancaven oficines d'ajuda psicològica, enarboraven banderes roges i negres, i ocupaven rectorats i jutjats. En la universitat progressista de Nanterre s'havia constituït a principis del 68 un grup anomenat els *Enragés* —furiosos—, com els extremistes de la Revolució Francesa, que es distanciava bastant dels habituals esquerrans, no prenent cap altra cosa que acabar amb el sistema universitari mitjançant el sabotatge continu del seu funcionament. Distribuïen enginyosos fulls volants en les aules, que els antics membres de la fallida Internacional Anarquista, la majoria il·lustradors, confeccionaven en el seu temps lliure; insultaven als professors i componien cançons; i finalment, pintaven frases provocadores en les parets. Un estil d'agitació que infringia i ridiculitzava les normes propagandistes grupusculars, i que era del grat dels situacionistes,

que ràpidament van entrar en contacte, però no així del diari comunista *L'Humanité*, que en l'exemplar del 29 de març denunciava públicament les “accions comando” d'un enigmàtic grup d'anarquistes i “situacionistes”.

L'acció de no més de quaranta persones va forçar el tancament de la universitat i la instrucció d'expedient a un grapat d'agitadors, desencadenant una sèrie de protestes de fatals conseqüències per a l'ordre. El 3 de maig va començar el ball amb l'aixecament del Barri Llatí. El dia 6 es van construir les primeres barricades amb llambordes i automòbils bolcats. La brega de carrer va continuar durant els dies següents, tant com els incendis de vehicles i els saquejos de tendes. Es detectava la presència d'obrers, estudiants d'institut i *pandillers* dels afores, que acudien gojosos al combat. Aniria en augment fins a superar en nombre als estudiants. El dia 10 a la nit, fracassades totes les maniobres postergants dels nous capdavaners i de les velles organitzacions, es van alçar més de seixanta barricades. Les “avantguardes” esquerranes es van esfumar. Molts joves enarboraven banderes negres. Els enfrontaments violents amb la policia van cobrar tal magnitud que va haver-hi centenars d'arrests i ferits.

L'endemà al matí els sindicats, que fins llavors havien condemnat el moviment, van cridar a la vaga general perquè aquesta no es declarara sense el seu consentiment ni la seua tutela. El govern francès va voler contemporitzar i va retirar la força pública del Barri Llatí, facilitant d'aquesta manera l'ocupació de la Sorbona. El dia 13, en acabar una manifestació d'un milió de persones, una Sorbona oberta es va convertir en un escenari de democràcia assembleària, on totes les qüestions havien de ser debatudes. Aquella mateixa vesprada el *détournement*¹¹ de la fra-

¹¹Mètode que el Comte de Lautréamont —Isidore Ducasse— va formular en les seues Poesies: “Les idees milloren. El sentit de les paraules participa en

se del frare Meslier, “la humanitat no serà feliç fins al dia en què l’últim buròcrata penge dels budells de l’últim capitalista”, va aparèixer en un dels grans frescs de les parets, fet que va ser motiu d’escàndol. Les pintades espontànies que tant van cridar l’atenció al món van fer la seua aparició. El 14 es fundaria el Comitè Enragés-Internacional Situacionista, i immediatament es redactarien uns quants pasquins per a penjar; un prevenint contra la il·lusió d’una democràcia directa circumscrita en les aules; un altre advertint de la presència de “recuperadors”; un altre pronunciant-se contra l’art i la “separació”; i finalment un altre suggerint la descristianització del lloc, que va deslligar la ira d’algun devot present. El mateix dia va tenir lloc la primera assemblea general dels ocupants.

Els esquerrans maoistes i trotskistes dominaven les assemblees amb facilitat; eren especialistes en manipulació oratòria i podien neutralitzar sense esforç qualsevol opinió crítica que no els convinguera. Els situacionistes, no més de quatre, no eren oradors i van deixar per escrit les seues conclusions sobre els desenvolupaments possibles del moviment en la circular *Als membres de la Internacional Situacionista, als camarades que estan d’acord amb les nostres tesis*: o el moviment s’esgotava, o sucumbia

això. El plagi és necessari, el progrés ho implica. Atrapa la frase d’un autor, se serveix de les seues expressions, esborra una idea falsa, la reemplaça per una altra justa”. El concepte, traduïble literalment com a “desviació”, no té definició possible en els diccionaris a l’ús. Als anys cinquanta del segle passat, l’avantguarda lletrista al·ludia amb aquest nom a un procediment consistent en l’ús deliberat, fora del context habitual, d’un element qualsevol —frase, imatge, seqüència, titular, anunci, so, etc.—. Alterat o no, se’l dotava d’un contingut nou, sorprenentment lúcid, subversiu i dissolvent. Debord, que en la seua *Societat de l’espectacle* va incloure dotzenes de *détournements*, va dir que era “el contrari d’una cita”, de la invocació d’una autoritat, reconeguda o fal·laç, i ho descrivia com “el llenguatge fluït de l’antiideologia”. Els situacionistes ho van popularitzar com a arma revolucionària.

a la repressió pel fet de no aconseguir sumar a la classe obrera, o es desencadenava una revolució? Les seues propostes van ser defensades per un orador *enragé*: Llibertat dels detinguts —saquejadors inclosos—, abolició del treball assalariat, de les classes, de la “supervivència” i de l’“espectacle”. Per a aquest, i per als situacionistes, la qüestió universitària havia sigut sobrepassada pels esdeveniments i l’avenir del moviment radicava en mantenir-se en la lluita al costat dels treballadors, alhora que els manipuladors. Advertia dels intents liquidadors dels estalinistes que no tardarien a produir-se, concloent a favor del poder absolut dels Consells Obrers. La seua intervenció va despertar sentiments oposats; tot i així, va ser escollit membre del Comitè d’Ocupació.

Altres universitats van ser ocupades seguint l’exemple de la Sorbona, a París i en províncies. El Comitè va ser mal rebut pels esquerrans, que el van tornar inoperant en muntar en paral·lel diversos comitès que es feien càrrec de les necessitats ocupacionals: la defensa, la logística, la distribució de les sales, la premsa, el servei d’ordre, etc. Un Comitè de Coordinació no escollit es va imposar en l’assemblea com a auxiliar d’un Comitè d’Ocupació sense cap capacitat d’actuació, davant la qual cosa el delegat *enragé* va denunciar el bloqueig dels buròcrates i va aconseguir que feren marxa enrere.

El 16 al matí, fent-se ressò de les vagues simultànies de treballadors, el Comitè d’Ocupació va cridar “a l’ocupació immediata de totes les fàbriques de França i a la formació de Consells Obrers”. Sense el menor mitjà per a difondre la crida, va caldre reunir un nombre apreciable de revolucionaris per a fer-se amb imprentes, altaveus i telèfons. Nombrosos voluntaris ho van llegir als paranimfs de les altres facultats i ho van comunicar a les agències de premsa i a la ràdio. El cas és que, contra tot pronòs-

tic burocràtic, va ser escoltat pels obrers, i l'ocupació salvatge, aprovada en assemblees. A la vesprada, desoïnt les ordres dels seus representants sindicals, la classe obrera de França es pronunciava a favor del moviment. Al comunicat va seguir una sèrie de pamflets, proclamant la sobirania de l'assemblea, denunciant la censura dels manipuladors i proposant consignes: "Fi de la Universitat", "A baix l'economia espectacular de mercat", "El poder als Consells Obrers", etc. Després van venir els telegrams de solidaritat amb els obrers. El contraatac dels esquerrans, especialment dels trotskistes del Front d'Esquerra Revolucionària (FER), va ser feroç. La similitud d'interessos amb els estalinistes de la Unió Nacional d'Estudiants de França (UNEF), la *Confédération Générale du Travail* (CGT) i el Partit Comunista Francés (PCF), esforçats a impedir la confluència entre estudiants i obrers, va ser perfecta. En l'assemblea general del 17 van aconseguir impedir, amb estratagemes, els debats sobre la gestió del Comitè d'Ocupació, a continuació aquest abandonava la Sorbona seguit dels seus partidaris. El nou Comitè d'Ocupació mai va sotmetre els seus càrrecs a l'assemblea, sinó que va suprimir aquesta. Els buròcrates havien guanyat la seua batalla contra l'autonomia, eliminant el primer assaig de democràcia directa.

Un grup format per *enragés*, situacionistes, exmembres de la Internacional Anarquista i simpatitzants de l'ex-Comitè d'Ocupació, una quarantena de persones en total, va ocupar l'Institut Pedagògic Nacional del carrer Ulm i es va posar a la feina, denominant-se Consell pel Manteniment de les Ocupacions (CMDO). No era una organització consellista permanent, sinó una resposta immediata a la situació de vaga general i ocupació de fàbriques, així doncs, quelcom conjuntural. Nombrosos vaguistes, delegats de comitès d'acció i agitadors de províncies els van anar visitant, arribant a improvisar una eficaç xarxa de difusió del material

que elaboraven. Una bandera negra i una altra roja presidien la façana de l'edifici. El primer document debatut en assemblea, publicat el 19 de maig, va ser un *Informe de l'ocupació de la Sorbona*. El segon, *Pel poder dels Consells Obrers*, assenyalava el punt central de la lluita que enfrontava als treballadors contra les burocràcies polítiques i sindicals, i exposava tres eixides possibles de la crisi: el manteniment del govern gaullista recolzat pel PCF i la CGT a canvi de concessions econòmiques; la formació d'un govern "d'esquerres" millor preparat per a la desmobilització, i el triomf del proletariat que portaria a la formació de Consells.

El 26 de maig els estalinistes, la patronal i el govern van arribar a un compromís, conegut com "els acords de Grenelle", mitjançant el qual els obrers tornaven al treball a canvi d'una substancial pujada de salaris. Els obrers van refusar ratificar-lo i davant l'actitud estalinista d'espera, De Gaulle, en un discurs a la nació, va donar a triar entre unes eleccions pròximes o una guerra civil. Al proletariat no li quedava una altra que acceptar els acords de Grenelle o fer-se càrrec de l'economia i reconstruir lliurement la vida social. O la derrota o la revolució dels Consells. Massa tard. Si entre el 16 i el 30, en una fàbrica important, els treballadors hagueren expulsat als buròcrates de l'assemblea, organitzat l'autodefensa i constituït un Consell Obrer, serien figures d'un altre paner. Haguera bastat amb cridar a altres fàbriques, contactar amb els seus delegats i actuar a l'uníson. El moviment de les ocupacions s'haguera encaminat cap a la lluita final. Aquest va ser essencialment el nucli del *Missatge als treballadors* del 30 de maig, que van signar conjuntament el Comitè Enragés-Internacional Situacionista i el CMDO. A banda dels comunicats, dels quals els tipògrafs en vaga van tirar a milers, el CMDO va publicar una dotzena de cartells en blanc i negre bastant imitats en la posteritat, amb els lemes "Fi de la universitat", "Ocupació de

les fàbriques”, “Què pot ara el moviment revolucionari? Tot”, falses cartes de la patronal, més de cinquanta còmics i algunes cançons com la *Cançó del CMDO*, calc de la cançó d’*El setge de la Rochelle*, de l’estalinista Louis Aragon. En 1972 serien gravades i publicades en vinil, amb el títol de *Per a acabar amb el treball. Cançons del proletariat revolucionari. Volum 1*.

El poder estatal va estar dues setmanes de vacances. Després del discurs de De Gaulle, la classe dominant es va engegar i els partidaris de l’ordre van eixir al carrer. La classe mitjana conformista es va sentir alleujada. La França reaccionària es va posar unànimement en peus per a sostenir a l’Estat i la repressió es va exercir sense traves. Personatges de la dreta, propers al poder, estaven disposats a les execucions. El 6 de juny, els estalinistes van aconseguir trencar la unanimitat regnant entre els vaguistes, en aconseguir que els empleats de banca i els ferroviaris reprengueren el treball. Els obrers de la factoria de *Renault* en Flins, que resistien les pressions de la CGT, van ser desallotjats pels CRS, la policia antidisturbis, però al poc reocuparen la fàbrica. El CMDO denunciava en el seu pamflet *Açò no ha acabat!* el paper dels estalinistes en l’assumpte. A poc a poc els sindicats aconseguien que els obrers, cansats i desanimats, tornaren al treball, no sense produir-se constants manifestacions i xocs. El 13 de juny, el govern va decretar la dissolució de diverses organitzacions esquerranes. La Sorbona i altres edificis van ser recuperats per les forces repressives de l’Estat. El 15 es dissolia el CMDO. El 18 de juny la normalitat va tornar a les últimes fàbriques en vaga. El moviment havia acabat.

Quan es va desfer el CMDO es pressentia la proximitat de la repressió. Cadascú va abandonar l’Institut Pedagògic Nacional pel seu propi compte. La pròxima cita seria a Brussel·les. Més d’una dotzena d’irregulars va arribar amb tren, amb cotxe

o amb autobús, fins i tot va haver-hi qui va fer alguns trams a peu. Allí es va decidir prestar testimoniatge del fet i del que faltava per fer. En les tres últimes setmanes de juliol es va escriure col·lectivament, es va repassar i corregir el llibre *Enragés i situacionistes en el moviment de les ocupacions*. En una espècie de memoràndum que encara avui segueix sent el que millor s'ha escrit sobre l'acció dels situacionistes al maig del 68, el punt culminant de la seua intervenció en la història. El llibre, ple d'il·lustracions, va ser promptament publicat en Gallimard amb un nom d'autor prestat, i va tenir un merescut èxit. La Internacional Situacionista va ampliar les seues files amb nous adherents no especialment dotats per a la teoria, però que havien demostrat sobrats mèrits per a l'acció. En la premsa, antany tan poc inclinada, apareixia tota classe d'especulacions delirants sobre la Internacional Situacionista, estupideses flagrants, comentaris despectius, mentides de tots colors, etc., com per a confeccionar un llibre d'humor amb tot plegat. Els situacionistes estaven en el punt àlgid, en la cúspide de l'escala social revolucionària, cosa que beneficiava la seua audiència, però que també fomentava certa autocomplaença i paràlisi interna. Les tesis circulaven més o menys truncades, mentre el grup es repetia i no anava més enllà de l'assolit.

El núm. 12 va tardar un any a eixir. El primer article, *El començament d'una nova època*, era tota una recapitulació. El text debutava amb una descripció del significat de la victòria de Maig, la primera vaga general salvatge de la història, la verificació de la teoria revolucionària del nostre temps i fins i tot, per moments, la seua realització parcial, en fi, l'experiència més gran d'un moviment proletari modern que sorgia per tot arreu. El caràcter proletari del moviment era especialment subratllat, esforçant-se a demostrar que mai va ser, excepte a l'inici, un moviment estudiantil, per més que la radicalitat florira primer en la universitat.

En tot cas, va ser un handicap que el nucli més avançat del proletariat, inorganitzat i violent, no poguera prendre la paraula sinó en el terreny dels estudiants, en les barricades del Barri Llatí, quan els que estudiaven van deixar de ser majoria. El moviment de Maig significava la tornada del proletariat com a “classe històrica”, el seu segon assalt contra la societat de classes. Es creia estar fent història i es pressentia que res seria com abans. Va ser la crítica de totes les alienacions, de totes les ideologies, de la mercaderia, de l'especialització, dels partits... El rebuig del treball, del sacrifici, de l'autoritat, de la burocràcia, de la sociologia, de l'Estat... La manifestació més àmplia del desig de diàleg, del gust per la comunitat i la festa, de l'alliberament de costums... L'afirmació de la dona com a protagonista de la seua vida.

Si cal reconèixer un mèrit als situacionistes, aquest va ser el d'haver predit i dit amb veracitat el que anava a passar i el que estava passant. Havien sabut llegir els signes anunciadors d'una crisi que tenia poc d'econòmica, i havien assenyalat els punts on havia de recolzar-se la palanca de la revolta moderna. El punt important ara era assenyalar els errors i els punts febles del moviment, que solament parcial i momentàniament va trobar la seua consciència històrica. Va faltar generalitzar el diàleg, que no va existir sinó fragmentat, a l'interior d'assemblees separades. Els buròcrates sindicals van aconseguir controlar una vaga salvatge que havia resistit totes les seues maniobres en aïllar cada lloc de treball, impeding que elements radicals de l'exterior traspassaren les seues portes. Els obrers no van poder prendre la paraula directament i parlar en el seu nom, puix la mediació sindical sempre va estar sobre avís. Si els estalinistes havien deixat passar la vaga de manera fraccionada, la van liquidar igual, de fracció en fracció. En contra seua, no va haver-hi coordinació directa que permetera acords generals, ni es van formar Consells

Obrers. Havent partit de molt a baix després de mig segle de derrotes, sense conèixer el seu passat ni tenir les finalitats clares, amb tots els seus enemics ben proveïts davant, el proletariat no podia superar la fase espontània i dispersa. La seua revolta tenia molt poques possibilitats de triomfar i els situacionistes no van propagar falses esperances sobre aquest tema.

Els situacionistes no solament van insistir en la voluntat revolucionària dels treballadors, encara que mai disposaren de mitjans per a proclamar-la públicament, sinó que no van dubtar a qualificar Maig del 68 de revolució. Inacabada, incompleta, sense desplegar tot el seu contingut, sense proclamar-se als quatre vents, però revolució al cap i a la fi. Cert que l'Estat no es va enfonsar, però igual ha passat en altres revolucions. Sense anar més lluny, en l'espanyola. La característica principal d'una revolució és, d'una banda, la interrupció suficient de l'ordre econòmic i social juntament amb la incapacitat de resposta per part del poder polític, i per l'altra, la revirada de la conducta provocada per la irrupció de noves idees sobre el treball i la vida, juntament amb un nombre apreciable d'innovacions radicals que les posen en pràctica. Açò va ocórrer realment. Però per si de cas, la prova definitiva l'aportaven els ímprobos esforços dels estalinistes per a véncer al moviment de les ocupacions, paper que històricament correspon a l'avantguarda de la contrarevolució. El fet que aquests se li posaren enfront des del primer dia, demostra més que cap altra cosa que es tractava d'una revolució.

Quedaven noves qüestions per tractar, que els situacionistes, tancats en si mateixos, no van arribar a plantejar-se. En primer lloc, el perquè de l'imperi de la normalitat malgrat les revoltes esporàdiques, cada vegada menys nombroses, i el perquè de l'estabilitat sobrada del mur de contenció burocràtic malgrat l'erosió evident de l'estalinisme. Per què la teoria situacionista,

ja ben coneguda, no es convertia en força suficientment pràctica? O dit d'una altra manera, per què el proletariat no feia manifestament seua la crítica de la societat moderna? On estaven les assemblees sobiranes de base i les organitzacions consellistes? Després es parlaria del “reflux” de Maig, de tornada arrere. Contràriament a l’afirmat, la modernització del capitalisme i la proletarització general de la població que comportava, no van produir noves forces negadores, més extenses i intransigents. La injuriada societat de l’espectacle i del consum sotmetia a la seua antagonista mitjançant la manipulació dels desitjos i la satisfacció de falses necessitats. Els pensadors mercenaris acabaven el treball. En resum, la societat de l’abundància de mercaderies va ser capaç de desactivar les amenaces que va despertar el seu adveniment, impedit que les seues contradiccions la perjudicaren en l’essencial. L’escissió entre la condició assalariada i l’esperit de classe va esdevenir insuperable. La mateixa fatalitat va arrossegar a la “contracultura” americana, a la revolució “dels clavells” portuguesa, al moviment assembleari espanyol, a l’autonomia italiana, i a la “Solidaritat” polonesa. Com les altres revoltes, Maig del 68 era irrepetible. Els qui dipositaven les seues esperances en la tornada quedarien defraudats. La història no es repeteix. Les tasques que quedaven per fer perquè la qüestió social emergira de nou, eren d’una magnitud bastant superior a les quals havia exercit amb tanta efectivitat l’última de les Internacionals, la Internacional Situacionista. Però cap col·lectiu públic o secret, capaç de fer-se càrrec d’elles, va poder formar-se.

30 de juliol del 2017.

Per al llibre col·lectiu *Esplendor en la noche - Vivencias de Mayo del 68*,
Editorial La Linterna Sorda.

L'abisme es repobla

L'abisme es repobla és un llibre que marca un punt d'inflexió en el pensament crític revolucionari, tancant una etapa de balanç que va debutar amb la revista *Encyclopédie des Nuisances* (EdN) i el llibre de Debord, *Comentaris sobre la societat de l'espectacle*. Constitueix un nou moment de la reflexió teòrica coincident amb l'entrada en una època fosca on la desraó ha arribat al seu punt més alt; la destrucció del mitjà obrer, l'entronització d'una societat de masses, la globalització dels mercats i el salt tecnològic cap avant, tenen el seu correlat en el descens abrupte de la crítica social fins a quasi la seua pràctica desaparició. S'ha assolit el grau zero de la consciència històrica, el ser social ha sigut completament enderrocat per la pseudofilosofia postmoderna i l'absència de perspectives és el mal comú dels conflictes contemporanis. Tot l'existent va sent administrat i controlat institucionalment mentre és colonitzat i transformat per la mercaderia. El triomf del capitalisme obliga a un nivell de lucidesa fora del comú sense el qual les lluites futures, sense referents, giraran entorn de si mateixes i es consumiran en el foc de la desmoralització. La victòria completa del capitalisme col·loca al pensament crític en el lloc ocupat anteriorment per la lluita de classes. Res és possible sense una tornada a la teoria, que sempre serà una teoria per a l'acció. La realitat ha de realitzar-se en el pensament però no abolir-se en ell. Per tant no es tractarà en absolut d'un replegament en la pura especulació, sinó d'un contraatac, la primera fase del qual, és reflexiva.

Jaime Semprun va aspirar sempre a restablir el gust per la veritat en la societat de la falsificació. Per a tal propòsit, donava una puntada al formiguer de la resignació unànime i fustigava amb rudeses els miratges ideològics amb què els amos del món i la falsa oposició intentaven justificar-la. Deia coses desagradables que ningú volia escoltar, ja que en un món posat del revés quasi tots intenten ignorar la realitat, prescindir de la raó, gaudir de la inconsciència i fugir de la història. L'actitud desafiadora de Jaime li valdrà acusacions de derrotista il·lustrat, conservador elitista, intel·lectual crepuscular, antisituacionista... Amb Orwell, un exemple a seguir, van fer pitjor. I així com ell, Jaime va prendre partit contra la dominació sense fer la més mínima concessió ni permetre's la menor escapadòria. En un moment en el qual la humanitat s'allunyava de les seues bases racionals, Jaime reivindicava la raó, actuava "en nom de la raó", però no com a esteta de la llibertat o com a intel·lectual de la decadència, sinó com a vara dels calius d'una foguera que esperava revivar. El seu suport, per exemple, a la insurrecció dels *Aarch* a Algèria, confirma aquesta actitud.

En realitat les seues paraules reflectien un realisme i una profunda radicalitat que no deixava lloc per a il·lusions, l'única forma d'obrir horitzons i donar una base sòlida a la pràctica revolucionària. Les seues conclusions, sempre en el vèrtex de la història, no autoritzaven un optimisme sense sentit, però tampoc obligaven al pessimisme. Jaime escrivia per a canviar el món, no per a acomodar-se a ell. El problema és un altre. Com indica Horkheimer en *Cap a un Nou Manifest*, en paralitzar-se el moviment real que suprimeix les condicions existents, en desaparèixer el subjecte històric —el partit—, quedaria cancel·lada la raó bàsica de la teoria i es treballaria cap a l'incertesa. Davant una deriva catastròfica sense subjecte, la temptació d'atrinxer-se

en el negatiu i convertir la crítica en una fi, en si és un fet, però la finalitat de Jaime des que va fundar l'EdN sempre va ser una altra, la de forjar un corrent crític que sabera trobar-se amb les forces que s'originaren en les lluites de la fi del món. El que passava és que, donats els progressos de l'alienació i la dissolució de les classes, la tasca anava a ser molt més àrdua que en el passat. La constatació de l'aclaparadora derrota del programa manumissor del proletariat no determinava un rebuig de la revolució, sinó la reafirmació de la seua necessitat, ja que era l'única eixida racional a la barbàrie a la qual ens conduïa acceleradament el tren de la massificació i del progrés. Amb major raó, el paper dels revolucionaris no consistiria a vendre fum prometent una revolució per a l'endemà, sinó a parlar clarament i sense ambages de les possibilitats reals de tal eventualitat.

L'abisme es repobla va ser una síntesi de bastants lectures, discussions, projectes fallits i anàlisis anteriors. En certa mesura, va ser el núm. 16 de la revista *Encyclopédie des Nuisances* que mai va veure la llum com a quadern. Paradoxalment, el període de l'EdN que culmina amb el llibre va ser un període activista. Francament, l'EdN, havia apostat sempre per la tornada de les lluites socials en la seua forma habitual, confiant successivament en les vagues estudiantils de 1986, en les lluites antiburocràtiques dels països de l'est, en els rebels de Tiananmen, en les revoltes dels suburbis sud-africans, etc. A la fi dels vuitanta, el xicotet grup editor de la revista, havia establert relacions amb diversos individus i col·lectius obstinats en lluites contra la nocivitat. Les protestes contra les centrals nuclears —Nogent sur Seine—, contra les preses en el Loira —Serre de la Fare—, contra la contaminació de les plantes de reciclat de brosses —Salzuit—, contra la construcció d'autopistes —Saint Georges d'Aurac— i línies ferroviàries d'alta velocitat —Nantes—, contra la destrucció de barris po-

pulars —Belleville—, contra *Agropolis*, una institució estatal per al foment de l'agroindústria —Montpeller—, etc., induïen a esperar la formació d'una força social radical de nou encuny en relativament poc temps.

El combat contra la nocivitat era el vertader cresol del nou subjecte de la història, aquell que fixaria al seu programa de liquidació no la reapropiació dels mitjans de producció, sinó la reapropiació de la vida. El treball teòric dels enciclopedistes, sense abandonar del tot el solc situacionista, o més bé aplicant el mètode de la Internacional Situacionista en condicions noves —per exemple, amb un moviment obrer domesticat i atemorit—, cristal·litzava en una crítica antiindustrial. Aquesta crítica implicava, entre altres coses, la crítica de l'ecologisme, principal ideologia de la contestació parcial en aquell moment, coartada d'una espècie de sindicalisme de la vida quotidiana, d'acord amb la rehabilitació verda de la dominació. Els “ecolòcrates” actuaven com a intermediaris en la gestió dels desastres de la demència econòmica, ignorant les causes, és a dir, com a aliats del desenvolupament productiu regulat per l'Estat, una vegada disposada la classe dirigent a integrar el cost de la nocivitat —la “degradació del medi ambient”— en el preu del producte industrial.

Una coordinació es va imposar, i per tant, unes bases clares de funcionament. El fullet *Missatge a tots aquells que no volen administrar la nocivitat sinó suprimir-la*, publicat en 1990, va servir de plataforma teòrica de l'Aliança per la Lluita contra tota Nocivitat, que s'atribuïa la tasca d'intervenir en les protestes antiindustrials per a fer conscient el caràcter històricament determinat de la nocivitat, fruit d'una producció separada que afectava a tots els aspectes de la vida. En un text per al debat —de 1991 o 1992— titulat *Contribució a la definició d'una plataforma d'acords mínims per a l'organització d'una tendència revolucionària en la llui-*

ta contra la nocivitat, s'afirmava amb rotunditat que no hi havia "problema natural o ecològic, sinó solament qüestió social que ressorgeix universalment en la crisi de l'apropiació de la naturalesa per la societat existent (...) La lluita contra la nocivitat és el terreny en el qual es planteja pràcticament i internacionalment la qüestió social". De manera general, en aquest terreny calia "recolzar tot el que afavorira l'apropiació directa pels individus associats, de la seua pròpia activitat, començant amb la seua activitat crítica contra tal o com aspecte de la producció de nocivitat, i (calia) combatre's tot el que contribuïra a desposseir-los dels primers moments de la seua lluita i els submergira en la passivitat i l'aïllament". En definitiva, "el moviment contra la nocivitat triomfarà com a moviment proletari, antiestatal i anti-econòmic, o no triomfarà". L'Aliança va intentar estar present en el nombre més gran possible de conflictes amb l'objecte de tornar-los millors o, almenys, de donar a conèixer la seua posició. Va publicar una declaració, alguns fulls volants, un fullet que va aconseguir una certa difusió, la *Relació provisional dels nostres greuges contra el despotisme de la velocitat*, amb motiu de l'extensió de les línies del Tren d'Alta Velocitat (TAV), i tres números d'un butlletí.

L'experiència de l'Aliança no va tenir els resultats esperats. Per sobre de les diferències personals que van poder donar-se, la qüestió era que les lluites contra la nocivitat, encara que ocasionaven grans mobilitzacions, eren massa febles i estaven massa autolimitades perquè l'antagonisme radical contra la dominació es fera conscient entre els seus protagonistes, afavorint-se en canvi tot tipus d'esperances fútils, pseudolideratges i manipulacions. A més, la tesi que ben aviat tota la població anava a veure's obligada a combatre, bé a compte d'uns altres o bé pel seu compte, s'anava a revelar massa optimista. La majoria

senzillament defugia el combat, no parlem ja d'enfrontar-se a l'Estat; per tant, el desmantellament de la producció de mercaderies mai va arribar a plantejar-se seriosament en públic. Jacques Philipponneau, en un text intern, deixava constància que “passats tres anys des de les primeres discussions (de l'Aliança) és evident que no queden terrenys pràctics on puguem exercitar les nostres capacitats”¹². En paral·lel, els motins sense rumb dels joves de les perifèries urbanes donaven motiu a una reflexió alarmant sobre les conseqüències de les revoltes inconscients dels “exclosos” del mercat, el “poble de l'abisme”: “com que no aconseguen alinear-se amb un projecte social universal de reapropiació del ‘món estrany’ de l'espectacle —sobre la base de la reapropiació de la producció—, van caure en el parany d'una apropiació immediata i limitada sobre la base dels particularismes existents mantinguda i reproduïda per la mercaderia —separacions jeràrquiques, divisions racials, adscripcions ètniques i mafioses, etc.—”¹³.

La lectura del *Taló de Ferro*, de Jack London, va fer replantejar-se el concepte d'“abisme”. Ja que la marxa del món cap a l'enfonçament era ineluctable, i que per als dirigents el problema no era un altre que el d'administrar la catàstrofe o, en el límit, deixar-la consumir-se, l'Estat podria traure partit dels moviments esporàdics i desesperats de les masses relegades i amuntegades en les corones metropolitanes com a conseqüència d'aquesta catàstrofe, justificant polítiques d'excepció típiques dels règims dictatorials i feixistes. La supervivència del sistema exigia un control de la població cada vegada major, lliure dels lligams de les restes de l'antiga legislació garantista. Així es consumaven els temps mo-

¹²Notes sobre l'estat de la unió, 15 de febrer del 1994.

¹³El poble de l'abisme, 28 de desembre del 1993, text de Jaime per a ús intern que servirà de material per a *L'abisme es repobla*.

derns. El poble de l'abisme, incapaç d'organitzar-se per a destruir al sistema, encara que sí que per a parasitar-lo, podria ser l'enemic públic mediàtic al qual neutralitzar amb la implantació permanent de mesures d'urgència per una plutocràcia qualsevol —per un “taló de ferro”—. Per descomptat, dins d'aquest difuminat enemic, cabrien els autèntics subversius que bregaven contra la nocivitat; d'aquesta forma els revolucionaris, desgraciadament aïllats, quedarien exposats a muntatges per a involucrar-los en conspiracions truculentes i actes de terror.

Amb la finalitat de posar traves a tals maniobres, la solució defensada en l'EdN, per Jaime, va ser la d'expressar els seus objectius generals de la forma més nítida, sense diplomàcies ni camuflatges, a plena llum del dia. Aquesta era la tasca principal de les edicions de l'EdN, la forma menys complicada, i sobretot més pública, d'un corrent crític, minoritari però tenaç, capaç de crear els seus propis mitjans d'existència. L'antiindustrialisme va quedar reafirmat amb la publicació de la *Relació de l'Enverinament perpetrat a Espanya i camuflat amb el nom de Síndrome de l'Oli Tòxic*, de Jacques Philipponneau, *L'Era del Succedani*, de William Morris, *La Vida en Terra*, de Baudoin de Bodinat, i *La Societat Industrial i el seu Futur*, de Theodore Kaczynski, al que els mitjans oficials sobrenomenaven “Unabomber”. Això no obstant, caldria “preparar-se al mateix temps de forma completament diferent per a afrontar una situació nova (que bé pot ser un estat d'excepció decretat a causa d'una catàstrofe major), organitzant des d'ara tot el que necessitarem en matèria de relacions, impressió, difusió, etc.”¹⁴.

Jaime va desenvolupar una teoria de la descomposició segons la qual una revolta cega, sense pensament, conduïa inexorablement a un escenari mafiós i militarista. El caos mai il·luminaria una revolució: l'Estat i la seua policia eren els primers interessats

¹⁴Ibidem.

en “la seua perpetuació controlada, útil per a justificar-se, perquè els confereix l’única funció legítima al seu abast, la d’evitar el pitjor”¹⁵. Com a corollari, afegia una crítica acerba, sense contemplacions, als avalots de la joventut dels suburbis, mera descomposició del costat negatiu del sistema i païra pels porregosos. Aquesta va ser interessadament malinterpretada pels qui esperaven, a distància, l’adveniment d’un subjecte revolucionari en els guetos suburbials, que la van titllar de reaccionària. Per a Jaime, ni tan sols la qualificació de suburbis era correcta, donat el caràcter de “suburbi total” de les antigues ciutats —Charbonneau—, totalitat per descomptat, trossejada i reordenada jeràrquicament en trossos. La seua demolició de la retòrica situesquerrosa era certament imperdonable als ulls de l’expert en radicalitat aliena, però Jaime no va condemnar mai les revoltes, ni tampoc la ràbia que mostraven, ni tan sols el seu nihilisme espontani incapaç de resoldre el “problema”, ja que l’única solució possible, la destrucció de tot el seu entorn opressiu, requeria la presència d’un moviment revolucionari. La idealització de l’abisme no era presentable, resultant útil solament per a ocultar problemes reals, útil doncs únicament per a la dominació.

Entre 1992 i 1995 van ser concebuts diferents projectes com el *Pamflet contra els científics*, el *Pamflet contra la Biblioteca Nacional* —somni faraònic de Mitterrand—, una espècie de “Societat de la nocivitat” format exclusivament de cites de la revista, una mica a l’estil de Benjamin en *Personatges Alemanys*, i per descomptat, la continuació del segon tom de l’EdN, per al qual es va confeccionar una llista de possibles articles juntament amb els seus respectius continguts. Únicament el núm. 16 va aconseguir un esbós ben raonat, que incloïa la redacció provisional de dos articles, *Abric* i *Abrial*, aquest últim en referència a un buròcrata

¹⁵Ibidem.

oportunista, primer al servei de Napoleó i després al de la monarquia restaurada, com a figura il·lustrativa del renegat. En un text preparatori de 1994 on per vegada primera apareix una rúbrica amb el títol de *L'abisme es repobla*, es deia: “Cal deixar de nodrir il·lusions sobre un moviment social que no solament no existeix, sinó que tampoc hi ha condicions perquè ho faça. Al contrari, falta procés acumulatiu, memòria, intents de federació, desenvolupament d’una crítica unificada i coherent (i fins i tot rebuig a una crítica arribada des de ‘fora’, malgrat un acord platònic), falta d’adquisició de mitjans organitzatius, etc. Tot plegat assenyala una victòria, més completa del que haguérem pensat, de la falsa consciència antihistòrica”¹⁶. La falsa consciència es generalitza gràcies a la por. Les tasques a plantejar serien les següents: “Hem de restaurar imperativament entre nosaltres mateixos la capacitat d’anticipació dels revolucionaris millors en els períodes més ombrívols, veure el que esdevé en el que és, és a dir, allò que diem imaginació dialèctica (...) cal preparar al màxim de gent, començant per nosaltres, per a plantar cara, almenys en termes d’autodefensa. Qualsevol altra ‘solució’ implica abdicar a la raó: salt en la mística o replegament cap a la intimitat”¹⁷. La incapacitat dels enciclopedistes per dur a terme una redacció col·lectiva va donar la puntada a la revista, però tots aquests desenvolupaments seran utilitzats en el llibre de *l'Abisme*.

L’activitat editorial es va servir durant un temps del debat i l’elaboració comuna de textos crítics, com demostra el fet que *Les Observacions de la Paràlisi de Desembre del 1995*, anaren signades per l’EdN, com si d’un col·lectiu formal es tractara. El llibre exposava els canvis induïts per la globalització i anunciava el final

¹⁶Notes per a un núm. 16 de l’EdN, sense signar, per indiscutiblement obra de Jaime.

¹⁷Ibidem.

d'una desposseïció confortable. Pel que fa a la vaga general en si, la convergència de partida amb les burocràcies sindicals impedia l'emergència entre els proletaris d'una consciència de la situació real de la societat; les lluites que no apuntaven a finalitats superiors a les merament defensives dins d'una economia no criticada, s'autoanul·laven en les seues limitacions. Com que no quedava res mínimament "reapropiable" en la producció, desapareixia la perspectiva autogestionària, i amb ella, la capacitat d'ofensiva dels treballadors. El moviment de desembre afermava, doncs, la fi de la classe obrera industrial com a força de transformació social, incapacitada per a criticar la naturalesa de l'activitat laboral fins i tot des de formes organitzatives no sindicals, i forçada per la por a contemplar a distància una vaga que uns altres feien en el seu nom "per poders". La "classe" no era més que un mite, una abstracció ideològica sense cap relació amb la realitat, apropiada per a marxòlegs i arribistes retardats que encara somiaven a dirigir-la. Les esperances requeien novament en la lluita contra la nocivitat i les *Observacions* van ser reeditades en poc temps, senyal d'un augment de l'audiència de l'EdN. Malgrat tot, la producció massiva i descontrolada de nocivitat, no havia provocat la constitució d'un moviment social amb l'energia necessària per a contrarestar el desastre al que abocava l'industrialisme. Ben al contrari, aquesta força de canvi radical no existia enlloc. De totes maneres, per febles, mistificades i parasitades que foren, tals lluites constituïen l'únic terreny per a un debat vertader capaç de jutjar històricament la societat dominada.

Les discussions hagudes en la preparació de l'edició espanyola de les *Observacions*, van posar en relleu la formació d'un "partit de desembre" format pels executius menors, funcionaris, empleats públics i altres assalariats, els perdedors en l'esdevenir-món de la mercaderia, les noves classes mitjanes, defensores d'una

tornada al període capitalista anterior, a l'“estat del benestar”, forma de la supervivència tranquil·la i administrada sense sobresalts sota un capitalisme nacional, a l'ombra de la manera amb la qual aquestes classes s'havien desenvolupat. El tema també va ser plantejat en la discussió de desembre de 1996, a París, del manifest de Kaczynski: feroç al·legat contra la societat industrial i el sistema tecnològic que la feia possible. Va ser una de les últimes reunions de treball del col·lectiu enciclopedista, ampliat a la gent de l'Aliança —ja dissolta com a tal— i a individus afins. Els assistents havien de respondre, a més, a dos grups de preguntes formulades per Jaime Semprun i Miquel Amorós, en un full signat el 30 d'agost de 1996, que resumien tota la problemàtica sobre la qual pivotava la crítica antiindustrial:

1. “Si s'accepta, igual que ‘Unabomber’, que tota emancipació humana passa avui per la destrucció del sistema industrial; què passarà amb l'antic programa revolucionari, és a dir, què quedarà de la crítica social ‘clàssica’ (de Marx a la Internacional Situacionista), de les perspectives de reapropiació que traçava, dels mitjans pràctics que preconitzava, dels agents històrics en els quals confiava, etc.? I què és el que cal posar en tal programa en lloc dels punts en els quals sembla haver caducat?”
2. “Quins són els terminis raonablement calculables del procés de dislocació del sistema industrial, és a dir, com va aquest probablement a desenvolupar-se, quin serà el paper de l'enfonsament catastròfic del propi sistema, i quins seran els seus efectes en la formació d'una consciència antiindustrial? Quines seran les ocasions que es presentaran d'aquesta manera per a una autèn-

tica secessió antiindustrial, i com podria preparar-se aquesta a partir d'ara?"

Les respostes no van donar lloc a cap manifest, però Jaime va aprofitar les idees que li van semblar interessants en la redacció de *L'abisme es repobla*, en primer lloc "la idea que cal desfer-se de la societat industrial per a anar a la recerca de la natura", ja que resumia bastant bé "l'únic programa amb el qual recomençar novament la història humana"¹⁸. En el mateix escrit, Jaime tornava a referir-se a "la possibilitat d'utilitzar per a la difusió de la nostra crítica els canals de la cultura anterior, en molt mal estat però no destruïts completament ni assimilats pel funcionament mediàtic (...) és una carta que cal jugar, possiblement l'última que ens queda". El tema de l'ús dels mitjans de comunicació habituals s'havia discutit des del principi de l'Aliança, encara que Jaime, poc inclinat a ells, apuntava més aviat a l'activitat editorial.

El concepte d'"esquerranisme" va patir una mutació. Inicialment s'entenia per esquerrà al membre d'un grupuscle militant, sacrificial —maoista, trotskista, *ultragauche*, anarquista, etc.— que operava des de l'"esquerra" de l'avantguarda històrica de la contrarevolució, en uns llocs la socialdemocràcia i en uns altres el partit estalinista. Era com l'avantguarda d'aquella avantguarda, i jugava un paper complementari allà on les fanfarronades de l'esquerra oficial no convencien. Amb la reestructuració capitalista i el progressiu desarrelament de les classes mitjanes assalariades, l'esquerranisme va adquirir una base social pròpia, radical només de boca, però enemiga dels procediments revolucionaris. Els interessos de classe van forçar un llençatge nou, enterament liberal, moralitzador i lúdic alhora, net

¹⁸Resposta de Jaime Semprun al qüestionari, 6 de desembre del 1996.

d'arcaïsmes revolucionaristes. Així, l'esquerranisme es va fer ecologista, feminista, ciutadanista, vaneigüemà i foucaultià. El nou esquerrà —o “progressista”— era per a Kaczynski, d'una banda, l'individu caracteritzat per sentiments d'impotència, derrotisme, culpabilitat, odi cap a si mateix, etc., i per l'altre, l'individu “supersocialitzat”, és a dir, condicionat a l'extrem pel codi moral de la societat, repetint festivament tots els tòpics de la correcció política, usant un vocabulari democratoide, sense mai qüestionar els fonaments de la societat industrial, sinó únicament els seus excessos. Jaime arribava més lluny, ja que ho definia com el militant de la postmodernitat, perfectament apte per a desenvolupar-se en una societat aliena a l'esdevenir de la història, és a dir, una societat totalitària; i model de conducta alienada per a les noves generacions de consumidors. La societat de l'espectacle s'havia forjat una avantguarda a mida.

L'abisme es repobla s'alimentava així mateix d'Orwell, els assajos complets del qual publicaven conjuntament l'EdN i l'editorial Ivrea, continuadora de les edicions de Gerard Lebovici, i també de Chesterton, Adorno, Brecht, Bernanos, Hannah Arendt i de molts altres, sense descomptar obres d'actualitat i el que Hegel denominava l'oració matutina de l'home modern, o siga, la lectura del periòdic. Però l'originalitat del text no solament radicava en el perfecte assemblatge d'idees i conceptes de molt diversos origen, sinó en l'estil, una malversació dialèctica del gènere literari— o un *détournement* com dirien els situacionistes— obra exclusiva del geni de Jaime. En un llibre anterior, *Diàlegs sobre la Culminació dels Temps Moderns, détournement dels Diàlegs d'Exiliats*, de Bertold Brecht, dirà amb ironia: “Hi ha qui veurà en açò un subterfugi literari i ho desaprovarà, però no importa. És un procediment com un altre qualsevol.”

La lectura en francès de l'*Abisme* commociona, ja que la claredat de l'exposició és enlluernadora sense deixar la contundència a un costat; és com un projectil perfectament calibrat. Per desgràcia, solament es reproduïx en part la mateixa sensació amb una traducció corrent al castellà. Es tracta d'una crítica social i alhora d'una obra literària, cosa que implica dificultats afegides. Sincerament, hem procurat l'exactitud més gran en la traducció de les anàlisis tractant d'evitar un empobriment o, almenys, una relativa trivialització en els resultats, però per a conservar tota la ironia dels girs i els jocs de paraules caldria cercar paral·lelismes en la literatura espanyola amb Stendhal, Baudelaire, Breton o Proust, per esmentar solament a uns pocs autors discernibles, una tasca per a la qual no estem formats. La traducció, en conseqüència, ha cercat abans de res la precisió en les idees i la major intel·ligibilitat possible, de manera que un escrit tan decisiu trobe als seus lectors d'avui sense dificultats afegides. Que la posteritat produísca a altres traductors millor dotats que elaboren una versió del llibre a l'altura historicoliterària de l'autor.

30 d'agost del 2016.

Pròleg per a *L'abisme es repobla*, Editorial Pepitas de Calabaza.

La part del somni

És quan dormo que hi veig clar.

Josep Vicenç Foix

El capitalisme no solament ha proletaritzat al món: l'ha neurotitzat. Segons les estadístiques, un de cada quatre habitants patirà una malaltia mental al llarg de la seua vida. La proporció és major si tenim en compte el grau de neurosi considerat normal pels metges de l'aparell sanitari. Ja són 450 milions els malalts comptabilitzats. Açò inclou a la classe dirigent, eixa part de la població particularment propensa al deliri: no oblidem que en gran part estem governats per malalts. La depressió porta el camí de ser la primera causa de malaltia al món “desenvolupat”, o siga, mercantilitzat, acompanyada d'altres trastorns psíquics com l'ansietat, el pànic o la histèria. No cal ser un linx per a concloure que la neurosi constitueix la condició habitual de la gent immersa en un règim capitalista; a més, podria dir-se que l'organització econòmica, política i social, s'ha desenvolupat gràcies a ella. És la conseqüència directa del que Hegel es referia amb “posar-se fora de si”, és a dir, de l'alienació. Aquesta pèrdua de control per part dels individus sobre el producte i resultat de la seua activitat, aquesta negació de la vida manifestada en forma espectacle.

Els desordres psíquics causats per la frustració personal, la repressió del desig, el buit interior, etc., condueixen a crisis emocionals generalitzades: totes les activitats socials i polítiques porten la seua empremta. Una societat competitiva tan contrària a

la vida no seria viable sense una sofisticada maquinària de seducció, moralitat i repressió psíquica, capaç d'enviar directament a l'inconscient tot impuls vital, tota voluntat i tot desig, recreant situacions compensatòries eficaces, principalment escapismes consumistes, de manera que un públic, bàsicament neuròtic, segueixca contribuint al funcionament dels engranatges de l'economia i la política. A una banda la consciència submissa, a l'altra, l'inconscient replet de material explosiu. L'espectacle tècnicament assistit protegeix el polvorí, però no pot fer res amb els somnis. Parafrasejant a Freud, direm que els somnis són l'autopista que comunica una part amb l'altra.

El somni és una autorepresentació espontània, expressant-se mitjançant imatges, al·legories i símbols, dels continguts inconscients. A través d'ells s'exterioritza la nostra zona obscura i tracta de defensar-se contra les pertorbacions ocasionades per la forma de viure alienada. Les seues imatges simbòliques intenten resistir a la repressió d'instints, sentiments, emocions i idees; són com instruments d'una autoregulació anímica que no té força suficient per a produir-se en la consciència. En aquest sentit són protestes d'una realitat reprimida que intenta afirmar-se somiant. La llibertat, l'equilibri natural i el desig, primer se somien. El somni tracta de retornar-los a la consciència, a "l'avantguarda del nostre ésser psíquic" —Jung—, que és on han d'estar.

Ara com ara, el malestar interior sorgeix en el pla social en forma de trastorns mentals, individuals i col·lectius. Les contradiccions de la por, la solitud o la vida privada troben solució en forma d'obsessions personals, desdoblaments esquizoïdes i manifestacions col·lectives aberrants com per exemple l'entusiasme electoral, les mobilitzacions pseudoidentitàries, la venda massiva de saldos, les macrofestes, els botellons, els esdeveniments musicals, les competicions esportives, etc., la funció de les quals

no és una altra que la de canalitzar les energies reprimides que pugnen per tornar des de la regió oculta per a venjar-se d'una vida infeliç i deteriorada. Quan deixen de complir-la sobrevenen els suïcidis i les massacres. El somni és la manifestació involuntàriament poètica d'aquesta turbulència "allà on la vigília acaba" —Rilke—. Però la poesia no és més que la formulació artística i prelògica de la teoria revolucionària. Paral·lelament, el deliri criminal nihilista defineix la contrarevolució present.

Els conflictes entre els individus i els variats condicionants, valors i normes de l'autoritat indesitjable, han quedat relegats a la inconsciència. El somni és el pont entre aquest inconscient alterat per factors reprimits i la consciència raonadora. Com a part de la realitat material, no pot obviar-se; més al contrari, el material conflictiu ha de ser retornat a la consciència i encaminat cap a una solució alliberadora. Aquesta és tasca dels revolucionaris i per això afirmem seriosament que el revolucionari és un desxifrador, un vident com va dir Rimbaud dels poetes, un ser capacitat per a fer conscients els desitjos encadenats i restablir així l'harmonia mental pertorbada de les masses esclaves de l'economia i del progrés tecnològic. D'alguna forma la revolució és una teràpia. No solament consisteix en la resolució de conflictes externs, socials, entre el poder separat i els individus desposseïts: és també un alliberament de conflictes interiors implicats pels xocs entre la moral dominant i les regles imposades autoritàriament amb les ànsies, anhels i impulsos individuals. Abans de res, la revolució implica acabar amb el divorci entre el somni i l'acció conscient, posar fi a l'escissió destructora entre la consciència i l'inconscient, les dues meitats del nostre ser espiritual.

13 de febrer del 2016.
Drosera, full surrealista.

Índex

Editorial	5
EL NOSTRE TEMPS	
El tema del nostre temps: Antidesenvolupisme i defensa del territori	11
La llebre i el gat	17
En proa al mal francès	27
La fase crepuscular	35
Les venes de Llatinoamèrica més obertes que mai	51
Els paranys de l'economia social	63
La insubmissió electoral	73
MIRANT ENDARRERE AMB IRA	
El <i>Manifest Comunista</i> de Marx i Engels fullejat a distància	81
Bakunin	87
Les glorioses jornades del Maig del 37 i les seues lliçons	97
Punts de fuga en la cultura obrera	113
Els situacionistes i Maig del 68	123
<i>L'abisme es repobla</i>	139
La part del somni	153

Aquest llibre es va acabar d'imprimir
en el 145é aniversari de la Revolució del Petroli.

